



# Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

## Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

**Danskernes Historie Online** er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

### Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

### Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

### Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Indbydelsesskrift til Aarsexamen

ved

# Skien's offentlige Skole

for den høiere Almendannelse

i Juni og Juli 1877.

- 
1. Supplement til Englands Historie i L. K. Daa's Lærebog.  
I. Middelalderen af Adjunkt Ludvigsen.
  2. Skoleefterretninger ved Overlærer Broch.

---

Skien 1877.

Trykt hos J. Melgaard.

Indbydelsesskrift til Aarsexamen

ved

# **Skien's offentlige Skole**

for den høiere Almendannelse

i Juni og Juli 1877.



1. **Supplement til Englands Historie** i L. K. Daa's Lærebog.  
I. Middelalderen af Adjunkt Ludvigsen.
2. **Skolefetterretninger** ved Overlærer Broch.



**Skien 1877.**

Trykt hos J. Melgaard.



**Supplement**

til

# Englands Historie

i L. Kr. Daa's

Lærebog i Verdenshistorie.

I. Middelalderen.

Ved

**Axel Ludvigsen,**  
Adjunkt.

---

**Skien, 1877.**

*J. Melgaards Bogtrykkeri.*

## **Forord.**

Deene Fremstilling af Englands Historie i Middelalderen, der — som Titelen viser — slutter sig til Prof. L. Kr. Daa's historiske Lærebog, er væsentlig dannet af Bemærkninger og „Udførelser“, som i sidste Høst-semester er dikteret eller foredraget for 2den Gymnasialklassens Elever. Saa fortrinlig Prof. Daa's Bog i mange Henseender maa erkjendes for at være, er vistnok alle enige i, at dens Omfang er for knapt, hvis Eleverne efter Reglementet skal faa „en fuldstændig Kundskab“ i et enkelt Kultur-folks Historie. Da nu Diktat tager for megen Tid fra Examinationen, og Foredrag vel i Regelen ligger over Skole-stadiet, har jeg troet at skaffe baade Elev og Lærer en Løttelse ved at søge disse Sider trykte som Program.

At Adskilligt af Betydning og Interesse maaske vil savnes, skriver sig fra, at Hensyn til indrømmet Plads og hensigtsmæssig Kortfattethed har gjort det nødvendigt at udelade en hel Del Smaa-bemærkninger, som bekvemt kunne dikteres til i Lærebogens Marg, hvorved de ogsaa lettere forenes med dens Stof.

(Som Kilder er navnlig benyttet: I. R. Green, M. A.: History of the English People; Lond. 1876 — Ch. Knight: History of England; abridged; Lond. 70 — History of the British Empire; Chambers, Edinb. 74.)

Skien  $2\frac{1}{3}$  1877.

## A. Oldtiden.

### Briter og Romere.

Briterne var et krigersk og religiøst Folk, som især **Briterne.** levede af Fædrift, Jagt og Fiskeri. De var delt i mange Stammer og dyrkede sine Guder med blodige Ofre i Stenkredse og Egelunde. Som Folkets Fornemste nævnes ved Siden af Druiderne, en indflydelsesrig Præste-klasse, som var fri for Skat og Krigstjeneste, beredne Krigere (Æquites, Clan-Høvdinge?), der ledsagedes af talrige Undergivne. Briterne kjæmpede ogsaa tilvogns.\*) — Julius Cæsar landede **Cæsar.** 55 med 2 Legioner i Kent (Cantii) og slog de Indfødte; **55. f. Chr.** men Flaaden led meget ved Storm og Springflod, og Op- holdet blev ikke langvarigt. Aaret efter kom han igjen **54.** med en større Hær, overvandt Cassivelaunus og fik Gidsler, men vendte ogsaa da snart tilbage til Gallien. — Efter- **Erobrin-** at Landet saaledes var „fremvist for Romerne“, blev disse **gen.** ved fredeligt Sankvem efterhaanden mere fortrolige med det, men begyndte først under Claudius at tage fat paa dets Erobring. 43 undertvang Aulus Plautius med en **43. eft. Chr.** betydelig Hær Syd-Britannien. Claudius selv, hvis Mynter vidne om hans britanniske Triumf, opholdt sig kun et Par Uger paa Øen. Nogle Aar senere blev Caractacus, Konge over Trinobanterne ( i Suffolk og Essex), efter kjæk Modstand med sin Familie ført fangen til Rom, hvor hans værdige Optræden skaffede ham Frihed. Briternes Uvilje mod det haarde Fremmed-vælde vakte snart et Oprør under Dronning Bodicca, der anstiftede et stort Blodbad paa Romerne; det dæmpedes strengt af Suetonius Paulinus, som havde ladet de talrige Druide-Helligdomme paa Anglesey (Mona) ødelægge. Bodicca tog Gift. — **61.** Agricola (cf. Thrige, S. 190—91), som havde tjent under **Agricola** Paulinus, lod ogsaa Øen omseile og tænkte endog paa at **— Caledo-** **Pikter-vol-** **den.**

\*) Albion (Albyn), et gammelt keltisk Navn paa Britannien, antages at betyde „den hvide Ø“ (rimeligvis paa Grund af Sydost-kystens Kalk-klipper; cf. lat. albus).

- sætte over til Irland (Hibernia, Ierne, „Vestlandet“, Erin). De rødhaarede og sværlemmede Caledoniere modstod ikke blot alle Forsøg paa varig Underkastelse, men nødte endog Romerne til at sikre Britannien ved Grænsivolde. Hadrians Mur mellem Solway og Tyne (Pikter-volden, cf. Thrige, S. 193) blev, efterat Antonins Jord-vold fra Forth til Clyde (140) igjen var forladt, fra Septim. Severus's Tid den faste Grænse for Romernes Herredømme. — Britannien var delt i 5 Provinser, styredes af Legater og maatte underholde c. 21,000 romerske Soldater. Blandt Kolonierne kan mærkes: London (Londinium), Gloucester (-castra, som andre Stæder paa -cester og chester), Bath og Lincoln; York (Eboracum) var et Municipium. I den senere Keiser-tid var Landet gaaet adskillig frem; Agerbrug og andre fredelige Sysler trivedes; Stæderne stod i Forbindelse med hinanden ved flere gode Veie. At Øen saa lidet romaniseredes, maa rimeligvis især tilskrives dens fjærne nordlige Beliggenhed og for Romerne ubehagelige Veirlag; Briternes seige National-eiendommelighed har vel ogsaa gjort sit dertil. —
- Kristendommen.** 209-314. Kristendommen, som vides forkyndt 209, var i Begyndelsen af det 4de Aarhund. saa udbredt, at tre Biskopper og andre Geistlige fra Britannien deltog i et Kirke-møde i Arles 314. Den britiske Martyr St. Alban skal under den diokletianske Forfølgelse have lidt Døden i sin Omvenders Sted. — Under Constantin (hvis Moder Helena var født i Britannien) blev Landet en Del af det galliske Præfectur og styredes af en Vicarius i York, som dog blot havde den civile Myndighed (Thrige, S. 201-2). Pikter- og Skoter-indfaldene begyndte allerede 360; 368 trængte Barbarerne lige ned til London, men dreves tilbage af den dygtige Theodosius. Efter 411 afkastede Briterne i flere Egne det romerske Aag; men da de, som alle romerske Provins-boere, var afvænnede med Vaaben-brug, besad de kun ringe Forsvarsevne.
- Slutning.**

## B. Middelalderen.

### I. Angelsaxer og Daner. (449-1066).

Hengist og Horsa („Hingst“ og „Ross“), som udelerede sin Herkomst fra Woden (o: Odin), landede med en Skare Jyder paa Øen Thanet i Kent (Hovedstad: Canterbury), hvor Hengist opkastede sig til Konge. Saxerne nedsatte sig i Sussex, Wessex (Hov.: Winchester) og Essex (Hov.: London). Anglerne kom sidst til øst-angeln (Hov.: Norwich), Northumberland (Hov.: York, som Angelsax. kaldte Eoforvic, Danerne siden Jorvik) og Mercia (Hov.: Lincoln). De af de gamle Beboere, som ikke udryddedes eller fordreves, blev vel forstørstedelen Trælle. Trods den Omvæltning, Erobringen medførte i alle Forhold, har man dog saavel i Angelsaxernes By-væsen som i deres Familie- og Eiendomsret troet at spore nogen Indflydelse af romerske municipale og Rets-sædvaner. — Augustin, der udsendtes af Gregor d. Store, landede paa Thanet med 40 Missionærer; han blev vel modtagen af Kong **Æthelbert af Kent**, som var paavirket af sin franske Dronning Bertha og Julen 597 lod sig døbe med en hel Del af sit Folk. Denne Konge lod ogsaa de gamle Retsvedtægter nedskrive. 30 Aar senere kristnedes Northumberl., tildels ogsaa ved en kristen Dronnings, Æthelberts Datters Indflydelse, og fik sin Erkebispes-tol i York. Sidst indførtes den nye Tro i Sussex (681). Den engelske Kirke frembragte snart flere udmærkede Geistlige og Lærde, saasom Beda Venerabilis († 735), der bl. a. skrev dens Historie paa Latin, — Winfried, der døde 755 som den første Erkebisp i Mainz, og Alkuin, som levede hos Karl d. Store. Hyrden Cædmon satte allerede c. 650 bibelske Fortællinger i Vers paa Modersmaalet, som de angelsaxiske Klerke holdt i Agt og Ære. En Prøve paa Angelsaxernes stavrimede Skalde-kunst er levnet i det

Erobringen.  
449-590

477-530.  
547-90.

Kristendommen.  
597-681.

Geistlighed og  
Literatur.



store Epos om Beovulf, en Sagnhelt fra de gammel-danske Lande. — Medens i det 7nde Aarh. Northumberl. havde Egbert Overkon-ge. været det mægtigste Rige, hævede i det 8nde Mercia sig til større Betydning; men denne blev ikke langvarig; thi **Egbert af Wessex** og Sussex, som støttedes af 823. Karl d. Store, slog 823 den merciske Konge Beornvulf. Nogle Aar efter undertvang han ogsaa Northumberl. og 827. lod sig kalde „Konge af England“ (rex Angliæ); dog vedblev der i flere Egne at herske Underkonger. Egbert Danelagen slog tillige Danerne. — Danerne (the Danes, i Eng-866-70. land Fællesnavn paa alle Nordboer) erobrede 866-70 under grulige Hærjinger Northumberl. og Østangeln og gjorde Mercia skatskyldig. Gudrum (o: Guthorm, Gorm) blev Konge af Østangeln, hvis Fyrste Eadmund d. Hellige fangedes og dræbtes. I Besiddelse af hele det senere Danelagen\*) (Angels. Denalagu), begyndte Vikingerne at nedsætte sig blandt den angelsaxiske Befolkning, som tildels berøvedes sine Eiendomme. De forskellige Borge og Egne beherskedes af Sø-konger og Jarler. Edsvorne Lagrettes-nævnder, af hvilke Juryerne muligens er oprundne, dømte efter dansk Ret, som blev en af Englands fire Hovedlove (lex Noricorum et Danorum, sideordnet med den wessexske, merciske og britiske). I Danelagen fandtes siden Landets fleste frie Selveiere, og disse Egenes Land-befolkning, især York-shires, hvis Dialekter endnu bærer Spor af den stærke nordiske Indvandring, holdes for den djærveste i England. [c. 1500 nordiske Stedsnavne; selv i det engelske Skriftsprog adskillige Ord af nordisk Oprindelse]. Blandt Landets verdslige og geistlige Stormænd træffer man snart ikke faa Daner, og man har vistnok ikke uden Grund sat Englændernes senere

\*) Danelagen udgjorde hele England Nord-ost for Wätlinga-stræt, en gammel Romer-vei mellem London og Chester, — altsaa ogsaa den nord-ostlige Del af Mercia, hvis Besiddelse siden sikredes ved „de danske Femborge“, bl. a. Derby, Lincoln og Leicester.

Udholdenhed, Driftighed og Sø-dygtighed i Forbindelse med den store Indvandring fra Norden. Adskillige Vidnesbyrd leder til at tro, at de angelsaxiske Konger oftere har søgt norske Høvdingers og Krigeres Bistand mod de egentlige Daner. — Ved **Ælfreds** Thron-bestigelse (871) var Danerne ogsaa begyndt at anfælde Wessex; fra en af Naturen sikret Borg paa Æthelney i Somersæt rykkede han mod Gudrum og slog ham ved Æthandun (Eddington) 878. Denne Seir reddede Syd-England. Efter Forliget i Wedmore lod Gudrum sig døbe og døde efter flere Oprør som Underkonge i Østangeln 890. Siden havde Ælfred til 897 Strid med flere nye Viking-flokke (bl. a. under Hastings, o: Håsteinn?), hvorfor han forbedrede Hær-væsenet og byggede en Flaade. — Ælfred forenede Kent og Sussex nøiere med Wessex, lod oprette Klostre og Skoler, bl. a. den senere saa berømte i Oxford, og sørgede for Gjenopbyggelse af ødelagte Byer. De gamle Love lod han samle og føiede dertil de ti Bud og noget af Mose Lov. Legemlig Afstraffelse afløste tildels den gamle Pengebod, og den private Hevnret indskrænkedes. Helligdagsarbejde blev forbudt.\*) Ælfred stod ved Gesandter og Breve i Forbindelse med Rom, hvor han havde været som Barn, og skal have sendt Gaver til Kristne i Indien. Til Orosius's kristelige Værdenshistorie (fra 5te Aarh.) har han bl. a. føiet geografiske Oplysninger, som Haalogalændingen Ottar gav ham om de nordiske Lande og Farvande. — (Daa, S. 27-32). Jarler og „Oldermænd“ (Ealdormen, Aldermen) var Shire-forstandere, som navnlig havde Befaling over Shirets Hær-styrke. Da deres Værdighed gjerne gik i Arv, kom de til at danne Landets Høiadel. Thanerne var mægtige Storbønder, hvoraf mange traadte i nøiere Forhold til

Ælfred d.  
Store og  
Danerne.

878.

Ælfreds  
Styrelse.  
871-901.

Samfunds-  
orden.

\*) Den Ælfred tilskrevne } Inddeling i Shires, Hundreds og Tithings (i hvilke sidste hver Frimand indskræves, og hvis Medlemmer, ligesom Medl. af Byernes „Fred-gilder“, var retslig ansvarlige for hinanden) er rimeligvis ældre.

Kongerne som deres Hirdmænd, Skattefogder eller Dommere (the gns; ligesom mange norske „Hölder“ blev Lendermænd). Karlene nød dog fuld Lov-beskyttelse og kunde, naar de erhvervede sig tilstrækkelig Eiendom, (ligesom Kjøbmænd, der havde gjort tre Langfærder) stige til Thansrang. Trællenes (theows) Kaar mildnedes efterhaanden, især fra 10de Aarh., navnlig ved Kirkens Indflydelse. Slave-handelen fra Bristol undertrykkedes dog først i Slutn. af 11te Aarh.. Konge-magten blev snart mere hellig og absolut. En Nobilitet af Hof- og Embedsmænd afløste tildels det gamle Stamme-patriciat. Det gamle Landsting var blevet et Witena-gemot: et Rigsraad af Landets „kyndige“ Stormænd (principes, sapientes). Karlene blev mere og mere afhængige af Herremændene og tilslut i de fleste Tilfælde Livegne; „herreløse“ Mænd nød allerede paa Ælfreds Tid liden Sikkerhed. Paa Shire-thingene mødte Jarler, Oldermænd, Biskopper og Thaner. — **Æthelstan** fordrev Olaf Sigtrygson, som var gift med en Datter af Skottekongen Konstantin, fra Northumberl.; men nogle Aar efter kom Olaf, understøttet af Nordmænd fra de skotske Øer og Irland\*), med en stor Flaade og opkastede sig til Konge der. Æthelstan slog derpaa de forenede Daner, Skotter og Briter i det blodige Slag ved Brunnanburg, der gjorde ham til Herre over alt Land søndenfor Forthfjorden. Der var mange Nordboer ved hans Hær og Hof. Erik Blødøx blev hans Underkonge i Northumberl. Æthelstan forbedrede Lovene, begunstigede den under Ælfred begyndte Bibel-oversættelse og sluttede Forbund med flere af Fastlandets Fyrster. — Under Æthelstans Broder

Æthelstan (924-40).  
935.  
c. 850.  
1014.

\*) Olaf Hvide havde c. 850 grundet et norsk Rige i Dublin (Dyflinn), og Nordmændene vedligeholdte — trods Nederlaget ved Clontarf (Brian-slaget; 1014) — i over 300 Aar et Kyst- og By-vælde i Landet. De første irske Mynter prægedes af norske Konger. Andre norske Stæder var Limerick (Hlymrekr) og Waterford (Vedrafjördr). Endnu heder et Kvarter i Dublin Oxmantown, d: „Østmændenes By“.

og Efterfølger kom Olaf atter for en kort Tid i Besiddelse <sup>Northumberl.</sup> af Northumberland, som efter Erik Blodøx's Død (c. 950) ophørte at være et Kongerige. [Det var senere delt i: c. 950. 1. det nuværende York-shire, 2. det egentlige Northumberl. (Jarldømmer) og 3. Landet mellem Tweed og Forth, der sammen med den nordlige Del af Riget Cumberland afstodes som Lehn til Skotland, hvor Edinburg blev Hovedstad, og Kongerne snart antog de engelsk-danske Lavlandes Sprog og Sæder]. — Abbed Dunstan, der ud- <sup>Dunstan.</sup> mærkede sig ved Hellighed og Selvfornægtelse og kano- <sup>(† 988).</sup> niseredes, søgte i Samraad med Danerne Erkebisp Odo af Canterbury og Abbed Thorketil at reformere Geistligheden (Cølibat) og befæste Munkevæsenet (Benediktiner-regelen) og Pavens Indflydelse. [Han blev fordreven af Æthelstans Brodersøn Eadwig, som laa i heftig Strid med Geistligheden i Anledning af sit Ægteskab med en nær Slægtning, men fortsatte som Odos Efterfølger sit Værk under Broderen Eadgar; denne var opdragen og først hyldet i Danelagen, og mange af hans Høvdinger var Daner; „Eadgars Lov“ anerkjendte overalt disses særegne Indretninger]. — Viking-anfaldene begyndte paany og hele <sup>Æthelred</sup> Danelagen faldt fra. Hertil kom Strid med Kirken samt <sup>II.</sup> Splid og Forræderi ved Hoffet og Hæren, saa <sup>(978-1016)</sup> Æthelred snart kun raadede over Wessex og Kent. Ved et Forlig 1002 fik Danerne Tilladelse til at nedsætte sig i Wessex, men kort efter gav Æthelred Befaling til Dane-mordet i Syd-England paa St. Briccii Dag (13 Nov.). <sup>Svens</sup> 13. Nov. Søster Gunhild dræbtes med Mand og Børn. Før Svens 1002. sidste Angreb blev Canterbury indtaget og plyndret af Jomsvikinger og Erkebispens dræbt 1011. — Eadmund 1011. Jernside, som kun havde London og en Del af Wessex <sup>Knut d.</sup> paa sin Side, blev efter faa Maaneders Kamp slagen ved <sup>Store</sup> Assandun (Assington i Essex) 1016. [Eadric: „Fly! Eadmund er død!“]. <sup>(1016-35).</sup> Knut uddelte inddragne Godser til Daner og lagde svære Bøder paa Byer, hvor en Dansk

dræbtes; men da hans Vælde var sikret, styrede han mildt og retfærdigt og søgte ved Gjenoprettelse af ødelagte Klostre og Kirker at udslutte Sporene af sine Landsmænds Hærværk. Den dræbte Erkebisp lod han bisætte i Canterbury. Han fornyede „Eadgars Lov“, der sikrede baade det danske Norden og det saxiske Syden deres eiendommelige Indretninger og Friheder. Over Northumberl., Mercia, Østangeln og Wessex satte han Jarler. Hans Lig lagdes i Winchester Domkirke. [Eadm. Jernsides Børn havde fundet Ly i Ungarn]. — Hardeknut skulde havt hele England; men Harald kom ham i Forkjøbet. Ved et Forlig bestemtes, at Emma skulde styre Landet Syd for Themsen paa Hardeknuts Vegne, der forblev i Danmark. Harald bemægtigede sig dog snart det Hele. Eadmunds Søn Ælfréd, som faldt ind fra Normandi, fangedes ved Jarl Godwins List og skal være bleven blindet og dræbt. Den endnu voldsommere Hardeknut lod sin Broders Lig kaste i Themsen. En Opstand mod de danske Huskarle i Winchester straffedes med Byens Brand og Egnens Plyndring. Han døde i et Drikkelag. —

**Eadward** blev især Konge ved Bistand af den mægtige Jarl Godwin, som var gift med Ulf Jarls Søster og under Knut var bleven Jarl af Wessex. Godwins Stræben efter at modarbejde de indflyttede normanniske Prælater og Adelsmænd hæmmedes meget ved hans hensynsløse Higen efter Magt for sig og sine Sønner, af hvilke den kjække og ærgjærrige Harald var Jarl af Østangeln, medens den for sin lovløse Færd forhadte Sven styrede Mercia. 1051 fik Normannerne den svage Eadward (som helst talte Fransk) til at fordrive baade Godwin og hans Sønner og sætte sin Dronning i Kloster; men allerede næste Aar kom de med en Flaade tilbage fra Flandern og Irland, og Stemningen var saa stærk for dem, at Eadward efter Witena-gemots Beslutning maatte gjenindsætte dem og forvise de fleste Normanner. Efter God-

**KnutsSøn-**  
**ner.**  
**(1035-42).**

**Eadward**  
**Confessor.**  
**(1042-66).**

1051.

wins Død 1053 var Harald den egentlige Styrer. Han 1053.  
opretholdt Ro og Orden og slog Waliserne. At han til-  
lod Northumbreerne at fordrive sin haarde Broder Toste  
(hvis Søn Skule blev Stamfader til Baard paa Rein),  
gjorde denne til hans uforsonlige Fiende. Under Eadward  
Confessor byggedes det berømte Westminster Abbedi.

— Harald lod sig med Folkets Bifald vælge til Konge uden Harald.  
at agte et edeligt Løfte, som Hertug William ved en tid- Jan.-Okt.  
ligere Leilighed havde afnødt ham om Hjælp til Englands 1066.  
Krone. Landet var roligt; men dets indre Tilstand var  
ikke lovende; der var ingen Literatur og intel Kirke-liv;  
„Angelsaxerne levede i Fraadseri og Drikkældighed i  
usle Huse, — Normannerne maadeholdent i prægtige  
Boliger.“

## II. Normannerne. (1066-1216).

Normandi, de affolkede Egne af Neustrien omkring Normandi.  
Seines Munding, som Rolf (fr. Rou, Rollon) erholdt til (911-1035)  
Lehn, uddeltes ved Reb og fik en strengt gennemført  
Feudal-forfatning. Vikingernes Ætlinge blev mægtige  
Baroner. Rolf, der styrede med Kraft og skabte stor  
Retssikkerhed i Landet, døde 931 og bisattes i Rouens † 931.  
Domkirke. — Omtrent fra Aar 1000 finder man Landet  
kaldt Normandi og dets Herskere Hertuger (duces, c. 1000.  
før comites o: Grever eller Jarler, Rudu-jarlar). Sam-  
tidig forsvandt de sidste Levninger af nordisk Sprog. Der  
havde imidlertid udviklet sig en eiendommelig fransk Dia-  
lekt, hvori der blomstrede en rig episk Digtning (Roman  
de Rou). Normannerne pristest for sin kraftige Væxt og  
sit blonde Haar. De udmærkede sig ved en ædel Hold-  
ning og et indtagende Væsen („Deilig som en Ridder fra  
Normandi“). Ved Siden af Attraa efter Daad, Hæder og  
Bytte besjæledes de af Kjærlighed til Veltalenhed og Dig-  
tekunst; men deres stolte Frihedssind udartede ofte til  
Ustyrlighed og Trættekjærhed (Blodhevn). Ogsaa deres  
Ridderlighed og Gjestfrihed berømmes. Især efter Aar

- 1000 viste der sig en stærk religiøs Paavirkning i Landet, som bl. a. ytrede sig i Iver for Kloster-stiftelse, Kirke-bygning og Pilegrimsfærd. 1040 grundedes Abbediet Bec, der navnlig blev berømt ved de lærde Italienerne Lanfrancs og Anselms Virksomhed som nidkjære Kristendomslærere for en talrig Discipel-kreds. Trældom afskaffedes tidligt. — Robert d. Prægtige (eller le Diab-  
 1028. ble, Emmas Brodersøn) blev Hertug 1028 efter at have forgivet sin Broder og mange Baroner. Da enhver indre Modstand var kuert, blandede han sig heldigt i de franske Kongers og Lehnfyrsters Stridigheder og skal endog have tænkt paa at fordrive Knut fra England. Han døde allerede 1035 i Lilleasien paa Hjemveien fra Jerusalem, hvorhen Samvittighedsnag havde drevet ham. — Roberts  
 William Søn William (Guillaume) „Bastard“ skildres som en  
 som Her- Mand af svær Bygning, overordentlig Styrke og barskt  
 tug. (1035-66). Aasyn. Han var en stor Idrætsmand („Ingen Ridder un-  
 der Himmelen var hans Lige“) og især en lidenskabelig Jæger („Han elskede Vildtet som en Fader“). Han skal have været forfærdelig, naar han blev vred, og var hensynsløs og grusom i sin Hevn. Den blide og sagtmødige Anselm forstod dog oftere at mildne hans haarde Sind. I sin Ungdom tøilede han kraftig de uregjerlige Baroner,  
 1046. som han 1046 slog ved Val des Dunes. To Gange (1054  
 1054 og 58. og 58) bekjæmpede han ved en klog og forsigtig Taktik franske Indfald, idet han fulgte Fiendernes Bevægelser for ved given Leilighed at overraske dem. Efter atter at have kuert Baronerne, som oprørtes ved, at han værnede Kjøbmænd og Bønder mod deres Røverier og Udsugelser, arbejdede han med Lanfranc til Raadgiver paa at reformere Geistligheden; der holdes Kirke-møder, og verdslige Prælater afsattes. — Fuld af Vrede over Haralds Valg, beredte William sig til Indfald i England for at kræve Arven efter Eadward og straffe Menederen. Efter at have overvundet sine Baroners Betænkeligheder landede  
 Erobrin- gen.

han 28de Sept. 1066 ved Pevensey [900 Skibe; — 28 Sept. faldt og „greb Landet med sine Hænder“]. Harald\*) indtog en fast Stilling paa nogle Høider nær Hastings (Battle, Senlac); Folke-ledingen, der udgjorde hans Hærs Hovedstyrke, var talrig, men daarlig væbnet (mest med Øxer); kun Huskarlene dannede en øvet og velrustet Stam-trop. Da Harald afslog frivillig Afstaaelse, pavelig Afgjørelse eller Tvekamp, skred Normannerne til Angreb Lörd. 14de Okt. Kl. 9 Morgen; Natten før havde 14 Okt. 1066. Angelsax. holdt Gilder om sine Vagt-blus, medens Norman. i tusindvis skriftede og nød Nadver. Toustain Fitz-Rou (o: Thorstein Rolvson) bar Hovedbanneret. Trouvère'n Taillefer (Thorleifr?) sang om Karl d. Store og Roland og faldt efter at have aabnet Slaget ved at nedlægge to Angelsaxer. Efter sex Timers haard Strid, hvorunder Angelsax. kjækt holdt Stand, lod William sine Ridder- og Bueskytter-skarer trække sig tilbage; Angelsax. gik i Snaren og brød sine sluttede Rækker for at forfølge; dermed var deres Modstandskraft brudt, saa de efter en blodig og fortvilet Kamp overvældedes og opreves. Harald, hvis ene Øie var hleven udskudt af en Pil, faldt kort før Solnedgang tilligemed to af sine Brødre. Erobreren, der havde faaet to Heste dræbte under sig og tabt 15,000 Krigere, reiste sit Telt paa Valpladsen (hvor han siden lod bygge Battle Abbey) og „aad og drak blandt de Døde.“ [Toget og Slaget er fremstillet paa det berømte Bayeux-Tæpet]. Derpaa bemægtigede William sig først Dover og Kent. I London var imidlertid Drogen Eadgar Ætheling valgt til Konge; men hans Sag faldt, da William nødte hans Hovedstøtter Jarlerne af Mercia og Northumb. til at trække sig tilbage til Norden. Efter derpaa at være anerkjendt som Konge i London,

\*) hvem Paven, som tillige var vred over, at „Peterspenge“ ikke betaltes, havde excommuniceret, da han negtede at undergive sig hans Kjendelse.



der sikredes ved Towers Anlæg, men beholdt sine Privilegier, lod William sig Juledag 1066 krone i Westminster af Erkebiskop Ælfred af York; Erk. Stigand af Canterbury var nemlig imod ham. Han paalagde en stor Krigsskat, men kaldte flere engelske Stormænd til sig, holdt sine Krigere til streng Orden og skal endog have gjort et mislykket Forsøg paa at lære Landets Sprog. —

- 1066-87.** **William I.** Mange engelske Krigere tog Tjeneste blandt  
**Opstande.** Væringerne i Konstantinopel. 1069 blev den normanniske  
**1069-70.** Besætning i Durham overfaldt og nedhugget, og snart reiste hele Nord-England sig; Eadgar Ætheling og flygtede Adelsmænd sluttede sig til fra Skotland. Den normanniske Styrke i York, der ved Fiendernes Nærmelse havde sat Ild paa Byen, dræbtes. William svor „ved Guds Herlighed“ en blodig Hevn, tog det forladte York og hærjede York-shire med Ild og Sværd, saa det i lang Tid laa øde; mange af Indvaanerne flygtede til de skotske Lavlande. 1072 gjorde en Hereward, til hvem talrige Fredløse (outlaws) og Misfornøiede sluttede sig, Oprør i Øst-England. De maatte give sig efter tre Maaneders kjækt Forsvar paa Kloster-øen Ely, idet de forsultne Munke forraadte dem. Derefter rykkede William langt ind i Skotland og aftvang Malcolm Hyldning. — Dels for at vinde sine nye Undersaatter, dels for at sikre sig mod de selvraadige Baroners Tragten efter Dommer-myndighed paa sine Godser opretholdt William baade Nævnd-indretningen (Jury) og Shire-thingene (Grevskabs-retterne, County Courts), dog saaledes, at der fra de sidste kunde appelleres til den kongelige Hof-ret (curia regis, King's Court). Shirene styredes af konge-valgte Sheriffer (∅: „Shire-grever“). — Lanfrancs\*) Synoder hidrog meget til Forbedring af Geistlighedens Tugt og Disciplin. William indrømmede den Frihed for verds-

\*) Afløste Stigand i Canterbury, — † 1089.

lig Jurisdiction, men indskrænkede dens øvrige Rettigheder. Biskopper og Abbeder maatte hylde Kongen og gjøre Hær-følge, ligesaavel som de verdslige Vasaller. Ingen Vasal kunde excommuniceres, ingen Synode holdes eller fatte Beslutninger, ingen pavelige Breve modtages og kundgjøres uden Kongens Samtykke. Han negtede at tage Riget til Lehn af Gregor VII. De foretagsomme normanniske Prælater begyndte snart at opføre prægtige Kirker og Abbedier, ligesom Kongen og Baronerne\*) ivrig byggede faste Slotte og Borge. — I Domesday-book (Herre-dagsbog; 1085), en Jorde-bog til Fastsættelse af Kongens og Vasallernes jorddrotlige Rettigheder, som forresten kun omfatter Syd- og Mellem-England, nævnes ogsaa en 35,000 Selveiere (Socmanni), hvoraf c.  $\frac{1}{3}$  i det fordanskede Lincoln-shire. Det var danske Fribønder, angelsaxiske Thaner og Levinger af Karle-standen, som vel for lange Tider ligesom overskyggedes af den mægtige Feudal-bygning, men dog bevarede sin personlige Frihed og blev Grund-stammen for Landets senere frie Bonde-stand (Jemanry). Befolkningens laveste Klasser var de ufri Jord-arbeidere (Villani, Livegne) og Trællene. — De kongelige Hof-dage, som afløste Witena-gemotene, var ligesom disse store Adels- og Prælat-møder; de havde nærmest Karakteren af et Hærskue til Forherligelse af den kongelige Overlehnsherres Magt; men om de end oprindelig ikke havde nogen anerkjendt lovgivende eller dømmende Myndighed, blev dog feudale, retslige og kirkelige Anliggender tidt Gjenstand for raadgivende Drøftelse, og efterat de 1215 ved magna charta havde faaet Bevilgningsret, kom disse „consilia prælatorum et magnatum“ senere til at

Selveiere,  
Livegne  
og Trælle.

Baron- og  
Prælat-for-  
samlingen.

\*) 700 Baroner („tenentes in capite“). Hvert af de 60,215 Lehn maatte stille en væbnet Rytter (knight). Lehnene var talrigere og mindre end i de andre Lehnstriger, alle Vasaller var afhængige af Kongen, og Lehnspligterne krævedes strengt opfyldte.

- Jøderne.** udgjøre Parlamenternes Overhus. — William til-  
lod Jøder at nedsætte sig som Handels- og Penge-mænd  
i egne Kvarterer i de større Byer. De bragte ved sin  
Forbindelse med de jødiske Skoler i Spanien en Del (især  
medicinske og matematiske) Kundskaber til Landet og  
forstrakte ofte Kongerne med Penge; men da deres Liv  
og Eiendom aldeles afgang af disses Naade, blev de tidt  
haardt udsugede ved Fængsling og Tortur. — Allerede  
under denne Konge begyndte Baron-uroligheder. Roger  
Fitz-Osborn gjorde Oprør i Ledtog med en anden Baron;  
men de fangedes i et Slag og dømtes til livsvarigt Fæng-  
sel. Senere nærrede Williams Halvbroder Biskop Odo af  
Bayeux Opstandsplaner, men blev greben og holdt fan-  
gen til Broderens Død. Robert gjorde Oprør, da Fa-  
deren ikke efter Løfte overlod ham Normandi. Efterat  
han i en Kamp havde stødt sin i Rustning ukjendelige Fa-  
der af Hesten, bad han om Tilgivelse, og der sluttedes et  
Forlig, hvorved Robert fik Normandi og en Sum aarlig;  
men Forholdet mellem dem vedblev at være spændt. —
1075. **Sidste Aar.** 1085. samlede William en stor Hær for at afværge Angreb  
af Dane-kongen Knut, som havde Olaf Kyrre og Gre-  
ven af Flandern til Forbundsfæller; men den danske  
Flaade spredtes ved Mytteri, og Knut blev kort efter  
dræbt. — Efter et Tug ind i Wales lod han Baroner ned-  
sætte sig langs Grænsen med Tilladelse til Erobringer for  
egen Regning, og det varede ikke længe, før flere Di-  
strikter i den østlige og sydlige Del af Landet kom i  
engelske Adelsmænds Besiddelse. — William\*) var selv  
Rigets største Godseier; Kron-domænerne bestod foruden  
af de vigtigste Byer af over 1400 Gaarde og c. 70 Skove.  
Lehnsafgifterne indbragte store Summer, saa han kunde  
samle en stor Skat i Winchester. — Lande-freden var god

\*) William døde (i Rouen) ved under en Strid med Phil. I.  
at styrte af Hesten efter Indtagelsen af Mantes; han bisattes  
i Caen.

og Retssikkerheden stor. Slave-handelen fra Bristol afskaffedes. — Fransk lærtes i Skolerne og brugtes delvis ved Rettergangen. —

**William II**, som tildels var bleven Konge ved Lanfrancs Indflydelse, fik Strid med Baronerne, der ønskede Robert paa Thronen og sine Besiddelser paa begge Sider af Kanalen forenede under een Hersker. William støttedes især af de Indfødte, for hvem det ofte spændte Forhold mellem Baronerne og Kongerne blev af stor Betydning, da disse ved Indrømmelser søgte at sikre sig deres Bistand, medens hine for at vinde dem for sine Planer ogsaa krævede deres Friheder hævdede og udvidede. Baronerne gav sig, da der udbrød Pest blandt Besætningen i Rochester. — Da William hurtig forødt sin Faders Skat, skaffede han sig bl. a. Penge ved at trække Indtægter af ubesatte Bispesæder. Endog Canterbury stod efter Lanfrancs Død (1089) en Tid ledigt, indtil han under en Sygdom besatte det med den sagnmodige Anselm, der dog optraadte fast og værdig mod hans Tyranni. Tilslut drev et Udbrud af Kongens Vrede ham til at forlade Landet. — William negtede at give Slip paa Investituren. — Ved et Tog mod Skotland vandt han Carlisle og fornyet Hyldning af Malcolm, som en Tid efter faldt under et Indfald i England. I Wales var han ikke heldig; men han kuede med Raskhed og Kraft et Oprør i de franske Besiddelser. Et Vaade-skud skal have voldt hans Død. —

**1087-1100.**  
Strid med  
Baronerne

Anselm.  
(† 1109).

Krige.

**Henrik I.** søgte, da Baronerne ogsaa nu vilde have Robert til Konge, at vinde Stemningen ved sit Frihedsbrev, som bl. a. lovede Ophør med Kirkeplyndringen og faste Lehnsafgifter. Mathilde havde ladet sig bevæge til at tage Slöret, men fritoges fra Kloster-löfte af Anselm, som Henrik strax havde kaldt tilbage. — Robert (der 1096 havde pantsat Norm. paa 5 Aar for 10,000

**1100-35.**  
Friheds-  
brev-  
Mathilde-

Robert.

1101. Mark Sölv) faldt 1101 ind i England, hvor nogle Baroner gik over til ham og andre opmuntrede ham; men da Henrik drog mod ham med en stor Hær af Englændere, som især paa Anselms Opfordring sluttede sig til ham, maatte han
1106. indgaa paa Forlig og gjøre Afkald paa Riget. 1106 satte Henrik over til Normandi, hvis Geistlighed og Borgerstaud var misfornøiet med Broderens Styrelse, der prising dem til Baronernes Vold. Robert blev slagen og
- † 1135. holdtes siden fangen paa Cardiff Slot († 1135); hans Søn William søgte flere Gange med fransk Bistand at vinde
- Thronfølgen. 1120. Landet, men døde allerede 1128. — Da Henriks eneste ægte Søn William 1120 var druknet paa en Overfart fra Normandi, fik han Adelen (deribl. sin Söstersön Stephan og sin uægte Søn Robert af Gloucester), Geistligheden og Vasal-kongen David af Skotland til at sværge Mathilde
- Byerne. Troskab. — Byerne, hvis Handel og Haandværk betydelig fremmedes ved mange driftige Normanners Indflytning, og som allerede under Henrik I. optog en Del vindskibelige Nederlændere, der ved Oversvømmelse dreves fra sit Hjem, fik i denne Tid sin Selv-styrelse og særegne Jurisdiction bekræftet og udvidet ved kongelige charters. Kronen søgte nemlig i dem en Stötte mod de mægtige Baroner. Retskjendelser afgaves af en Borger-jury paa de ugentlige By-thing (hustings). Magistraten (portreeve, o: „Havne-greve“) udnævntes af Kongen, til hvem der ogsaa, da de fleste Byer laa paa de kongelige Domæner, svarede en fast Lehnsafgift. Kvartererne stod under valgte Aldermen. Der var talrige Handels- og Haandværks-gilder (eller -laug; trade-, craft-guilds) til Opretholdelse af Orden og til gjensidig Beskyttelse. De Byer, som opstod om Abbedierne eller de adelige Borge naaede först senere samme Grad af Frihed. — Medens de normanniske Prælater ved sin Nationalitet hindredes fra at paavirke Folket, begyndte der blandt dette selv en stærk religiös Vækkelse med Bönne-

möder, Hang til Eremit-liv og Forkjærlighed for de alvorlige Cistercienser-munke. Denne Bevægelse virkede ogsaa tilbage paa Geistligheden, eftersom dels Normannerne blev mere hjemvante i Landet, og dels det nationale Element atter kom mere til sin Ret inden Kirken; herved styrkedes Kleresiets Stilling ligesom for den siden Erobringen overmægtige Konge-myndighed, saa det kom til at spille en virksom Rolle under den følgende Tids Begivenheder og efterhaanden fik udvidede Rettigheder. Henrik I maatte efter Strid med Paven og Anselm opgive Investituren. Biskopperne skulde vælges af Dom-kapitlerne og kun modtage sine verdslige Lehn af Kongen [Under Henrik I., Stephan og Henrik II. skal der være grundet c. 300 Klostre]. — 1106.

**Stephan**, som stötledes af sin Broder Henrik, Biskop af Winchester, og först hyldedes i London, sögte ogsaa at vinde Tilhængere ved at uddele de kongelige Skatte. David af Skotland, der vilde hjælpe Mathilde, blev slagen 1138. Stephan kom dog snart i Strid med Geistligheden og Henrik af Winchester, som var bleven pavelig Legat. Mathilde og Robert af Gloucester landede med faa Riddere, men fik stort Tilløb, saa Stephan blev slagen og fangen ved Lincoln og afsattes. — Mathilde stödt ogsaa snart Geistligheden og vakte desuden Misnöie ved trykkende Skatter. Londonnerne, hvis Privilegier hun negtede Anerkjendelse, jog hende bort og var med at fange Robert, mod hvem Stephan udlöstes. Efter fleraarig Kamp, hvorunder Henrik af W. atter tog Broderens Parti, og Landet led meget ved Baroners og Leietroppers lovløse Færd, maatte Mathilde, da Robert var död, forlade England. — Kirken fik i Slutn. af Stephans Regjering en dygtig Leder i Erkebiskop Theobald af Canterbury, som ved Excommunication tvang Kongen til Estergivenhed. Theobalds yngre Fortrolige var Thomas a Becket (f. 1119, † 1170), der havde studeret i Paris. 1135-54. Stephan. (1135-41). 1138. 1141. Mathilde. (1141-47). 1147. Stephan. (1147-54).

- indkaldte paa Theobalds Vegne Henrik, der kom over
1153. 1153. Stephan, som nylig havde mistet sin ældste Søn, erkjendte ham ved et af Erkebispens mæglet Forlig som Hertug af Normandi og engelsk Thronfølger. —
- 1154-89. **Henrik II.** var en lidenskabelig, men klog og viljestærk Mand. Hans første Værk var at ødelægge Röverborge, forjage de töilesløse Leiesvende og afskaffe al privat Mynt-ret. Af Landets Retsvæsen gjorde han sig meget fortjent. King's Court der oprindeligt var en Domstol for Lehns-stridigheder, men var bleven Landets Höieste-ret, fik en fastere Ordning; den bestod af de höie Rigs- og Hof-embedsmænd og lededes af en Justitiarius.
1166. Paa en Hof-dag i Clarendon ordnede han Jury-væsenet. Juryerne fik dog først efterhaanden sin nuværende Form og Funktion; dengang var de Edsvorne endnu mere Vidner end end Dommere\*). 1176 fik han paa en Hof-dag i Northampton Landet delt i 6 Retskredse (circuits), i hver af hvilke tre Dommere af Skatkammerretten\*\*) skulde reise om for paa Kreds-thingene (Assizes) at höre og paadöme Klager (oprindeligt blot Skatte-tvistigheder). Straffene var barbariske. — At
1176. Henrik (1160) begyndte at lade Baronerne yde Skjoldpenge (scutagium) istedetfor personlig Krigstjeneste, bidrog til at gjöre Kongen mere uafhængig og satte ham istand til at holde en Styrke af leiede Krigere. Baronernes Vælde indskrænkedes ogsaa noget ved, at de 18 Kreds-dommere fik Myndighed til at granske deres jorddrotlige Rettigheder, — ved at Sheriff-posterne begyndte

Retsvæsen.  
Baronerne.

\*) Nu: a. the grand jury (Stor-juryen), af hvilken den Forurettede maa søge Tilladelse til at fremsætte sin Klage — b. den dømmende Jury, som har at afgjøre, om Vidnesbyrdet mod den Anklagede har bevist hans Brøde. I England og Irland bestaar Juryerne af 12 Personer, hvis Kjendelse maa være eenstemmig.

\*\*\*) Court of Exchequer (o: „det rudedede Bords Ret“), en Afdeling af King's Court, som havde at modtage de kongelige Indtægter, hvormed Sherifferne fremmødte to Gange aarlig.

at besættes med kongelige Retskyndige og Hofmænd, samt ved at Henrik II 1181 fornyede den gamle Folke-leding (Land-milits). — Baronerne indkaldtes af Kong Dermot af Leinster, der for en Voldsdaad var fordreven af nogle andre Fyrster. Henrik satte selv over 1172, da han begyndte at frygte deres hurtig voxende Vælde. „Östmændene“, som indtil Dublin i første Halvdel af 12te Aarh. blev Erke-sæde (Öens keltiske Erkebispes-stol har fra gammel Tid været i Armagh i Ulster), havde ladet sine Biskopper ordinere i Canterbury, gjorde 1170 og 71 Eng-lænderne stærk Modstand under en Kong Höskuld i Dublin. Siden hjalp de dem mod de Indfødte. De döptes efter samme Love som Englænderne, med hvem de vistnok snart smeltede sammen. Irlands syd-ostlige Egne, som direkte underlagdes Kronen, og hvor engelsk Nationalitet og Sprog tidligst blev fremherskende (the English Pale), var netop de, hvor den norske Kolonisation havde forbedret Erobringen (Englands Konger førte siden Titel af „Dominus Hiberniæ“). — Medens Becket som Kongens Ven og Kansler (o: Sekretær, Segl-bevarer og Raadgi-ver) havde udfoldet stor Pragt, klædte han sig som Erke-bisp (1162-70) i Haar-skjorte og foretog daglig Fod-tvætning paa Fattige. Kongen skuffedes i sin Forventning om hans Bistand til at hæmme Geistlighedens Selvraadig-hed ved at indordne den under den verdslige Jurisdiction og begrænse dens Valg-frihed. Forbrydelser af Klerke og Prælater blev ofte ustraffede, fordi Geistligheden i Kraft af sine Privilegier unddrog sig for Dom af de verds-lige Retter, hvis Ordning og Virke-kraft Henrik netop søgte at forbedre. Efter sin Protest mod de Clarendonske Constitutioner maatte Becket rømme Landet. — Af Henriks fire Sønner havde Henrik, der var kronet til Faderens Efterfølger, faaet Anjou og Maine som Lehn, Richard Guienne og Poitou og Gotfred (ved Ægteskab) Bretagne. (Den umyndige Johan var „uden Land“). Eleonore skal

1181.

Irland.

1172.

1170-71.

Thomas a  
Becket.

1162-70.

Strid med  
Sønnerne.



- have forgivet sin Gemals Elskerinde Rosamunde Clifford. Sønnerne undersløttedes, foruden af mange Baroner og af Greven af Flandern, ogsaa af William Löve af Skotland, som blev fangen 1174 og for hele sit Rige maatte erkjende den engelske Konges Overhöihed; herfor fritoges han dog senere af Richard I mod 10,000 Mark. Efter at have ydmyget sig ved Becket's Grav undsatte Henrik Rouen med sin Leiehær og tvang Sønnerne til Underskastelse. (Henrik döde efter at have erholdt Tilgivelse for en ny Opstand og kort efter ogsaa Gotfred 1186). Paa et Möde mellem Henrik II og Philip August i Gisors, hvor Biskoppen af Tyrus prædikede Korstog, saa de begge græd, kom de overens om sammen at drage til Palæstina. Henrik inddrev store Summer hertil, især fra Jöderne; men Richard gjorde Oprör og fik Bistand af Phil. August. Den syge Henrik maatte gaa ind paa et Möde i Tours og underskrev det haarde Forlig paa Sengen. Fuld af Sorg over, at endog hans Yndlingssön Johan havde sammensvoret sig mod ham, döde den dygtige Konge nedbrudt og livstræt 1189. —
- 1189-99.** **Richard I.** opholdt sig som Konge kun faa Maaneder i England. Han var kjæk og ridderlig, men besad faa af en dygtig Regents Egenskaber. Efter sin Kroning saa han gjennem Fingre med, at Tusinder af menlöse Jöder **Kors-færd.** dræbtes. For at skaffe Penge til Kors-færdens solgtes Kron-domæner, Embeder og Jarldömmen. Phil. August efterlod 10,000 Mand under Hert. af Burgund. En Del af Besætningen i Akre (indt. 11 Juli 1192) var forbleven i de Kristnes Hænder som Gidsler; da nu Saladin nölede med at udlevere Korset, lod Richard og Hert. af Burgund 5,000 af dem dræbe, hvilket Saladin strax hevnedede ved et lignende Blodbad paa sine Fanger. Hæren hjemsgötes af Sygdom og Mangel. För Afreisen (Okt. 1192) der paaskyndedes ved Efterretning om, at Johan stræbte efter Magten i England, befriede Richard under store Helte-

bedrifter det beleirede Joppe. Vaaben-stilstanden, som Sept. 1192. sikrede de Kristne Kysten fra Sidon til Joppe og fri Pilegrimsfærd, mægledes af Saladins Brodersøn Saphadin, der stod i et ridderligt Venskabsforhold til Richard, som endog havde hædret ham med Ridder-slaget. — Leopald var bleven fornærmet af Richard i Palæstina og var desuden en Svoger af Isak Komnenus, som Richard paa Udreisen havde fordrevet fra Cypern, hvor skibbrudne engelske Kors-farere havde lidt slem Medfart. Den gjerige og voldsomme Henrik VI, som naturligvis intet havde tilovers for Henrik Löves Svoger, holdt ham først fangen i Tyrol, siden i Wormz. Den af Johan afsatte Kansler Langchamp, Biskop af Ely, var især virksom for hans Befrielse (efter c. 13 Maanedes Fangenskab), der kastede 100,000 Mark Sölv, hvortil selv Kirkernes Sölvkar maatte bidrage. (Vaaben-stilstande med Frankrig 1196). — Normandi, hvor Fyrsterne af Huset Plantagenet betragtedes som fremmede Voldsherskere, sikredes ved Anlæg af det stærke Château Gaillard (ved Seine), som skal have været et Mönster paa middelalderlig Befæstningskunst. — Under Richard I. fik London sin første Lord-mayor. Rich. döde ved Chaluz, hvis Eier han vilde aftvinge en funden Skat.

**Johan** var trolös og grusom, men ikke uden Klögt i Politik og Krigsförelse. Philip II August sluttede Fred og nödte Arthur til at hylde Johan, da denne skjænkede et Grevskab til sin Sösterdatter Blanca af Castilien, der var formælet med Phil. Augusts Sön Ludvig. En af Johans Uretfærdigheder bestod i, at han bortførte en af sine franske Vasallers Forlovede. Johan forlod Normandi, som villig overgav sig til Phil. August, der indrömmede Byerne store Friheder, og sögte forgjeves engelsk Hjælp til dets Gjenerhvervelse. Château Gaillard faldt efter kjækt Forsvar 1204. Normandi blev snart et af Frankrigs loyaleste Landskaber og skal siden have frembragt

Fangen-  
skab.

1194.

Normandi.  
1196.1199-1216.  
Tabet af  
Normandi.

1204.

- Irland- dets dygtigste Sömænd og Kolonister. — 1210 gjorde  
Bouvines. Johan et Tog til Irland, hvor han kuede de voldsomme  
1210. Baroner og indsatte Sheriffer og en Justitiarius  
(Overdommer), — Phil. August fulgte ikke Pavens Op-  
fordring til at standse Rustningerne, da Johan havde yd-  
myget sig; herved kom han i Strid med sin Vasal Greven  
af Flandern, som negtede Hær-følge og forbandt sig med
- Juli 1214. Johan og Otto IV. Efter Slaget ved Bouvines (hvor  
ogsaa en engelsk Styrke deltog og Grev. af Flandern  
fangedes) maatte Johan, der havde vundet nogle Fordele  
i Vest-Frankrig, slutte Vaaben-stilstand og beholdt kun  
Magna Gascogne, Guienne og Poitou. — Baronerne havde  
charta. først negtet at følge Johan, før Bansættelsen var hævet,  
og siden paastaact, at de ikke var pligtige til udenrigsk  
Leding. (Johan vakte ogsaa Misnöie ved Begunstigelse  
af Adelsmænd fra de nord-franske Landskaber, ved at  
paalægge vilkaarlige Skatter og ved at skjærpe Jagt-  
lovene.) Langton\*), der i Anselms og Theobalds Fod-  
spor optraadte som Lov og Rets Forsvarer mod den de-  
spotiske Konge, havde krævet Overholdelse af „Eadward  
Confessors Lov“ (o: Folkets gamle Friheder) og prote-  
steret mod den nedværdigende Hyldningsed (og 1000  
Mark Sölv aarlig) til Paven, der ogsaa höilig forargede  
Baronerne (som først samledes i St. Edmundsbury). Nu  
truede han Johan med Excommunication, hvis han brugte  
ulovlige Midler mod sine Fiender. Alle svigtede den for-  
hadte og foragtede Konge; London og flere Byer aab-  
nede sine Porte for „Guds og den hellige Kirkes Hær.“
- Juni 1215. Skotland og Wales lovede Bistand. Det store Friheds-  
brev, der besvores paa alle Landets Hundred- og By-thing,  
er blevet den engelske Statsrets faste Grundpille, hvortil  
alle senere Forfatningslove knyttede sig som Stadfæstelse  
eller videre Udvikling; det indeholdt ingen revolutionære  
Ændringer, men var i Grunden kun en udvidet og i be-  
\*) Langton var i Rom som Kardinal, da han valgtes.

stemtere Udtryk affattet Redaktion af Henrik I's charter med Tilføielse af Henrik II's Indretninger, — en „konservativ Reform,“ hvis Øiemed var at hindre Misbrug af Konge-magten og sikre Undersaatternes Person og Eien- dom. — **a.** Geistlighed en fik fuld Valg-frihed og Bekræftelse paa alle før tilstaaede Privilegier og Rettigheder. — **b.** Baronernes Lehnsafgifter fastsattes til en bestemt Sum (kun i visse Tilfælde Extraskat). Kongens Ret til at bort- gifte kvindelige Arvinger mod deres Vilje ophævedes. — **c.** London og de øvrige Byer tilsikredes sine gamle Friheder og Vedtægter, og deres Kommunal-væsen og Handel stilledes under Lovens Beskyttelse. — **d.** Ingen Frimand skulde kunne fængsles eller berøves sin Eien- dom eller hævdvundne Friheder „uden efter Ligemænds lovlige Dom (Jury) eller i Kraft af Landets Lov.“ — **e.** Retten skulde ikke sælges eller forholdes nogen, Dom- merne være dygtige Retskyndige og Court of Common Pleas\*) have sit Sæde paa et bestemt Sted og ikke følge Kongen. — [**f.** Livegenskabet (Villeinage) vedblev; dog bestemtes det, at en Livegen ikke ved Bæder skulde kunne berøves sine Redskaber]. — Over Brevets Fuld- byrdelse skulde en sig selv supplerende Baron-committe paa 25 Medlemmer vaage. Disse „25 Overkonger“ vakte især Johans Vrede. Paven suspenderede Langton, da han negtede at erklære Baronerne i Ban. [Londons Borgere paastod, at Paven ikke havde noget med verds- lige Sager at gjøre]. Johan, der trods sit Løfte om at fjerne alle fremmede Raadgivere og Krigere, havde sam- let Leic-tropper, trak sig tilbage til det Vestlige, men drog

Johans  
Død.

\*) Den øverste Domstol for alle (private) Sager, som ikke umid- delbart vedkom Kongen (nu Englands civile Overret); den var af Henrik II bleven udskilt fra King's Court og havde til- ligemed dennes to andre Afdelinger, King's Bench (den øverste criminale Domstol; ledet af en Lord Chief Justice) og Court of Exchequer (Skatkammer-retten), faaet egne Dom- mere; — alle disse tre „Westminster-retter“ behandle nu baade civile og criminale Sager.

1178.

igjen østover for at undsætte Dover; efter paa dette Tog at have mistet sin Bagage og sine Penge ved Overgang over en opsvulmet Elv, døde han i Newark. —

Slutnings-  
bemærk-  
ning.

Fransk vedblev vel endnu i c. 150 Aar at være Landets offentlige Sprog, og der førtes senere lange og blodige Krige for at gjenerhverve eller bevare Besiddelsen af franske Landskaber; men den indvandrede Adels Forbindelse med Stamme-landet var dog afbrudt; Baronerne (og Ridderne) følte sig nu hjemme i England\*) og havde ved sin Opposition mod Kongerne skaffet alle Undersaatter Bekræftelse paa og Udvidelse af deres gamle Friheder. Geistligheden var ogsaa efterhaanden bleven mere national og havde med Iver og Held deltaget i Striden mod de kongelige Overlehnsherrers Vælde. England havde i magna charta faaet en „Constitution“ som et Lehns-monarki, indskrænket dels ved Lord- og Prælat-parlamentets Bevilgningsret, dels ved „Communernes“ og alle Frimænds som ukrænkelige anerkjendte Rettigheder. Retsvæsenet var fæstnet i sine Grundtræk.

### III. „Gammel-England.“ (1215-1509).

Indled-  
ning.

Englands Historie i de følgende tre Aarhundreder, som kanske tør kaldes Gammel-Englands Tid, vil vise, hvorledes der byggedes videre paa den i det normanniske Tidsrum lagte Grundvold: ved Racernes og Sprogens\*\*) fuldkomne Sammensmeltning, — ved Tilknytning til Parlamentet af et Underhus af Repræsentanter for Shirene og Byerne, — samt ved Retsvæsenets videre Udvikling, saa det engelske Folk og Sprog kan ansees dannet, og de vigtigste

\*) 1244 hød den franske Konge, at Vasaller, som havde Lehn paa begge Sider af Kanalen, skulde vælge mellem Frankrig og England, hvorpaa Henrik III inddrog alle Lehn, hvis Indehavere opholdt sig i Nord-Frankrig.

\*\*) Endnu 1216 udstedte Henr. III en Kundgjørelse (writ) paa Angelsæxisk; det sidste bekjendte angels. Dokument er fra 1258.

Elementer af den engelske Stats-organisme findes i Virksomhed c. 1300, — og hvorledes Parlamentets Myndighed efterhaanden udvides, idet dets Beslutninger fik Lovskraft, og det endog tiltog sig Ret til at anklage Ministre og afsætte Konger; — men den vil tillige vise, at Kongerne ved Middelalderens Slutning benyttede sig af Lehns-adelens ved blodige Borger-krige og den nye Krigskunst forarsagede Forfald, — af den ved høilydte Reform-krav ængstede Geistligheds Servilitet og af Underhusets Umodenhed til kraftig Hævdelse af Landets gamle Frihed til egenmægtig at udvide sin Myndighed, — dog saaledes, at de gamle Former og dermed Muligheden for Frihedens Gjenoplivelse bevarede. —

**Henrik III.** var vel fri for Faderens grove Laster, men ödsel, svag og udulig. Den dygtige Marskalk Jarl William af Pembroke opretholdt ved sit Maadehold den indre Ro, men døde allerede 1219. Ludvig, der havde besvoret Frihedsbrevet, men var sat i Ban og havde gjort sig forhadet ved at uddele Æresposter og Besiddelser til Franskmænd, sluttede, efterat hans Hær havde lidt Nederlag i Lincoln (1217), og en Undsætnings-flaade var slagen i Kanalen, Forlig med Pembroke. Denne fik bl. a. de grusomme Jagtstraffe mildnede til Fængsel og Böder. — [1225 krævede Langton og Baronerne Frihedsbrevet höitidelig bekræftet, för der bevilgedes noget. Denne Praxis: at sætte Stadfæstelse af Friheder, Indförelse af Forbedringer eller Afskaffelse af Misbrug som Betingelse for Bevilgning, har senere været et af de kraftigste Midler til den engelske Friheds Bevarelse og Udvikling]. — Da Henrik III var bleven myndig, fik snart Yndlinge og Riddere fra Syd-Frankrig stor Indflydelse, især Peter des Roches, Biskop af Winchester. 1234 maatte de vel vige for det almindelige Had og Erkebispens Ban-trussel mod Kongen, men kun for at komme tilbage to Aar efter ved Henriks Ægteskab med Eleonore af Provence,

1216-72.  
Pembroke.  
1219.

1217.

1225.

Henriks  
Yndlinge  
og Ægte-  
skab.  
1234.

1236.

en myndig og haard Dronning, som især opbragte Londons Kjøbmænd ved sin Told-opkrævning. — Henrik III søgte forgjæves at udvide sit Herredømme i Frankrig. —\*). Paverne udpressede i denne Tid under Paaskud af paatænkt Kors-færd svære Summer i England, navnlig til Kampen mod Hohenstauferner. Kongens og Parlamentets Forestillinger besvaredes med Interdikt-trussel. Det gik især haardt ud over Geistligheden, som klagede til ingen Nytte. Erkebispnen af York blev endog sat i Ban; men „jo mere Paven forbandede ham, des mere velsignedes han af Folket.“ — Da Kongen under en Hungersnöd lod et Parti indført Korn beslaglægge af egennyttige Hensyn, kom det til Brud. Et Parlament i Oxford, hvor Baronerne, som lededes af Leicester, mödte bevæbnede, gjorde ved de paa Engelsk kundgjorte Oxforder Statuter Konge-magten omtrent til intet; et faatalligt Baron-raad skulde herske med næsten kongelig Myndighed og Parlamentet, hvortil ogsaa „Communerne“ skulde sende en Del Repræsentanter, möde tre Gange aarlig for at gjennemgaa alle Love; Sherifferne skulde vælges af Selveierne. De Fremmede fordreves, og al Betaling til Rom blev forbudt. — Jarl Leicester havde ægtet Kongens Söster Eleonore, men var falden i Unaade ved Yndlingers Indflydelse; han förte et sædeligt og maadeholdent Liv, men var herskesyg, hidsig og af en pirrelig Æresfölelse. Almuen kaldte ham „Hr. Simon den Relfærdige.“ Efter Slaget ved Lewes udstedte Leicester Forordninger i Kongens Navn. En Del af Adelen, som ikke yndede hans Oligarki, sluttede sig til Henrik III, der fik Paven (som satte Leic. i Ban) til at löse sig fra sin Ed paa Oxf. Statuterne og befalede Folket ikke at lyde de af Baron-raadet ansatte Embedsmænd. Han havde Leietropper fra Fastlandet i sin Sold. Ludvig IX, som toges

\*) Richard blev tysk Konge 1257, men opholdt sig mest i Engl. († 1272).

til Mægler, erklærede, at magna charta skulde overholdes, men at de nye Statuter var ugyldige, og at det bl. a. skulde staa Kongen frit for at gjenindkalde de Fremmede. Denne Afgjorelse behagede ikke Leicester, der efter mange Baroners Frafald bistodes af Syd- og Ost-England, især af London og „Communerne“, i hvilke han søgte en Støtte mod sine Fiender blandt Høiadelen. Paa det bskjendte Parlament 1265 mødte der kun faa 1265. Baroner. Efter Leicesters Fald fornyede et Parlament 1266 den gamle Forfatning efter magna charta. — Prins Edward laante Penge af Ludv. IX, drog til Palæstina <sup>wards</sup> Kors-færd. 1270, vandt nogle Slag og indtog Nazareth. Efter at 1270-72. have sluttet en Vaaben-stilstand begav han sig paa Hjemveien og erholdt i Syd-Italien Underretning om Faderens Død. —

**Edward I.** var en ridderlig og myndig Konge, der 1272-1307. indførte Turneringer og paa sine Felttog delte Godt og Edward I. Ondt med sine Krigere. Opfyldt af høie Tanker om Kronens Magt og Værdighed, vilde han ikke vide af andre Friheder end de udtrykkelig lov-hjemlede; men paa samme Tid var han fuld af Agtelse for Pligt og Religion og stræbte ærlig at følge sit engelske Valgsprog „keep troth“ (hold Tro!). Hans Retsforbedringer tilsigtede tildels de kongelige Indtægters Forøgelse ved Bøder og Befæstelsen af den nye Parlamentsordning Opnaaelse af en lettere Bevilgnings-maade. — Englands Anseelse tiltog meget under ham. — Edward lod Llewellyns Forlovede Eleonore (Datter af Leicester, hvem L. havde slått) opsnappe og nødte ham 1277 til at afstaa en betydelig Landstrækning. I denne for engelske Embedsmænd haardt frem. David fangede en engelsk Dommer 1282. paa en Borg og lod hans Riddere og Svende dræbe. — Wales deltes i Shires og Hundredes, og engelsk Retsvæsen indførtes, skjönt en Del gamle Vedtægter blev be- staaende. Barderne, der nærde Folkets Frihedslængsel



- Skotland. og Fremmed-had, skal være blevne forfulgte. — Skotland havde siden Forbindelsen mellem Malcolms Datter Mathilde og Henrik I været udsat for normannisk Paavirkning; Baliol og Bruce var saaledes begge af normannisk Æt. [Edw. vilde lade sin ældste Søn ægte „Pigen fra Norge“; det skotske Parlament gik ind derpaa mod Sikring af Skotlands Forfatning og Retsvæsen]. Baliol\*) sluttede
1296. Forbund med Frankrig. Et blodigt Slag ved Dunbar afgjorde Kampen. Den skotske Adel og Geistlighed hylkede Edward i Berwick, den ældgamle Kroningssten i Scone (nær Perth, den ældre Hovedstad) førtes til Westminster, og Landet behandledes som et forbrudt Lehn, William Wallace, der skal have været en for Drab paa Engelskmænd fredlös Ridder, er bleven Skotternes Nationalhelt. Befrielseshæren bestod væsentlig af Bondefolk, da Adelen var ræd for at forspilde sine Lehn og Godser og desuden lidet tilbøielig til at underordne sig en simpel Ridder. Statholderen Warenne (Jarl af Surrey, Scirherren ved Dunbar) blev (1297) slagen ved Stirling (hvor den engelske Skatmesters Lig flaaedes) og forlod Landet. Wallace blev Rigsforstander og faldt endog ind i Nord-England; men allerede 1298 led han et blodigt
1298. Nederlag ved Falkirk mod Edwards pansrede Riddere og Bueskytter. Edward negtede med Støtte af Parlamentet at undergive sig Bonifacius VIII's Kjendelse og fik Philip d. Smukke, som netop laa i Strid med Paven, til at slutte Særfred. Skotlands Styrelse betroedes til et
1306. Adelsraad; men allerede 1306 dræbte Robert Bruce (den ældre Bruce's Sønnesøn, der var opdraget ved det engelske Hof) en Söstersøn af Baliol og lod sig krone i Scone.
- Retsvæsenet. — a. De geistlige Domstole (Bishop's Courts) indskrænkedes til Befatning med rent kirkelige Sager (hertil regnedes dog ogsaa Meneds-, Ægteskabs- og Testament-sager). — b. Ved Siden af de fjerding-aarlige
- \*) hvem Edw. havde tilkjendt Kronen paa et Møde i Norham 1291.

County Courts saltes 1285 Fredsdommere (Justices of peace). — c. Kansler-retten (Court of Chancery), en af Ministre og Kron-jurister bestaaende Domstol, fik det Hverv efter Billighedshensyn (equity) at formilde Sædvane-rettens Strenghed og erholdt saaledes en vis Overdomsret over King's Bench, Court of Exchequer og Court of Common Pleas, der alle dømme strengt efter Landets gamle Retsvedtægter\*) (Common Law; cf. Romernes „mos majorum“). — [Kun <sup>Parlamentet.</sup> en Brök-del af Englands Adel (nobility) havde Sæde i det store Rigsraad; efterhaanden var det kun blevet de mægtigere Baroner (peers, lords secular el. temporal, i Modsætning til lords spiritual, s: Erkebisk., Bisk. og Abbeder), som ved Konge-breve (writs) indkaldtes til Parlamentet. Den lavere Adel, der bestod af de mange Smaa-baroner og Ridderne, stod i retslig Henseende ikke over de uadelige Frimænd og var ligesaa vel som Trediestanden („gentlemen“, s: Selveiere\*\*) og Borgere af en vis Velstand og Dannelse) udelukket fra Rigsforsamlingen. Da nu Kronens (især i Edward I's senere Aar) stigende Pengeskrav gjorde det ønskeligt at erholde samlede Bevilgninger for det hele Land, blev den af Leicester iværksatte Indkaldelse af to Riddere fra hvert Shire (knights of the shire) og to Borgere fra hver By fra 1295 fastslaaet som Regel. Hertil bidrog ogsaa den Omstændighed, at „Commons“, paa samme Tid som deres voxende Velstand gjorde dem til værdifulde Skat-ydere, ogsaa blev mindre tilbøielige til at taale vilkaarlig Be-

1285.

1295.

\*) Den engelske Ret (ogsaa Statsretten) er nemlig ikke grundet paa Principer og Theorier, men paa Præcedenser (s: foregaaende analoge Tilfælde), Kjendsgjerninger og Lovenes Ordlyd.

\*\*) Den uadelige Selveier-stand (Gentry: de mere velstaaende og dannede — Jeomanry, freeholders: Fribønder) var paa denne Tid meget forøget ved, at forgjældede Adelsmænd havde frasolgt Dele af sine Godser, og den begyndte at nære noget af den Selv-følelse og Frihedsaand, som siden i saa høj Grad har udmærket den engelske Middel-stand.

skatning. [Da Edw. efter flere Gange at have tilladt sig vilkaarlig Beskatning 1296 meget havde foröget Uld-tolden og ladet tage Korn paa Markerne (til Krigen med Frankrig) , truede Baronerne med at gribe til Vaaben, saa Kongen foruden at stadfæstet magna charta maatte give det hos Daa anförte Tilsagn]. — Baade Ridderne og Byrepræsentanterne valgtes oprindeligt paa Shire-thingene, de sidste af nogle dertil delegerede Borgere. Mange Byer paatog sig kun ugjerne at betale de fastsatte Diæt-penge, hvorfor flere af dem sjelden eller aldrig sendte Repræsentanter. Det varede ogsaa længe, før nogen af Ærgjærighed eller politisk Interesse attraaede det ofte brydsomme og besværlige Parlaments-hverv, der desuden fra først af kun gik ud paa at bevilge Penge af egne og Medborgeres Lommer. Underhuset havde nemlig oprindeligt ingen Ret til Befatning med indre og ydre Politik, men kun at give sit Samtykke til Overhusets Bevilgninger; dets Medlemmer sad i Begyndelsen paa lavere Bænke i samme Sal som the peers. [At Edwards Forsög paa ogsaa at faa den lavere Geistlighed repræsenteret i Underhuset strandede paa dens Uvillighed til at votere Bevilgninger uden paa de særskildte Kirke-forsamlinger (Conventions) i Canterbury og York, fik stor Betydning, især i Reformations-tiden. — 1295 sammenkaldtes ogsaa det første irske Parlament, der dannedes af Baronerne og Prælaterne i det engelske Distrikt]. — Parlamentets Sæde var fra nu af almindeligvis i Westminster (ved Themsens, Syd-vest for City, forlængst indlemmet i London). — Til den tidligere Handel med Norge, Uldudførsel til Flandern og Vin-indførsel fra Syd-Frankrig kom nu ogsaa en tiltagende (passiv) Forbindelse med Italien og Spanien. Venetianske Fartöier begyndte at besøge London og italienske Kjöbmænd og Bankierer at nedsætte sig i Hovedstaden og de sydlige Havne. Især fik de „lombardiske“ Penge-mænd (Lombard Street

Handel-  
Jøderne.

i City) stor Betydning, da de befriedes for Jødernes Concurrence. Disse, som i lange Tider havde lidt meget ved Folkets fanatiske Forfølgelse og Kongernes Udsugelser, fik nemlig 1290 Befaling til at forlade Landet eller skifte Tro; 16,000 skal være udvandrede, og først under Cromwell blev den jødiske Kultus atter tilladt. [De saakaldte Cinque Pørts var en Del privilegerede Havne i Kent og Sussex (bl. a. Dover), hvis Deputerede havde Titel af „Baroner“]. —

**Edward II.** vakte ogsaa Misnöie ved sin Bestræbelse for med Forbigaaelse af Baroner og Prælater at danne et Statsraad af Yndlinge, som var nöie knyttede til deres Herres Politik og Interesser. Da Pierre Gaveston\*), som 1308 var bleven forvist paa Parlamentets Forestilling, kaldtes tilbage og fremturede i sit gamle overmodige og uforskammede Væsen, overdrog Parlamentet næsten al Magt til et Lord-raad (Lord-Forordnere, Lords Ordainers) og nödte Kongen til atter at fjerne Gaveston, der dog ogsaa nu snart kom igjen, men blev halshuggen som Førræder 1312. — Efter sexaarig Strid maatte Kongen give efter og godkjende Lord-raadets Myndighed. Dettets Leder Thomas af Lancaster kom dog snart i Strid med Edward og hans nye Yndlinge Spenser'ne, Fader og Søn. Efter Lancasters og mange af hans Tilhængeres Henrettelse gav et Parlament i York Kongen hans Magt tilbage. — Spensernes Overmod, nye Uheld i Skotland og Kongens Laster vakte snart ny Gjæring. Da Dronningen, som havde begivet sig til Frankr. under Paaskud af at ville mægle i en Strid med Karl IV om Guienne, landede med 2000 hvervede Krigere, sluttede derfor et stort Parti sig til hende. (Mortimer var en undvegen Tilhænger af Lancaster). Kongen, som forgjæves havde

1290.

1307-27.  
Gaveston  
og Lan-  
caster.

1310.

1312.

1322.

Edw. II's  
Afsættelse.

\*) Gaveston var allerede under Edw. I. bleven forvist som Kron-prinsens Fordærver, men var strax bleven gjenindkaldt af Edw. II.

- anmodet London om Bistand, sattes paa Kenilworth Slot. Parlamentet erklærede ham afsat for Udulighed, Tabet af Skotland, Brud paa Kroningseden og Undertrykkelse af Kirken og Baronerne. En Deputation forkyndte ham Afsættelsen, som han rolig samtykkede i. Han behandledes haardt og dræbtes paa en grusom Maade. —
- Skotland. 1312 hærjede Bruce i England ligetil Chester. To Aar senere vilde Edward med en stor Hær (hvoraf 30,000 Ryttere) undsætte Stirling, den vigtigste Fæstning, som endnu var i Englændernes Hænder, men blev totalt slagen
24. Juni. 1314. ved Bækken Bannockburn (strax söndenfor Stirling). Bruce's Styrke, som væsentlig bestod af Fodfolk og til dels blot var væbnet med Högafler og Pigstave, var den engelske langt underlegen i Antal; men Bruce havde sikret sine Stillinger ved overdækkede Gröfter, der bragte Edwards Rytter-skarer i Uorden. 10,000 Englændere skulle være faldne, og Kongen selv var nær bleven fangen af Jarl Douglas. Skotterne vandt rigt Bytte i den prægtige Leir, og Bruce fik sin Hustru, Datter og
1323. Söster udlöste. Krigen endtes 1323 ved en Vaabenstilstand.\*) —
- Edward III.** At Skotlands fuldkomne Uafhængighed og Bruce's Konge-værdighed anerkjendtes efter et
- 1327-77. Skotland. uheldigt Felttog, bidrog tilligemed Mortimers Overmod
1328. til at gjöre Formynderegjeringen forhadet. Da Edward III var bleven 18 Aar gammel, greb han paa Nottingham
1331. Castle egenhændig Mortimer, der af Parlamentet dömtes som Förræder. (Moderen döde paa et Slot 1358). — Baliol gjorde först et mislykket Forsög paa egen Haand. Efter Slaget ved Halidon Hill afstod han Byen Berwick og Öen Man\*\*), som engelske Adelsmænd bemægtigede sig.

\*) Under Edw. II. var det muligens, at den i Folkeviser be-  
sungne Robin Hood drev sit romantiske Stimandsvæsen i  
Sherwood-skoven i Nottingham-shire. Dog sætter mange  
denne Sagn-helss Liv langt tidligere.

\*\*\*) Man, der i lange Tider havde udgjort et eget norsk Konge-

— David blev slagen ved Nevill's Cross; han løslodes 1334.  
 mod 100,000 £ og en lang Vaaben-stilstand. — Edward  
 tog til Valgsprog Dieu et mon droit og Titel af Frank- Krigs med  
 rigs Konge (begge Dele har de senere Konger beholdt). Frankrig.  
 Philip VI erklærede sig ved Traktater forpligtet til at  
 hjælpe David Bruce og lod sin Flaade fortrædige Eng-  
 lands Handel og Kyster. Flere tyske Fyrster fik Sub-  
 sidier af Edw., men ydede ham kun ringe Bistand. Ved  
 Sluys havde Englænderne Bueskytter paa Skibene. —  
 Fra Normandi drog Edward mod Nord-ost for at forene  
 sig med Flamlænderne; efter med Nød og neppe at  
 være kommen over Somme opbejdede han med en langt un-  
 derlegen Styrke den forfølgende Philip. Augusts Angreb ved  
 Crecy, hvor den sorte Prins\*) under et Par övede Ge-  
 neralers Ledelse førte en Trediedel af Hæren. Edward Aug. 1346.  
 negtede sin 16aarige Søn Bistand under Kampen, da han  
 skulde „vinde sine Sporer“. [De Franske mistede foruden  
 mange Prinser og Stormænd 12,00 Riddere og 30,000 (?)  
 Soldater]. Da Mangel nødte Calais til at overgive sig  
 efter et Aars Forsvar (under Jean de Vienne), blev sex 1347.  
 anseede Borgere, der frivillig meldte sig, udleverede til  
 Edward som Son-ofre; vrød over de store Tab under  
 Beleiringen, befalede han, at de skulde halshugges, men  
 benaadede dem dog tilslut paa Dronningens Forbön. Ca-  
 lais's Indtagelse var den eneste direkte Følge af den store  
 Seir; men Englands Fribönder havde som Bueskytter  
 (Jeomen) udmærket sig ved Riddernes Side. [Et Par Aar  
 efter Slaget stiftedes den bekjendte Hosebaands-orden,

rige og Bispedømme (Nu: Bishop-ric of Man and Sodor,  
 o: Syder-øerne), var 1266 tilligemed Syder-øerne (Hebri- 1266.  
 des) afstaaet til Alexander III af Magnus Lagabøter. Høi- 1765.  
 heden over Øen blev først 1765 solgt til Kronen af en Adelsæt.  
 Alle engelske Love maa endnu for at blive gyldige for  
 Man stadfæstes af dets Landsting, Tynwald (o: Thing-vold)  
 Court. Øen har talrige Rune-stene.

\*) Prinsen af Wales har siden ført den ved Crecy faldne Jo-  
 han af Bøhmens Vaabenmærke med Motto: „Ich dien“.

- Order of the Garter — „Honi soit, qui maly pense“].
- (1355-60.) Krigen fornyedes 1355, da Edwards Fordring om Ophævelse af Lehnshöiheden over Guienne afsloges. Efter Seiren ved Maupertius Slot opvartede Prins Edward ærbødigt sin fangne Lehnsherre ved Bordet. Da det franske Regentskab forkastede de haarde Vilkaar, Johan
1359. havde maattet antage, faldt Konge Edward atter ind i det ödelagte og udarmede Frankrig og leirede sig Vaaren
- Mai 1360. 1360 for Paris, men sluttede i Mai Fred i Bretigny. [Engl. beholdt ogsaa Ponthieu og Calais, men gav Afkald paa Norm., Anjou og Maine]. Da Karl V paa Klage af Stænderne i Gascogne, som især var misfornöiede over svære Skatter til det spanske Tog (Peter d. Grus. havde brudt sit Löfte om at betale Krigsomkostningerne), stævnedes Prins Edward, der var bleven „Hertug af Akvitanien“, for sin Domstol, svarede denne, at han
- (1369-74.) nok skulde möde, men med 60,000 Mand. De Franske tænkte endog paa at gjöre Landgang i England. „Den sorte Prins“ drog hjem efter i Bærestol at have ledet
1370. Indtagelsen af Limoges, hvor han plettede sit Ry ved et grusomt Blodbad. General Chandos faldt, og de senere engelske Anförelere var mindre dygtige. 1374 sluttedes
- Parlamentet. en Vaabenstilstand. — Parlamentet, som under Edward I havde erholdt Bekræftelse paa sin Bevilgningsret og under Edw. II ikke alene fjærnet Ministre, men endog afsat Kongen, blev af Edw. III, hvis Krige krævede store og hyppige Bevilgninger, sammenkaldt næsten hvert Aar og raadspurgt om Krig og Fred. Han gjorde det flere Indrömmelser og modsatte sig i Forening med det de avignonske Pavers Udpresninger og Anmasselser. [Parl.'s Bestræbelser var endnu væsentlig blot rettede paa at fjærne fiscale Misligheder; det var först i det 17de Aarh., at det krævede ubegrænset Control med alle Statsaffærer og en nöie Begrænsning af Konge-magten]. I første Halvdel af d. 14de Aarh. opnaaede Shire-ridderne

og By-repræsentanterne større Betydning og Indflydelse ved, at de traadte i nærmere Forbindelse med hinanden og under Navnet Commons forenedes i Underhuset, som nu fik eget Lokale og en Præsident (Speaker). De af Kongen indvilgede Parlamentsansøgninger (petitions) blev efterhaanden som saadanne Lov-bestemmelser (bills: Lov-forslag — acts, statutes: vedtagne Love) og udstedtes ikke længere i Form af kongelige Forordninger; saaledes fik Parlamentet lovgivende Myndighed, hvilket væsentlig skyldtes det Tryk, det ved sin Bevilgningsret övede paa Kongerne. Paa „det gode Parlament“ 1376 fremkom Underhuset, støttet af „den sorte Prins“, med talrige Besværinger (bl. a. over den slette Krigsförelse i Frankrig og den trykkende Beskatning samt over den affældige Konges skammelige Afhængighed af en Elskerinde) og krævede Kontrol med de bevilgede Midler Anvendelse. Kongens fjerde Sön Johan af Lancaster (John of Gaunt) maatte træde ud af Statsraadet, og to af Ministrene sattes under Rigsrets-tiltale\*) og dömdes; men Prins Edwards Död afbröd Reform-værket. Lancaster blev igjen Minister, og det næste Parlament, hvis Valg Regjeringen paavirkede, omstödte alle det forriges Beslutninger.— 1350-85 aflöste Engelsk Fransk som Skolesprog; fra 1362 var Engelsk fast Retssprog; men først 1483 blev Fransk ganske afskaffet i Parlamentet. — Chaucers Hovedværk er de berönte „Canterbury Tales“, der giver et levende Billede af Tidens Sæder. — I England klagedes der — foruden over de svære Udpresninger og den hyppige Anvendelse af kirkelige Straffe i verdslige Öiemed — især over Indsættelse af fremmede Geistlige, som, idet de lod Forretningerne besörge af us-

1376.

Sprog-  
Chaucer.  
1362.

1483.

† c. 1400.

Kirken,  
Wyclif og  
Lollarderne.

\*) Impeachment, d: at Ministre (eller andre høie Embedsmænd) af en af Underhuset — efterat det har besluttet Rigssagsanlæggelse — valgt Klage-Committe sættes under Tiltale for Overhuset, der er den øverste Domstol i alle Statsforbrydelses-sager.



selt lønnede Vikarer, trak Indtægter af store Kald (Præbender), ofte uden nogensinde at besøge dem (nonresidence). De store Prælater, hvoraf mange indehavde flere Embeder paa een Gang (pluralities), levede som verdslige Adelsmænd, optagne af Politik, og førte ofte en alt andet end kristelig Vandel. De gamle Munke-ordener var for en stor Del blevne mægtige Godseier-samfund uden religiøs Interesse, Tigger-brødrene foragtelige Aflads- og Relikvie-kræmmere. — Efterat Parlamentet 1353. allerede 1353 havde forbudt Udførelse af Pave-buller, søgte det senere ogsaa at sætte en Stopper for Pavens Raadighed over engelse Kirke-embeder. Da over Trediedelen af Landets Jord var i Kleresiets Hænder (Paa en Befolkning af c. 2 Millioner var der 20—30,000 Geistlige), begyndte Baronerne under den almindelige Penge-trang at pønse paa Inddragelse af Kirke-gods, ligesom de ogsaa, da Prælaternes politiske Indflydelse var dem en Torn i Øiet, søgte at faa dem fjærnedede fra de høie Rigs-embeder. — John Wyclif (cf. Daa, S. 93 og 130; f. 1324, † 1384. Nissen: Kirkehist., S. 64) tog 1372 Doktor-graden i Oxford\*). Efter allerede 1360 at have skrevet mod Tigger-munkene optraadte han som den verdslige Övrigheds Talsmand ligeoverfor Paven og Hierarkiet. Han billigede saaledes Parlamentets Vægning ved at 1366. bevilge Pave-tribut (1366), Prælaternes Fjærnelse fra

\*) Universiteterne kaldtes saa, fordi de udgjorde et eget privilegeret Hele. (Oxford nød Selv-styrelse under en valgt Kansler, der oprindelig havde været en biskoppelig Funktionær). De Studerende var delte i Nationer og Latin det fælles Sprog. Der holdtes Disputer-øvelser som Betingelse for at optræde som Lærer (doctor). Fattige Studerende fik frit Ophold i Collegier. — Berømte Lærde ved Oxford Univ- var bl. a. Roger Bacon († 1292), hvis Hovedværk (Opus majus) har vist Veien for den senere Experimental-videnskab, men liden påskjønnes af Samtiden, — samt de anseede Scholastikere Johannes Duns Scotus († 1308) og hans Discipel Occam; af den sidste, der havde angrebet Pave-vældet og hævdede den verdslige Magts Rettigheder, skal Wyclif have været paavirket.

Statsemeder, Kirke-godssets Beskatning og Kleresiets Underordning under de verdslige Domstole. Han angreb ikke alene Aftad, Billed-dyrkelse og Geistlighedens Liv, men bl. a. ogsaa Klosterløftet, Cölibatet og det hemmelige Skriftemaal. Tilslut ansögte han endog Parlamentet om, at Tienden maatte blive anvendt til Fattig-hjælp og Geistligheden underholdes ved frivillige Gaver. Johan af Lancaster og Baronerne, der, som berört, stod paa en spændt Fod med Kleresiet, tog ham kraftig i Beskyttelse. Efter Synode-dommen (cf. Nissen) udsendte han — trods 1382. Lancasters Forbud — en Bekjendelse af sin Lære, som endte med de Ord: „Jeg tror, at Sandheden tilslut vil seire!“ — Han er bleven kaldt „den förste Puritaner“ og döde 1384 som Præst i Lutterworth, beskæftiget med 1384. en ny Udgave af sin Bibel-översættelse og efter at have givet et djærvt og frimodigt Svar paa en Indkaldelse for Pavens Domstol. — Wyclifs Reform-planer strandede, da Bonde-opröret (1381), som Modstanderne gav hans Virksomhed Skylden for, forenede Adel og Geistlighed mod den fælles Fiende; men hans Lære fandt Tilhængere blandt alle Klasser; flere höie Adelige antog den, og navnlig var London ivrig lollardisk.\*) Lollardforfølgelsen hæmmedes i Begyndelsen ved Baronernes og Parlamentets Utilböielighed til at indrömme Geistligheden selvstændig Jurisdiction og ved, at den verdslige Övrighed var uvillig til at udföre geistlige Domme. —

**Richard II.** Först styrede et af Overhuset paa Underhusets Opfordring valgt Regentskab; dog beholdt Farbrödrene sin Indflydelse, skjönt ogsaa de höie Rigsmeder skulde besættes af Parlamentet, som 1377-78 endog tiltog sig Control med Anvendelsen af en Krigsbevilgning. — Karl V fornyede Fiendtlighederne, da Vaaben-stilstanden udløb; de Engelskes Krigsforetagender

1377-99.  
Mindre-  
aurighed-  
Krig med  
Frankrig.  
1377-78.

\*) „Lollarder“ skal komme af et flamsk Verbum lollen: nynne; — paa Grund af deres dæmpede Lig-sange.

- mislykkedes, saa Franskmændene forstyrrede Handelen, hærjede Kysterne og gjorde Indfald fra Skotland af.
1385. Efterat Flamlænderne var kuede 1385, forberedtes der endog Landgang i Syd-England; men Foretagendet gik istaa ved Splid og Sendrægtighed. — Især i Løbet af det sidste Aarhundrede havde mange Livegne og Trælle kjøbt sig fri og var enten bleven Forpagtere (leaseholders, farmers — farm: Fæste-gaard, af firma: den faste Afgift) eller Daglønnere (labourers); mange var ogsaa undvegne og havde ved en vis Tids Ophold i Byerne vundet Hævd paa sin Frihed. Da Mangelen paa Folke-hjælp efter den sorte Død gjorde Arbejderne fordringsfulde og bragte dem til at slakke om for at finde den størst mulige Fortjeneste, søgtes dette hæmmet ved
1350. en Parlamentsakt (statute of labourers), som ikke alene regulerede Arbeidernes Løn, men endog tildels gjorde dem stavnsbundne. Den herved vakte Uvilje øgedes ved, at samtidig mange faktisk Frie, som ikke kunde paaberaabe sig nogen lovgyldig Frigivelsesakt, paany maatte gaa i Trælle-stand, medens al videre Frigivelse ophørte. Misnöiet næredes ved „den gale Kent-præst“ John Balls grovkornede Friheds- og Ligheds-prædiken. En Mængde folkelige Rim-breve klagede især over den uretfærdige Styrelse og den indviklede Retspleie, samt over at Lovene benyttedes til at undertrykke de lavere Klasser. Bonde-hæren skal have udgjort c. 100,000 Mand (især fra Kent, Essex og Hertford-shire); Wat
1381. Tyler havde gjort Krigstjeneste i Frankrig. — I Canterbury blev Erkebispens Palads plyndret og Ball befriet. Enhver Lovkyndig, som faldt i Oprørernes Hænder, blev dræbt. I London brændtes Paladser, Retslokaler og Lagere. Medens W. Tyler bemægtigede sig Tower og lod Erkebispens, Skatmesteren og Hovedkommissionæren for Kop-skatten halsugge (det var især „de slette Raadgivere“, de vilde tillivs), — fik Kongen

Hovedflokken, som stod udenfor Byen, til at opløse sig ved at love personlig Frihed og fast Jord-afgift. Da W. Tyler et Par Dage efter paa Smith-field gennembo- redes af Londons Lord-mayor, dæmpede Richard ved sin Aandsnærværelse hans Staldrødres Opbrusning og fik dem til rolig at ledsage sig til Byen. Da Opstanden vedblev udenfor London, og Bønderne paa flere Steder for voldsomt frem (Biskoppen af Norwich kjæmpede per- sonlig mod dem), fik man Kongen til at tilbagekalde sine Indrømmelser, som Parlamentets Jord-drotter desuden negtede sit Samtykke til, da de berøvede dem deres Trælle og Livegne. — Den letsindige, lunefulde og forstille Richard II overtog Regjeringen 1389. Efter at have gjort et Tog til Irland og ladet sig hylde af Öens Höv- dinger sluttede han en lang Vaaben-stilstand med Frank- rig og Skotland og forlovede sig (1396) med Karl VII's unge Dat. Isabella\*). Da Underhuset ansøgte om en Lov mod det ødsle Hof-hold, fik han det til at erklære Fremsættelse af Forslag, som personlig vedrørte Kongen, for Höiforræderi og siden ogsaa til at erkjende Glou- cesters Regentskabsraad for at have været ulovligt\*\*). Samtidigt med Gloucesters Drab (i Fængslet i Calais) blev Jarl Arundel halshugget og hans Broder Erk. Arundel af Canterbury forvist. Tilslut nedsatte Richard en Committe af 12 Lorder og 6 Commons, som han lod virke som Parlament og benyttede til vilkaarlig Lovgivning, Beskat- ning og Domfældelse, saa han styrede næsten enevældig. Adelen var især opbragt over hans Yndlinge-uvæsen og Fredspolitik, Kleresiet over, at Lollarderne beskyttedes

Rich. II's  
Styrelse.  
1389.

1396.

1397.

\*) Hans første Ægteskab med Anna af Bøhmen havde bragt Wyclifs Skrifter til Prag.

\*\*\*) Gloucester havde nemlig 10 Aar før faaet Parlamentet til at danne et Regentskab af sig og tretten af sine Tilhængere samt til at fordre Kongens Yndling Michael de la Pole, Jarl af Suffolk, forvist; derpaa havde han, da Richard gjorde Skridt til at faa hans Regentskab ophævet, ladet flere af Kongens Venner henrette.

(den lollardiske Jarl Salisbury var Richards Fortrolige),  
 Rich. II's Folket over de ulovlige Paalæg. — Tilskyndet af den for-  
 Afsettelse. viste Erkebiskop landede Henrik af Lancaster (før: af  
 Hereford, John of Gaunt's Søn, der endog var berö-  
 Juli 1399. vet Titel og Godser) med en liden Styrke i York-shire,  
 medens Richard var i Irland, hvor Roger Jarl March var  
 bleven myrdet af de Indfødte. Jarl Percy af Northum-  
 berl.\*) og Jarl Neville af Westmoreland forenede sig  
 strax med Henrik, som paa Veien til London fik stort  
 Tilløb; ogsaa Regenten Hert. Edmund af York sluttede  
 sig efter nogen Nölen til ham. Richard landede i Wa-  
 les, men forlodes af sine Folk; et af Henrik indkaldt Par-  
 lament erklærede ham under almindelig Glæde afsat for  
 Brud paa sin Kroningsed og besatte den ledige Throne  
 med Henrik IV, der, støttet af mange Adelige og yndet  
 af Kirken og Folket, krævede den som Henrik III's  
 Ætling. —

1399-1314. **Henrik IV** viste sig i Regelen meget føielig mod Par-  
 Parlamen- lamentet, hvis Anerkjendelse han skyldte sin Krone,  
 tet.- Lol- og fornyede ikke Richard II's Stræben efter Enevælde.  
 lard-for- (Richard toges afdage paa Slottet Pontefract; en Opstand  
 følgelse. for ham af en Del Adelsmænd blev strengt straffet).  
 Hierarkiets Gunst förstod Henrik at bevare ved at  
 modsætte sig Inddragelse af Kirke-gods og tage dets  
 Parti mod Lollarderne. 1400 indrømmedes Biskopperne  
 (ved Statutet: De heretico comburendo, som Under-  
 huset 1410 forgjæves ansögte om at faa ophævet) Ret til  
 at fængsle Kjættere og dömmе dem til at brændes af den  
 verdslige Övrighed. Efter Jarl Salisbury's Död under et  
 Oprör var den ædle og kjække Sir John Oldcastle Lol-  
 lardernes Hovedstötte. — Jarlen af Northumberl. og  
 Percy'er- hans Søn Henry Percy, kaldet Hotspur (o: „Hed-spore“)  
 ne.

\*) Jarl Percy var 1388 bleven overvunden af Skotterne i  
 et Slag, der er besunget i den bekjendte Folkevisе: Chevy  
 Chase.

mente sig utaknemmelig behandlede af Henrik\*). Hotspur forenede sig med Skotter og Waliser\*\*), men blev slagen og faldt ved Shrewsbury. Tre Aar senere gjorde hans Fader atter Opstand og vilde sætte Jarl March paa Thronen; men hans Staldbrødre Erk af York og en Jarl fangedes og henrettedes, og han faldt selv Aaret efter under et Indfald fra Skotland. -- Henrik IV benyttede sig af Parti-striden i Frankrig til at hævde Besiddelsen af Gascogne. —

**Henrik V**, der som Prins af Wales havde ført et vildt Liv („Madcap Harry“), forandrede sig aldeles, da han blev Konge; han fjærnedede nemlig ikke alene sine Svirebrødre, men belønnede endog dem, som havde raadet Faderen til Strenghed mod ham. Hotspurs Søn fik sin Arv og Jarl March († 1424) sin Frihed tilbage. Dog skjærpedes Straffe-lovene mod Lollarderne, og den gamle Oldcastle, som havde deltaget i en S sammensværgelse, blev, medens Henrik var i Frankrig, brændt paa Erkebispens Foranstaltning. — Henrik krævede først kun alle tabte Provinser og Resten af Johan d. Godes Lösepenge. Da den franske Regjering blot tilbød Akvitaniens og Katharina tilægte med stor Medgift, satte Henrik, der opmuntredes ved den indre Strid i Frankrig, over til Normandi og indtog Harfleur (Artilleri og Miner), men drog derpaa, da hans Styrke var sammensmeltet ved Sygdom, og en stor Hær nærmede sig, ad Calais til. Veien hid spærredes ham ved Acincourt af en overlegen fransk Arme under Connetablen D'Albret; men efter tre Timers haard Kamp var de Franske totalt slagne; Slettens Snæverhed var nemlig ugunstig for deres talrige og tungt-væbnede Rytteri, mod

1403.

1406.

1413-22-  
Henrik V.-  
Oldcastle.

1418.

Krig med  
Frankrig.Aug.-Sept.  
1415.

Oktob.

1415.

\*) Kongen negtede bl. a. at erstatte dem Udgifterne til en heldig Kamp mod Skotterne, som, efterat Henrik 1400 havde brændt Edinburg, 1402 havde gjort Indfald i Nord-England. 1400.

\*\*) Wales havde reist sig under Owen Glendower († 1415), en af en Baron forurettet Ætling af Llewellyn; han støttedes af Frankrig, der anerkjendte ham som „Fyrste af Wales“, og holdt sig i flere Aar.

- hvis Anfald Henrik havde ladet sine Bueskytter sikre sig ved Stager, som de plantede foran sig. Henrik udmærkede sig personlig og var i Livsfare. Blandt de mange tusinde faldne Franskmand var 7 Prinsere, Connetablen og over 100 Stormænd; den engelske Hær var ogsaa saa medtagen, at Henrik strax drog hjem over Calais. Nogle Aar senere faldt Henrik atter ind i Normandi, Hovedsædet for Frankrigs Sömagt; det rige og velbefæstede Rouen maatte efter 5 Maaneders Beleiring overgive sig af Mangel. Henrik lod Forsvarets Leder Blanchard dræbe, men søgte siden ved Mildhed at vinde Normanneernes Yndest og paalagde for sin Död Englænderne fremfor alt at sikre sig Normandi som uafhængig Besiddelse. Henrik skulde blive Konge efter Karl VI's Död, foreløbig Regent; Dauphin erklæredes forvist. Begge Konger holdt sit Indtog i Paris, hvor Stænderne vedtog denne Ordning. — For sin Död undertvang Henr. V alt Land Nord for Loire, paa Anjou og Maine nær. —
- 1422-61.** **Henrik VI.** — Bedford († 1435) slog bl. a. Dauphin Karl (VII) ved Verneuil, hvor et skotsk Hjelpe-korps under Jarl Douglas næsten opreves. Da Gloucesters Ægteskab med Arvingen til Hennegau, Holland, Zeeland og Friesland (som forresten snart erklæredes opløst af Paven) fjærnede Burgund fra Englænderne, førtes Krigen en Tid svagt; men 1438 kom der Forstærkning under Jarl Salisbury, efter hvis Fald Hert. Suffolk og Talbot ledede Beleiringen af Orleans. Denne By forsvarede af Dunois, en uægte Søn af Hert. af Orleans († 1407). Den forholdsviis ringe engelske Styrke, som ikke formaede at afskjære Tilførsel af Forraad og Mandskab, skyldte især de Franskes Forsagthed, at de tilslut fik Byen stærkt truet; men Jeanne d'Arc (fra Domremy) befriede den ved et kjækt Udfald, under hvilket hun dog fik et let Saar. (Hun red paa en hvid Hest, bærende en hvid Fane med et Billede af Frelseren. — Dauphin fortvivlede i Chinon).
- 1419.**
- 1424.**
- 1428.**
- 7. Mai 1429.**
- ”100-Aars-krigens“  
Ende.

Englænderne drog bort den følgende Dag, efterladende 7000 Døde og Fanger. Paa Veien til Rheims stormede Jeanne en af Suffolk forsvaret By; Talbot fangedes ved Overrumpling; Troyes's Besætning blev skræmmet til Overgivelse ved det blotte Syn af hendes Fane. Rheims rømmedes af Burgunderne, og Karl VII kronedes Juli 1429. Juli. 1429.

Allerede Hösten 1429 maatte Karl og Jeanne efter et mislykket Angreb paa Paris trække sig ned til Loire. 1430 1430.

slap Jeanne ind i Compiègne, som beleiredes af Burgunderne, men blev fangen under et Udfald. Efterat Burgund havde sluttet Særfred i Arras 1435, og ogsaa Paris hyldet Karl VII 1436, var haade den kjække Talbots Anstrengelser og Tilbud om Fornyelse af Freden i Bretigny forgjeves. Der sluttedes en Vaaben-stilstand, og Henrik ægtede Margretha, hvis Onkel var Karl VII's Yndling og Minister, samt afstod Maine og Anjou; men allerede 1447 tog de Franske Normandi. Talbot var først heldig i det frafaldne Guienne, men faldt med sin Søn ved Chatillon 1453. Krigen døde tilslut hen uden formelig Fred. Englænderne beholdt foruden Calais ogsaa de normanniske Öer. — Gloucester var ikke efter Henrik V's Önske bleven Regent, men kun Protector i Bedfords Fravær. Efter sit Ægteskab lod Henrik VI sig beherske af den myndige Dronning og Yndlingen de la Pole, Jarl af Suffolk, en Kjöbmandssön, som bl. a. havde medvirket til Giftermaalet med den skjønne og kjække, men stolte og herskelystne Margretha af Anjou (Dot. af René, Titulær-konge af Neapel og Jerusalem), der forledede Kongen til ukloge Handlinger. Gloucester\*), som havde modarbejdet dette Ægteskab, blev 1447 anklaget for Höiforræderi og funden dræbt i sin Seng, vistnok paa Margrethas og Suffolks Foranstaltning.

1435-36.

1445.

1447.

1453.

Gloucester  
og Suffolk.

1447.

\*) Gloucesters Gemalinde var flere Aar i Forveien forvist for Trolddom mod Kongens Liv; hendes Medhjælpere var blevne henrettede; der herskede nemlig paa denne Tid blandt alle Klasser en stærk Tro paa Hexeri og Trolddom.



- Den gjerrige og tyranniske Suffolk blev tre Aar senere sat under Tiltale af Underhuset; Kongen søgte at redde ham ved Forvisning; men han indhentedes og dræbtes paa Söen. — Der viste sig endnu liden Lyst til Parlaments-hvervet, og „Communerne“ var fremdeles uvillige til at bære Udgifterne. I Byerne; som c. 1400 havde mistet meget af sin gamle Selv-styrelse, var Magten og Valg-retten i Hænderne paa et Oligarki af Storborgere.
1430. 1430 blev Stemme-retten i Shirene efter Ansøgning af Underhuset, hvor Shire-ridderne (ofte yngre Sønner eller Brødre af Lorderne) havde størst Indflydelse, indskrænket til Selveiere, som besad Jord til en vis aarlig Værdi (Valg-census). Valgene paavirkedes vel ogsaa hyppig fraoven, dels af Kronen, dels af de store Jord-drotter. Underhuset havde dog efterhaanden erhvervet sig en større Ytringsfrihed samt Sikkerhed mod vilkaarlig Fængsling. — Baronerne teede sig ligesaa tøilesløst hjemme som grusomt og havesygt i Frankrig. Da Vaaben og Köller forbødes, mødte man i Parlamentet med Stene og Bly-kugler i Lommen. [1440 stiftedes det dekjendte Eton College\*]. — Misnöiet med Sagernes Gang i Frankrig ögedes ved mange brödlöse Krigeres Hjemkomst. 1450 var der Oprör i flere Egne. Allerede i Begynd. af 1455 maatte York (der var optraadt som Folkets Talsmand) nedlægge sin Værdighed, idet Kongen atter overtog Styrelsen og löslod Somerset\*\*), som var bleven fængslet paa Lordernes Foranstaltning, da de valgte York til Protector. För Slaget ved St. Albans krævede Yorkisterne forgyeves, at Somerset skulde udleveres som „hele Rigets Fiende“. Sommeren 1455 blev York paa Underhusets Ansøgning igjen tagen til Protector, dog
1450. „Rose-kri- genes“ Be- gyndelse.
- Richard af York.
- 1455-56.
- \*) Paa denne Tid skal der have været c. 2,000 Elever i de londonske Retsskoler (Inns of Court: for common law — Inns of Chancery: for equity).
- \*\*) Edmund Beaufort, Hert. af Somerset (Farbroder af Henr. VII's Moder), var bleven Suffolks Efterfølger saavel i Kongens Dronningens Gunst som i Folkets Had.

med udtrykkelig Anerkjendelse af Henriks unge Söns Thron-ret. Allerede det fölgende Aar overtog Kongen paany Regjeringen; men da Hoffet krævede, at Jarl Warwick, Sön af Jarl Salisbury, skulde nedlægge sin Kommando i Calais til Fordel for den unge Hert. Somerset, slog Salisbury en kongelig Styrke ved Bloreheath og sluttede sig med sin Sön til York, der var traadt under Vaaben „for at reformere Regjeringen“. Snart faldt dog en stor Del af deres Tropper fra, og York maatte flygte til Irland, (hvor han tidligere havde været en for Retfærd og Maadehold yndet Statholder), medens Jarlerne drog til Calais. Warwick landede 1460 i Kent, fik saa stort Tilløb, at han rykkede ind i London med 40,000 Mand, og fangede Kongen i et Slag ved Northampton. York kom fra Irland og krævede Thronen som Sön af Anna Mörtimer; Overhuset negtede at afsætte Kongen, men erkjendte ham dog som Thronfølger. [Störstedelen af Adelen og de nordlige og vestlige Egne holdt med Lancaster, — „Communerne“ og de syd-östlige Grevskaber med York]. I Slaget ved Wakefield, hvor York faldt mod tredobbelt Overmagt, dræbte Lord Clifford hans unge Sön Edmund for at hevne sin Faders Fald ved St. Albans; den fældede Thron-fordres Hoved opsloges paa en af Yorks Porte; Salisbury og andre Yorkister halshuggedes kort efter. — Febr. 1461 slog den 19 aarige Edward af York, en kjæk og indtagende, men letsindig, udsvævende og (især mod sin Faders Fiender) grusom Yndling, en kongelig Styrke ved Mortimer's Cross. Den kongelige Hovedhær overvandt vel Warwick ved St. Albans og befriede Henrik VI; men da den spredte sig for at plyndre, bemægtigede Edward sig London, hvor York-sindede Lorder, Prælater og Borgere under almindelig Glæde erklærede, at Henrik ved at forene sig med Dronningen havde forbrudt sin Krone, og udraabte Edward til Konge. —

1459.

1460.

Dec. 1460.

Edward  
af York.

Febr. 1461.

Marts 1461.

- 1461-83. **Edward IV.** Kort efter blev Margretha slagen af  
 „Rose-kri- Edw. ved Towton, hvor over 20,000 Lancaster-mænd  
 gene“ faldt; mange Adelsmænd henrettedes efter Slaget. Par-  
 fortsatte. lamentet erklærede alle, som ikke hyldede Edw., for  
 fredløse og deres Godser forbrudte. Efterat senere et af  
 1464. Frankrig og Skotland støttede Indfald i Nord-England var  
 strandet paa Nederlaget ved Hexham, undkom Mar-  
 gretha med sin Søn til Fastlandet, medens Henrik for-  
 raadtes af en Munk og sattes i Tower. — Warwick var  
 Warwick og bleven belønnet med store Godser og høje Poster; en af  
 Clarence. hans Brødre var bleven Erk. af York og Lord-kansler. At  
 Edw. ægtede Elisabeth Woodville, Enke efter en  
 falden Lancaster-mand, og hævdede hendes Slægt til Ære  
 og Rigdom, bragte ham i et spændt Forhold til Warwick,  
 som desuden saa skjævt til, at Kongen giftede sin Søster  
 med hans Fiende Karl d. Dristige. Efterat Dronningens  
 Fader og Broder var dræbte af Oprørere i York-  
 shire, kom Warw. og Clarence over fra Calais og nødte  
 Edw. til Indrømmelser; men kort efter dæmpede Kongen  
 kjækt en Opstand i Lincoln-shire, som W. og Cl. hem-  
 melig havde støttet, og disse maatte ty til Ludvig XI,  
 der mæglede Forlig mellem dem og Lancaster-huset.  
 (Clarence, som var gift med Isabella Neville, skulde  
 blive Thronfølger, hvis Anna Nevilles Ægteskab med Prins  
 Edward blev barnløst). Efter Edwards Fordrivelse dømte  
 1471. Parlamentet det Yorkske Parti fredløst og fra Rang og  
 Godser. (Elisabeth fandt Ly i Westminster Abbedi, hvor  
 hun fødte Edward V). Seirherrerne viste sig idethele  
 Edw.'s skaansomme. — Da Edw., som var landet i York-shire, kom  
 Tilbage- til London, blev Henrik VI udleveret af Warw.'s Broder  
 komst. Erk. af York, der forgjeves anmodede Borgerne om at  
 forsvare ham. Edw. IV rasede derpaa grumt mod sine  
 Fiender; ikke engang Kirkerne agtedes som Fristeder.  
 Henrik af Richmond undkom til Bretagne. Clarence,  
 hvis Ægteskab med Maria af Burgund Edw. havde mod-

sat sig, skal have valgt at drukne sig i et Fad Vin (1478). — 1478. Følgerne af den gamle Lehns-adels Ödelæggelse i disse Krigens blodige Borger-krige viste sig allerede under Edw. IV; følger. ved Baron-oppositionens Svækkelse blev nemlig Kongemagten overvældig, saa Friheden, der for en stor Del skyldte Baronernes Sværd sin Fremvæxt, sygnede hen for lange Tider, og Landet maatte taale vilkaarlig Lovgivning, Beskatning og Retspleie. Kleresiet, som ogsaa havde været besjælet af en stærk Selvstændigheds-aand, klyngede sig i Middelalderens sidste Tider ydmygt til Kronen, da dets Hovedinteresse nu var at hindre Inddragelse af Kirke-gods og Taalsomhed mod Kjællerne\*). Foruden at Underhusets Modstandsevne hæmmedes ved Valg-paavirkning, saa By-borgerne endnu mest paa sine stedlige Særrettigheder, medens Gods-eierne vel intet havde imod en stærk Regjering, som formaadede at holde de lavere Klassers sociale Misnöie itömme. Der var dog to Onstændigheder, som reddede England fra et fuldkomment Enevælde og muliggjorde en senere Fornyelse af den gamle Magt-fordeling, nemlig at Parlamentet ialfald i Navnet beholdt sin Stilling og Ret, samt at Landets Ö-beliggenhed gjorde en staaende Hær undværlig. — For saameget som mulig at slippe at bede Parlam. Edw. IV's om Penge søgte Edw. oftere at fylde den kongelige Styrelse. Kasse ved Tvangslaan og „velvillige Gaver“ (benevolences); store Summer kom ogsaa ind ved Confiscationer, ved Ludv. XI's Tribut\*\*\*) og tildels ved Handel,

\*) Idetheletaget holdt de to Hovedmagter i Middelalderens Samfundsliv, Ridderskabet og Kleresiet, ved denne Tid paa at opløses; de to store Uligheder, hvorpaa deres Vælde havde beroet, var nemlig ifærd med at svinde: Uligheden i Vaaben og Stridsøvelse for Kanoner og Bøsser, der havde gjort Artilleri og Fodfolk til Hærens Hovedstyrke og Ridder-rustningen unyttig, — Uligheden i Lærdom og Dannelse for den almindeligere Udbredelse, alleslags Kundskaber fik ved Linned-papiret og Bogtrykker-kunsten. — cf. Daa, S. 87 og 191.

\*\*) efter „Kjøbmands-freden“ i Amiens (1475), hvor ogsaa Dron. Margretha løskjøbtes; hun døde nogle Aar efter i Frankrig.

som Edw. lod drive for egen Regning. Han indførte et udbredt Spioneri og gjorde Retspleien, der led ved Dommernes Kryberi og ved Tvang mod Juryerne, meget afhængig af Kronen. (Tortur i Tower). — Efterat Bogtryk-kerkunst. allerede 1466 en Krønike var trykt med Træ-typer i Oxford, indførte Wil. Caxton 1474 Kunsten at trykke med Metal-typer fra Nederlandene. Han beskyttedes af Hoffet og udgav fra sit Trykkeri i Westminster baade ældre engelske Skrifter og talrige Oversættelser, især fra Fransk. Interessen for Böger tiltog hurtig, og flere Adelsmænd samlede Bibliotheker. —

**1483-85.** **Richard III.** Richard bemægtigede sig Edw. V og „Rose-kri- genes“ Slutning. blev Protector; han støttedes i Begyndelsen af Levnin-gerne af den gamle Adel med Hertug Buckingham i Spidsen. Efter først at have taget flere af Enke-dronningens Slægtninge og Venner afdage lod han een af Ministerne henrette og de övrige fængsle; disse Voldsgjerninger forspildte tilligemed det afskyelige Prinsc-mord\*) den Yndest, Richard stræbte at vinde ved Estergivelse af Godsfortabelser, Frigivelse af Trællene paa de kongelige Dømmener og Imödekommenhed mod Parlam. [„Velvillige Gaver“ erklæredes for ulovlige; Böger tillodes frit indførte og solgte\*\*); Parlamentsakterne blev nu for første Gang udgivne paa Engelsk og trykte]. — Som Konge lod Richard Buckingham, der havde hjulpet ham til Kronen, henrette, da han stræbte at faa Henrik af Richmond paa Thronen; denne var nær bleven udleveret af Hert. af Bretagne, men undkom til den franske Konge Karl VIII, af hvem han fik Hjælp til sin Englands-

\*) Mordet skal, da Fange-vogteren i Tower vægrede sig, være udført af en James Tyrell. Enke-dron. havde ladet sig bevæge til at udlevere sin yngste Son, Richard, fra Westminster. (Rich. III paastod ogsaa, at Edw. IV's Ægteskab med Elisabeth Woodville var ugyldigt formedelst et tidligere hemmeligt Giftermaal).

\*\*) Afvigende fra de Baand, som allerede i denne Tid var lagte paa Korn-indførsel og Uld-handel. (Første Korn-lov 1463).

færd. Den forstilte og grusomme Rich. III mistænkes endog for at have forgivet sin Gemalinde (Anna Neville, først gift med Henrik VI's Søn), fordi han ønskede at ægte Elisabeth af York, som kun ved Henriks Indfald befriedes for at give en Mand, hun afskyede, sin Haand. Henrik landede i Wales; Rich. svigtedes før og under Slaget af et Par Lorder og faldt efter en fortvilet Kamp. —

**Henrik VII** ægtede først Aaret efter Elisab. af York **1485-1509.** for ikke at skylde hende Thronen. Hans Strenghed mod Simnel og Warbeck. det Yorkske Parti og selvraadige Styrelse skaffede to Thron-fordrere en Del Tilhængere. En Simnel, der udgav sig for den unge Jarl Warwick (en Søn af Clarence, som i flere Aar havde siddet i Tower), blev udraabt til Konge i Dublin; men da han satte over til England, blev han fangen ved Stoke og anbragt i Hof- 1487. kjökkenet. En Warbeck, som udgav sig for Edw. IV's anden Søn Richard, der altsaa skulde være undsluppen, støttedes af Karl d. Dristiges Enke; han fik ogsaa en Tid Bistand af Karl VIII, der dog, da **Henr. VII** som Keis. Maximilians Forbundne gjorde Landgang i Frankrig (Daa, S. 118), købte sig Fred og lod ham i Stikken. Siden 1492. hjalp Jakob IV af Skotland ham; men ogsaa denne Fyrste svigtede og ægtede senere Henriks Datter Margretha. Warbeck blev derpaa fangen og sat i Tower og tilslut — efter et mislykket Undvigelsesforsög — henrettet til- 1499. ligemed Jarl Warwick; adskillige af hans Tilhængere var ved flere Leiligheder straffede med Döden. — Prins Katharina af Aragon. Arthur af Wales blev 1501 gift med Katharina af 1501. Aragon, men døde kort efter, hvorpaa hans Brud — for Medgiftens Skyld — forlovedes med den unge Prins Henrik. — **Henrik VII** fortsatte den af Edw. IV be- Henr. VII's Styrelse. gyndte Udvidelse af Konge-magten. Baade af Gjerrighed og for at gjøre sig uafhængig af Parlamentet søgte han

at samle Penge\*) ved Mynt-forfalskning, Böder, Confiscationer og „velvillige Gaver“ samt ved at tilvende sig Bevilgninger til Krige, som aldrig förtes. Rigmænd lod han tidt mulkttere efter forældede Love og falske Vidnesbyrd. Han holdt talrige Spioner og havde gode Hjælpere i de retslærde Ministre Empson og Dudley. Det saakaldte „Stjerne-kammer“ (the Star Chamber\*\*), en af Ministre og Kronjurister bestaaende Domstol i Criminal-sager, fik en Myndighed, som gjorde det til et farligt og forhadet Despoti-redskab. Parlamentet anerkjendte kongelige Kundgjørelsens Lovskraft, og Henrik fastsatte, at ingen, som med Vaaben eller paa anden Maade bistod Kongen, kunde anklages derfor. De store Vasallers Vælde var forbi; til Hæmmelse af Stormændenes Magt bidrog ogsaa Henriks strenge Gjennemførelse af Edw. IV's Forbud mod Adelens Hird-hold af svorne Krigere, der stadfæstedes ved en Akt af 1485, samt at de store Godser tillodes delte ved Arv og Salg. [Mange kongelige Yndlinge og Retslærde gjordes til Peers]. — Skjønt Agerbruget endnu stod lavt, da baade Driftsmaade og Redskaber var primitive, var dog saavel Selveiernes som Forpagternes Velstand i stadig Tiltagende, især ved lönnende Faare-hold; Jord-afgiften var forholdsviis meget lav. Der var endnu faa rede Penge i Landet, Levemaaden var enkel, Boliger og Bohave simple\*\*\*). Al Industri dreves som Husflid eller som Haandværk af Mestere; om Fabrikker var der ikke Tale. Ind-

1485.

Agerbrug  
og  
Industri.

\*) Hans efterladte Skat skal have beløbet sig til 1,800,000 £. (De ordinære Kron-indtægter menes paa denne Tid at have udgjort c. 170,000 £, hvoraf Told indbragte omtrent Fjerdedelen). Henriks Gjerrighed afholdt ham dog ikke fra at bruge mange Penge til Juveler og Bygge-foretagender.

\*\* ) skal have sit Navn af starræ: Jøde-kontrakter, som i ældre Tider opbevaredes der.

\*\*\* ) De Rige havde dog kostbare Egetræsmøbler og Kamminer og var begyndt at bruge Tin- og Sølv-kar istedetfor det tidligere Træ-husgeraad. Gaffler var ukjendte. Grønsager til de Fornemmes Bord indførtes fra Nederlandene.

førsel af Uld- og Læder-varer var forbudt. 1495 søgtes Arbejdstid og Arbejdsløn fastsat ved Lov (ligesom man ogsaa ved Lov søgte at bestemme Prisen paa Næringsmidler og Beklædningsstoffer). [Folke-mængden skal have været c. 3 $\frac{1}{4}$  Mill.]. — Handelen havde i lange Tider for en stor Del været i Hanseaternes Hænder; de havde nemlig allerede 1256 oprettet Kontor og Depôt i London (the Steel Yard). Flere Konger, som Edw. III og Rich. II, havde søgt at ophjælpe den engelske Søfart; men det varede endnu længe, før den blev istand til at hamle op med Hanseaternes og især Syd-Europæernes. John Cabot (Giovanni Caboto, født nær Genua, bosat i Bristol 1477) sendtes for at finde en Gjenvei til Øst-Asien; did kom han vel ikke, men opdagede New-Foundland og Nord-Amerikas Fastland\*). — Paa denne Tid bragtes Kjendskab til Græsk og de nye „humanistiske“ Studier til England. Den ædle Colet holdt udmærkede Forelæsninger i Oxford over det græske Testamente og forberedte senere Reformationen ved nidkjær og frimodig Prædiken i London. Blandt hans Disciple var den store Humanist Erasmus fra Rotterdam, som studerede Græsk i Oxford, og den berømte Thomas Morus. — Allerede 1367 havde den engelske Regjering søgt at hindre de indvandrede Adelsætters Sammensmeltning med de Indfødte ved at forbyde Ægteskab med Irlænderinder, irsk Opdragelse og Antagelse af irske Sæder. Da de fleste Baroner — mest af egen nyttige Hensyn — havde holdt med York, og Folket desuden led meget ved deres Selvtægt og Voldsomhed, fik Henrik gennem en Statholder Poyning det irske Parlament til at vedtage: I. at det irske Parl. kun skulde raadslaa om, hvad der forelagdes det af Kongen, —

Handel og Søfart.

1497.

Videnskab.

Irland.

1495.

\*) Columbus naaede først paa sin tredie Reise (1498) Syd-Amerikas Fastland. Engl. udnyttede ikke denne Opdagelse; først efter 1600 grundede de varige Nybygder paa Nord-Amerikas Østkyst, medens „Terre-Neuve“ og Canada besattes af de Franske.



2. at alle ældre engelske Love skulde gjælde ogsaa for Irland, medens: 3. alle fremtidige Love skulde stadfæstes af det irske Parl. Desuden indskrænkedes Adelens Tjener-hold, og al privat Hevn forbødes. (Poyning's Acts). —

**Literatur.** **Literatur** (cf. S. 5, 37-39, 50 og 53).

(Saxer-tiden). [a. Den „Saxiske Krønike“ (the Saxon Chronicle) er et gennem flere Aarh. af forskjellige Hænder fortsat Klerke-værk, som giver en aarvis ordnet Begivenhedsliste til 1154; Beretterne har ialfald for de senere Tidens Vedkommende været Samtidige]. — b. Blandt de normanniske Trouvères maa nævnes Wace (c. 1150), der foruden Roman de Rou digtede Brut d'Angleterre hvortil han tog Stoffet fra den walisiske Munk Geoffrey af Monmouths († 1154) latinske „Briternes Historie“ (en Samling af gamle keltiske Sagn, bl. a. om Arthur og Ridderne ved det runde Bord). Omtrent samtidig skrev den norm. Munk Orderic Vitalis en Kirke-historie til 1141 (hvor i en udførlig Beretn. om den normanniske Erobring) og Wil. af Malmesbury en af Tidens Overtro farvet Konge-historie til 1142, begge paa Latin. En vigtig Bestanddel af Middelalderens Underholdningslecture var de saakaldte Gesta, brogede Samlinger af Legender, Ridder-historier, Anekdoter, Bon-mots o. l. — c. Munken Robert af Gloucester forfattede i Slutn. af 13de Aarh. en engelsk Rim-krønike. Longlande blottede (c. 1340?) i „Peter Plaug-mands Syn“ Kleresiets Uvidenhed og Brøst. Af Minot (c. 1350) har man en Del Slag-digte i Balladestil (bl. a. om Sl. ved Halidon Hill og Nevill's Cross). Den engelsk-skotske Ballade-digtning (minstrelsy), der i Form og Tone minder adskillig om de nordiske Folkeviser, skal have havt sin gyldne Tid i d. 14de Aarh. — John Lydgate (c. 1430), en bereist Munk, optraadte endog som Lærer i Digte-kunst og skrev især en Mængde Leilighedsvers samt et Digt om Trojas Beleiring. En

Fransk og Latin.  
(12. Aarh.)

Engelsk Digtning.  
(13de, 14de og 15de Aarh.)

Stephen Hawes var Henr. VII's Kammer-tjener og Hof-digter. — d. John de Mandeville († 1372) skildrede i en Vidunder-bog sine udstrakte Reiser i Asien. John Fortescue (c. 1450) er Forfatter til en Bog om Forskjellen mellem et enevældigt og et indskrænket Monarki, hvori han roser Englands Forfatning i Sammenligning med Frankrigs. [Den mærkelige franske Historiker Comines, der ogsaa tilhører d. 15de Aarh., taler ligeledes med stor Beundring om den engelske Statsindretning].

Engelsk  
Prosa.  
(14de og  
15de Aarh.)

### Tilføielser.

- Side 2. Forord: Da (fra William I's Tid) de fleste af de der omtalte Smaabemærkninger er indskudte i „Supplementet“, bliver, hvad derom er ytret, at stryge. —
- Side 4. Lin. 12: Gloucester (-castra, læs: Gloucester (Claudia castra) —  
Lin. 6 fra neden: Skoter-, læs: Skoter\*)-  
\*) skal være indvandrede fra Irland c. 250—500. —
- Side 5. Lin. 1 (foran „Hengist“): Germaniske Vikinger fra Elb-egnene havde i lange Tider oftere hjemsøgt Galliens og Britanniens Kyster. —  
Lin. 4 (efter „Konge“): [Vortigern skal have indkaldt dem]. —
- Side 7. Lin. 6 fra neden: [Under Ælfred blev London Rigets faste Hovedstad]. —
- Side 8. Midten: mödte, læs: mödte, ligesom paa Witenagemot, Jarler, Olderm., Bisk., Abbeder og Thaner. —  
sidste Lin. (efter „Fyrster“): [De to andre Prinser var Ludvig IV d'Outremer og en Hertug-søn fra Bretagne]. —
- Side 9. Lin. 5: efter „Northumberl“: samt det söndenfor liggende Durham-shire.  
Lin. 6. fra neden: (efter „dræbt 1011“): Kun London gjorde Sven Modstand, men overgav sig 1013. —
- Side 11. Lin. 6 (efter „Abbedi“): Edw. holdtes for saa hellig, at Folk sögte Helse-bød ved at beröre ham. —
- Side 12. Lin. 7: foran Rob. d. Prægt.: Rolfs Sönnnesöns Sönnnesön —

Side 17. Lin. 13. (efter „udvidede“): [Der stod igrunden tre for sine Rettigheder lige ivrige Magter mod hinanden i Landet: Kongen, Baronerne og det undertrykte Folk; dette bidrog til at udvikle den Agtelse for lovhjemlet Ret, der altid har udmærket Englænderne, og gav efterhaanden deres Statsindretning den Karakter af et lovfæstet Ligevægtsforhold mellem stridende Elementer, som endnu er dens Særkjende] —

Side 23. L. 14. f. n.: Lord-mayor, læs: Lord-mayor\*). \*) o: City's Borger-mester, der vælges aarlig og holder Tiltrædelses-gulde i Guildhall (Raadhuset). — Borger-mestrene i York og Dublin har samme Titel. —

Side 37. Lin. 11: [Det var dog først under Henr. VI, at Kronen gik ind paa at udstede Statutterne i den Form, Parl. havde givet dem, uden vilkaarlige Ændringer]. —

Side 38. Noten. Lin. 2: Den gamle Skole i Oxford blev „Universitet“ i Midt. af 13de Aarh. Höiskolen i Cambridge var grundet under Henr. I. —

### Rettelser.

Af de desværre ikke faa „Corrigenda“ er — bortset fra et Par udfaldne Kommaer, et Par Gange æ for e samt nogen Inkonsekvens i Brugen af Bindetegn — følgende de væsentligste:

Side.	Linje.	staa:	læs:
4.	3 f. o.:	Underkastelse	— Undertvingelse
7.	10 f. o.:	Forliget	— et Forlig
12.	13 f. n.:	tøilede han	— tøilede Hert. William
-	5 f. n.:	holdes	— holdtes
13.	12 f. n.:	hleven	— blevet
23.	Midten:	{ Vaabenstilstande — { 1096 i Margen skal	— Vaaben-stilstand stryges.
29.	8 f. o.:	hskjendte	— bekjendte
31.	9 f. o.:	[Kun	— Kun
-	5 f. n.:	knights	— knights
32.	5 f. o.:	stadfæstet	— stadfæste
34.	10 f. o.:	men	— men
-	Midten:	skulle	— skal
35.	13 f. o.:	Philip. Augusts	— Philip Augusts
37.	Midten:	{ Kontrol — { Midler —	— Control Midlers
40.	7 f. o.:	bleven	— blevne
42.	Midt., i Margen:	1314.	— 1413.
44.	11 f. n.:	1438	— 1428, hvortil 1428 i Margen er at henføre. (1424 ovenfor gjælder Sl. v. Verneuil).

## Efterslæt.

## a. Tilføielser.

- Side 8. Midt. (eft. „Thaner“): [The Aldermen havde Shire-grever (α: Sheriffer) til Medhjælp ved Rettergangen. — Fra Shire-thing. kunde der appelleres til Kongen. — Ælfreds Søn Eadward byggede mange Borge mod Daner og Waliser og forbød al Handel udenfor Byerne]. —
- Side 9. L. 2 f. n. (eft. „Knut“): (der valgtes til Konge af Witena-g., som frakjendte Eadmunds Æt dens Thron-ret). —
- Side 11. L. 6 f. o.: Westm. Ab.\*): \*) Den nuvær. Bygning er dog først opført und. Henrik III. —
- Side 15. L. 10 f. n.: Hof-dage\*): \*) Disse er kanske nærmest at anse for større Retsmøder af curia regis, hvortil Baroner og Prælater indkaldtes; herfor taler bl. a. Overhusets endnu bestaaende Dommer-myndighed; foruden at det samlede Overhus er høieste Domstol i Statsforbrydelses-sager (cf. S. 37, Noten), kan nemlig tre eller flere Peers sammen med Lordkansleren fungere som överste Appel-ret. (Navn. „parliamentum“ forekommer först 1248). —
- Side 18. L. 12 f. n.: hustings\*): \*) Nu Navn paa Londons ældste By-ret; som Appellativ: Valg-tribune. —  
L. 9 f. n. (eft. „Domæner“): (foruden Told af ind- og udförte Varer). —
- Side 21. L. 5 f. n. (eft. „röm. Land.“): Efter Becket's Drab maatte Henrik vel indrömme Pave-curien Appel-dom i Kirke-sager; men han udvirkede dog, at Geistlige, som havde begaaet Mord, skulde straffes efter verdslig Ret. —
- Side 31. L. 5 f. o. (eft. „Strengthed“): eller dömme i Sager, som ligger udenfor de andre Retters Beföining. —  
L. 5 f. n.: (By-repræs. kaldtes i ældre Tid knights burgesses). —  
Noten, L. 2: Ogsaa Ridderne, hvis Værdighed ikke er arvelig, regnes til the gentry, der fra Jak. I's Tid tillige omfatter Mænd med den arvelige Baronet-titel. —
- Side 32. L. 7 f. n.: Norge\*): \*) Handelen paa Skandinav. og Östersö-land. drevs væsentlig af Hanscater. (En stor Del engelske Sö-udtryk er af plattysk eller nederlandsk Oprindelse; nogle er laantø fra Italiensk). —

- Side 37. L. 7 f. o.: statutes\*): \*) De i Statute Book kronologisk ordnede Parlaments-akter udgjør Landets Rigsbeslutnings-ret, Statute Law. (Ved Siden af denne, Common Law og Equity gjælder romersk Civil-ret delvis). —
- Side 50. L. 1 (eft. „Regning“): [Edw. afnødte ved gjen-tagen Opløsning Parl. Bevilgning af Pund-afgift (?: Told) og Laste-penge (poundage & tonnage) for sin Levetid]. —
- Side 51, sidste L. (eft. „Parlam.“): (søm han i sine 13 sidste Regjeringsaar kun sammenkaldte een Gang). —
- Side 52. L. 10 f. o. (eft. „Despoti-redskab“): ; det fik nemlig efterhaanden Ret til at dømme i alle Tilfælde, hvor Statens Autoritet ansaaes krænkert. Da det bidrog til at befæste Landets indre Ro, var det ikke uden Gavn. —
- L. 9 f. n.: (eft. „Peers“): Den alvorlige og ord-knappe Henr. VII førte et virksomt og regelmæssigt Liv. Middel-standen, hvis Jordbrug, Handel og Haandværk trivedes under hans kraftige Styrelse, fandt sig vel ved den. (Hans Grundsætning var, at en Fyrste aldrig maatte taale Lov-overtrædelser og aldrig mangle Penge). —
- Side 53. L. 10 f. o. (eft. „Söfart“): , og Henrik VII bestræbte sig ikke uden Held derfor; —
- Side 54. L. 15 f. n. (eft. „Latin“): Den lærde Prælat John af Salisbury skildrede bl. a. sin Ven Becket's Liv. —
- Side 55. L. 2 f. o. (foran „J. de Mandev.“): Munken Matthæus Paris skrev under Henr. III en Englands Historie paa Modersmaalet (til 1259). — [Mandev. var Læge, Fortescue Overdommer ved King's Bench]. —

### b. Rettelser.

Side.	Linje.	staar:		læs:
15 (31 & 35).	12 f. n.:	Jeomanry	—	Yeomanry
20.	13 & 16 f. o.:	Hof-dag	—	Retsmode
22.	8 f. n.:	1192	—	1191
23.	5 f. o.:	Leopald	—	Leopold
-	13 f. o.:	Langch.	—	Longch.
-	15 f. o.:	kastede	—	kostede
27.	16 f. o.:	Pembroke	—	Pembroke
28.	10 f. n.:	Yndlingers	—	Yndlinges
47.	13 f. n.:	Thron-fordres	—	-fordrers
56.	3 f. o.:	ndertv.	—	undertv.

S. 35. L. 1: 1334, læs: 1346. — S. 35. L. 13: Ph. Aug., læs: Ph. VI's.  
 — S. 36. L. 4: Maupertius, læs: -tuis. — S. 41. L. 16: Karl VII, læs: V.

# Skolefterretninger

for

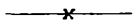
**1876—1877.**

Skoleffertninger

for

1876-1877.

# Skolefterretninger for 1876—1877.



## I.

### Forstanderskabet.

Forstanderskabet bestaar af følgende Medlemmer foruden Byfogden og Skolens Rektor:

**Steenstrup, H.**, Toldinspektör, R. St. O., Formand.

**Hauge, A.**, Provst, R. St. O.

**Schaanning, J. J. L.**, Læge.

## II.

### Lærerne.

**Schreiner, Emil Theodor**, Rektor. Födt 1831, cand. mag. 1855, udnævnt til Adjunkt ved Christiania Kathedralskole 1863, til Overlærer ved samme Skole 1864, til Rektor ved den herværende Skole 1872.

**Stoltenberg, Vincent**, Overlærer. Födt 1814, cand. mag. 1840, ansat som Timelærer ved Skolen 1841, konstitueret som Adjunkt 1845, udnævnt til Overlærer 1853.

**Broch, Thorvald Ingolf**, Overlærer. Födt 1839, cand. real. 1863, udnævnt 1866.

**Holfeldt, Paul Christian Ditlef Adolph**, Adjunkt. Födt 1815, cand. theol. 1842, ansat som Timelærer 1850, udnævnt 1852.

**Arctander, August Hieronymus**, Adjunkt. Födt 1818, udnævnt 1853.



- Jynge, Anton Henrik Jørgen Hirschholm**, Adjunkt. Født 1837, cand. mag. 1862, ansat som Timelærer 1862, udnævnt 1871.
- Nielsen, Ole Lovenius Borgen**, Adjunkt. Født 1830, cand. theol. 1855, Timelærer 1860, Adjunkt 1876.
- Hanssen, Jonas**, Adjunkt. Født 1843, cand. mag. 1870, Klasselærer 1871, Adjunkt 1876.
- Ludvigsen, Axel**. Født 1849, cand. mag. 1875, Timelærer 1875, Klasselærer 1876, Adjunkt 1876.
- Blix, Sten Gustav**. Født 1833, cand. real. 1861, Bestyrer af Sandefjords højere Almueskole 1861, Adjunkt 1876.
- Jensen, Johan**. Født 1841, Dimitteret fra Asker Seminarium 1867, Lærer ved Mandals Borgerskole 1868, ved Skiens Almueskole 1874, Klasselærer 1876.
- Rojahn, Friedrich Wilhelm**, Organist. Født 1810, Sanglærer siden 1861.
- Hagerup, Hans Henrik**, Kaptein. Gymnastiklærer siden 1875.



Den 30te September f. A. blev **Adjunkt Jynge** udnævnt til Overlærer ved Hamars højere Almueskole. Efter hans Fratræden (den 31te Oktober) have hans Timer været overdragne til **Stud. philol. B. Boyson** (fra 1ste til 15de November) og **Cand. mag. J. L. Alver** (siden 16de November). Til den ledig blevne Adjunktpost udnævntes den 29de December f. A. Adjunkt ved Tromsø højere Almueskole **Hans Thøger Winther**, som ved kgl. Resolution af 14de Februar d. A. har faaet Tilladelse til at udsætte Tiltrædelsen af sit nye Embede til Udgangen af Juli Maaned d. A.

Fra 1ste April udnævntes **Rektor Schreiner** til Rektor ved Drammens Skole, men erholdt ved Skrivelse af 24de Marts Udsættelse med at tiltræde sit nye Embede indtil 1ste Mai. Fra denne Tid har **Overlærer Broch** fungeret som konst. Rektor, og de ved Rektor Schreiners Afreise

ledigblevne Timer har været besørgede af **Adjunkt Ludvigsen**, medens **Stud. philol. B. Boyson** har overtaget de af dennes Timer, som han ikke selv har kunnet besørge.

Forøvrigt har Skolen i dette Skoleaar havt følgende vikarierende Lærere:

For Adjunkt Arctander: Cand. theol. **O. Arctander** (1½ Uge i August og September f. A.) og i nogle faa Timer resid. Kapellan **Erichsen** og Stud. philol. **B. Boyson**.

For Adjunkt Blix, som først tiltraadte sit Embede den 23de Oktober f. A.: Kaptajn **Hagerup** (fra 22de August til 17de Oktober) og Löitnant **R. Steen** (fra 18de til 22de Oktober).

### III.

#### Klasser. Discipeltal.

Skolen har i dette Skoleaar havt følgende Klasser: Forberedelsesklassen, Middelskoloklasserne I—VI, første, anden og tredie Klasse af Latingymnasiet.

Af disse Klasser have følgende været forenede: Forberedelsesklassen og Midd. Kl. I i alle Fag (Tydsk blot i Midd. Kl. I).

Midd. Kl. VI og Lating. Kl. 1 i Fransk og 3 (i andet Halvaar 2) Timer ugentlig i Norsk.

Lating. Kl. 1 og 2 2 Timer ugentlig i Mathematik.

Lating. Kl. 2 og 3 i Fransk, 7 Timer ugentlig i Latin, 3 Timer i Græsk, 2 Timer i Norsk og 1 Time i Religion.

Discipeltallet var lige før Optagelsesprøven i August 112. I tredie Kvartal 1876 optoges 28 nye Disciple, og i andet Kvartal 1877 1 ny Discipel; ialt have altsaa 141 Disciple i dette Skoleaar nydt Undervisning i Skolen.

Indtil Udgangen af Mai Maaned ere 8 Disciple udgaaede af Skolen, 1 af Lating. Kl. 3 (paa Grund af Sygelighed) 2 af Midd. Kl. VI (1 for at blive Discipel paa et Apothek, 1 paa Grund af Sygelighed), 1 af Midd. Kl. IV

(paa Grund af Forældrenes Flytning), 4 af Midd. Kl. III (2 for at flytte til andre Byer, 1 efter Rektors Opfordring til Faderen i Henhold til Skolelovens § 28; 1 blev udelukket paa Grund af Restancer med Skolepengene).

Discipulantallet har været følgende:

	3de Kvartal. 1876.	4de Kvartal. 1876.	1ste Kvartal. 1877.	2det Kvartal. 1877.
Forberedelsesklassen . . .	10	10	10	10
Midd. Kl. I . . . . .	20	20	20	20
— II . . . . .	23	23	23	23
— III . . . . .	30	29	28	27
— IV Latinlinien . .	12	12	11	11
— - Engelsklinien . .	7	7	7	7
— V Latinlinien . .	6	6	6	6
— - Engelsklinien . .	10	10	10	10
— VI Latinlinien . .	9	9	8	8
— - Engelsklinien . .	2	2	1	1
Lat. Gymn. Kl. 1 . . . .	3	3	3	3
Lating. Kl. 2 . . . . .	5	5	5	5
Lating. Kl. 3 . . . . .	3	3	2	2
	140	139	134	133

Af det ovenfor nævnte Antal, 141 Elever, have  
 102 sit Hjem i Skien  
 21 — i Gjerpen og Solum  
 11 — i andre Landdistrikter  
 3 — i Porsgrund  
 4 — i andre Byer.

#### IV.

### Undervisningstidens Fordeling paa de forskellige Fag.

De ugentlige Undervisningstimers Fordeling paa de forskellige Klasser og Fag sees af følgende Tabel:

	Forberedelseklassen.	Midd. Kl. I.	Midd. Kl. II.	Midd. Kl. III.	Midd. Kl. IV.	Midd. Kl. V.	Midd. Kl. VI.	Læring. Kl. 1.	Læring. Kl. 2.	Læring. Kl. 3.
Religion . . . . .	3	3	3	3	2	2	2	1	1	2
Norsk . . . . .	9	9*)6	5	5	4	3	3	4**)2	2	2
Oldnorsk . . . . .	—	—	—	—	—	—	—	(2)	2	2
Tydske . . . . .	—	5	5	5	3	3	3	—	—	—
Fransk . . . . .	—	—	—	—	—	3	2	2	2	2
Engelsk . . . . .	—	—	—	—	6	6	5	—	2	2
Latin . . . . .	—	—	—	—	7	7	7	11	10	10
Græsk . . . . .	—	—	—	—	—	—	—	7	7	7
Historie . . . . .	3	3	3	3	3	2	3	2	3	3
Geografi . . . . .	3	3	3	3	3	1	1	—	—	—
Mathem. Fag . . . . .	4	4	4	6	6	6	6	3	3	2
Naturkundskab . . . . .	—	—	2	2	2	3	3	—	—	—
Skrivning . . . . .	4	4	3	2	—	—	—	—	—	—
Tegning . . . . .	—	2	2	1	1***)	1***)	1***)	—	—	—

\*) I første Halvaar 9 Timer Norsk; i andet Halvaar 6 Timer Norsk og 5 Timer Tydske.

\*\*) I første Halvaar 4 Timer Norsk; i andet Halvaar 2 Timer Norsk og 2 Timer Oldnorsk.

\*\*\*) Kun for Engelsklinien.

I Sang har der været undervist i 4 Timer, i Gymnastik og militære Övelser i 6 Timer ugentlig. En Uge af August Maaned f. A. anvendtes udelukkende til militære Övelser, hvilke afsluttedes med en Dags Udmarsch.

I Middelskoleklasse V og VI have samtlige Elever deltaget i Undervisningen i den valgfri Del af Naturkundskaben; ligeledes have de alle læst Fransk (valgfrit Fag) med Undtagelse af een Discipel af Kl. V.

I Latingymnasiets 2den Klasse have 4 Elever havt Undervisning baade i Fransk og Engelsk, 1 blot i Fransk; en af de Elever, der har havt Undervisning i begge Sprog, har dog i Skoleaarets Löb opgivet Læsningen af Engelsk. I 3die Klasse have alle læst begge Sprog; to have dog i Skoleaarets Löb opgivet Læsningen af Engelsk.

## V.

### Fagfordelingen mellem Lærerne.

<b>Rektor.</b>	Latin i Lat. Gymn. Kl. 2 + 3	7 Timer.
	— i Lat. Gymn. Kl. 2 . . .	3 —
	— i Lat. Gymn. Kl. 3 . . .	3 —
	Græsk i Lat. Gymn. Kl. 2 + 3	3 —
	— i Lat. Gymn. Kl. 3 . . .	4 — 20 Timer.
<b>Stoltenberg.</b>	Fransk i Lat. Gymn. Kl. 2 + 3	2 Timer.
	— i Lat. Gymn. Kl. 1 +	
	Midd. Kl. VI . . .	2 —
	— i Midd. Kl. V . . .	3 —
	Latin i Lat. Gymn. Kl. 1 . . .	11 —
	Tydsk i Midd. Kl. VI . . .	3 —
	— i Midd. Kl. V . . .	3 — 24 Timer.
<b>Broch.</b>	Mathematik i Lat. Gymn. Kl. 3	2 Timer.
	— i Lat. Gymn. Kl. 2	1 —
	— i Lat. Gymn. Kl. 1	1 —
	— i Lat. Gymn. Kl. 2	
	+ 1 . . . . .	2 —

	Mathematik i Midd. Kl. VI . 6 Timer.
	— i Midd. Kl. V . 6 —
	— i Midd. Kl. IV . 6 — 24Timer.
<b>Holfeldt.</b>	Religion i Lat. Gymn. Kl. 2 + 3 1 Timer.
	— i Lat. Gymn. Kl. 3 1 —
	— i Lat. Gymn. Kl. 4 1 —
	Latin i Midd. Kl. VI . . . 7 —
	— i Midd. Kl. V . . . 7 —
	— i Midd. Kl. IV . . . 7 — 24Timer.
<b>Arctander.</b>	Engelsk i Midd. Kl. VI . . 5 Timer.
	— i Midd. Kl. V . . 6 —
	— i Midd. Kl. IV . . 6 —
	— i Lat. Gymn. Kl. 3 2 —
	— i Lat. Gymn. Kl. 2 2 —
	Historie i Midd. Kl. III . . 3 — 24Timer.
<b>Jynge.</b>	Græsk i Lat. Gymn. Kl. 2 . 4 Timer.
	— i Lat. Gymn. Kl. 1 . 7 —
	Historie i Lat. Gymn. Kl. 1 2 —
	— i Midd. Kl. VI . . 3 —
	— i Midd. Kl. V . . 2 —
	— i Midd. Kl. IV . . 3 —
	Geografi i Midd. Kl. VI . . 1 —
	— i Midd. Kl. V . . 1 —
	— i Midd. Kl. IV . . 3 — 26Timer.
<b>Nielsen.</b>	Religion i Midd. Kl. VI . . 2 Timer.
	— i Midd. Kl. V . . 2 —
	— i Midd. Kl. IV . . 2 —
	— i Midd. Kl. III . . 3 —
	— i Midd. Kl. II . . 3 —
	Geografi i Midd. Kl. III . . 3 —
	— i Midd. Kl. II . . 3 —
	Skrivning i Midd. Kl. III . . 2 —
	— i Midd. Kl. II . . 3 —
	Tegning i Midd. Kl. II . . 2 — 25Timer.

<b>Hanssen.</b>	Norsk i Lat. Gymn. Kl. 2	+ 3	2 Timer.
—	i Lat. Gymn. Kl. 1	+	
	Midd. Kl. VI	. . . 3	--
—	i Lat. Gymn. Kl. 1	. 1	--
—	i Midd. Kl. V	. . . 3	--
—	i Midd. Kl. IV	. . . 4	--
	Oldnorsk i Lat. Gymn. Kl. 3	2	--
—	i Lat. Gymn. Kl. 2	2	--
	Tydsck i Midd. Kl. IV	. . 3	-- 20 Timer.
	(2. Halvaar 21 T., da Lat. Kl. 1 og M. Kl. VI har været adskilt i en T. mere, forat Lat. G. Kl. 1 skulde faa 2 T. Oldnorsk.)		
<b>Ludvigsen.</b>	Norsk i Midd. Kl. III	. . 5	Timer
—	i Midd. Kl. II	. . 5	--
	Tydsck i Midd. Kl. III	. . 5	--
—	i Midd. Kl. II	. . 5	--
	Historie i Lat. Gymn. Kl. 3	3	--
—	i Lat. Gymn. Kl. 2	3	-- 26 Timer.
<b>Blix.</b>	Naturkundskab i Midd. Kl. VI	3	Timer.
—	i Midd. Kl. V	3	--
—	i Midd. Kl. IV	2	--
—	i Midd. Kl. III	2	--
—	i Midd. Kl. II	2	--
	Tegning i Midd. Kl. VI	. 1	--
—	i Midd. Kl. V	. 1	--
—	i Midd. Kl. IV	. 1	--
—	i Midd. Kl. III	. 1	--
	Mathematik i Midd. Kl. III	. 6	--
—	i Midd. Kl. II	. 4	-- 26 Timer
	(2. Halvaar 27T.)		
<b>Jensen.</b>	Alle Fag i Midd. Kl. I	+	
	Forb. Afd.	. . 26	Timer
	Historie i Midd. Kl. II	. . 3	-- 29 Timer
	(2. Halvaar 30T.)		

## V.

## De i Skoleaaret gennemgaede Pensa.

Religion.  
**Forberedelsesklassen.** Vogts lille Bibelhistorie.

- Middelskoleklasse I.** Vogts lille Bibelhistorie samt Beskrivelsen over Jödeland, Katekismens fem Parter uden Luthers Forklaring.
- Middelskoleklasse II.** Vogts Bibelhistorie for Borger- og höiere Almueskoler Side 1—55. Katekismens tre første Parter med Luthers Forklaring. 9 Salmer. Bibellæsning; 21 Kapitler af Lukas's Evangelium.
- Middelskoleklasse III.** Vogts Bibelhistorie for Borger- og höiere Almueskoler S. 54—101. Katekismens fem Parter med Luthers Forklaring. 10 Salmer. Bibellæsning: Stykker af 1ste og 2den Kongernes Bög og 31 Kapitler af 1ste Mosebög.
- Middelskoleklasse IV.** Vogts Bibelhistorie for Borger- og höiere Almueskoler S. 1—48. Pontoppidans Forklaring (Sverdrups Udg.) til Spörgsm. 232 Bibellæsning: Apostlenes Gjærninger.
- Middelskoleklasse V.** Vogts Bibelhistorie for Borger- og höiere Almueskoler S. 164—187. Pontoppidans Forklaring Spörgsmaal 220—531. Bibellæsning: Apostlenes Gjærninger.
- Middelskoleklasse VI.** Repetition af Pontoppidans Forklaring og Vogts Bibelhistorie for Borger- og höiere Almueskoler. Bibellæsning: Apostlenes Gjærninger.
- Lating. Kl. I.** Nissens Kirkehistorie fra Begyndelsen til § 31 læst og repeteret. Matthæi Evangelium i Oversættelse.
- Lating. Kl. 2.** Nissens Kirkehistorie fra § 35 og ud læst og repeteret. Matthæi Evangelium i Grundsproget Kap. 17—24 læst og repeteret.
- Lating. Kl. 3.** Læst hvad der ikke för har været læst af Nissens Kirkehistorie og Matthæi Evangelium i Grundsproget. Repeteret det Hele.



Modersmaalet.

**Forberedelsesklassen.** Læseøvelser i Eriksens og Paulsens Læsebog, 2den Del. Afskrivning efter Bog med Stavelsesinddeling i Regelen 1 Time hver Dag. 17 Digte lært udenad.

**Middelskoleklasse I.** Læsning sammen med Forberedelsesklassen. Hovedtaledelene og de vigtigste Sætningsdele gjenemgaaede. Diktat 2 Gange ugentlig i første Halvaar og 1 Gang i andet Halvaar. Gjenfortælling. 17 Digte lært udenad.

**Middelskoleklasse II.** 1 Time ugentlig Læsning (med hyppig mundtlig Gjengivelse og stadige Ord- og Sagforklaringer); 1 Time ugentlig Digte udenad; 1 Time Analyse og 2 Timer Retskrivning (af og til Gjenfortælling); desuden læst og repeteret Jynges og Schreiners Retskrivningsregler S. 1—14 med Forbigaaelse af Afsnittet om fremmede Ord.

**Middelskoleklasse III.** 1 Time ugentlig afvexlende Læsning og Digte udenad; 1 Time Analyse; i 1 ugentlig Time læst og repeteret Lökkes grammatiske Omrids til Sætningslæren (denne meddelt mundtlig); desuden læst af Jynges og Schreiners Retskrivningsregler S. 15—25 samt repeteret forfra; 2 Timer ugentlig Retskrivning eller Gjenemgaaelse af Stile, hvoraf er skrevet 12 (Gjenfortællinger, Beskrivelser, Breve, Ordsprog).

**Middelskoleklasse IV.** Af Erichsens og Paulsens norske Læsebog 3die Del er gjenemgaaet fra Begyndelsen til Pag. 162. 9 Digte lærte udenad. Af Lökkes mindre Grammatik er Fornlæren repeteret, medens en kortfattet Syntax er dikteret Eleverne. 1 Time ugentlig er anvendt til Diktat. 19 skriftlige Udarbejdelser.

**Middelskoleklasse V.** Jensens Læsebog, Holsts prosaiske Læsebog og Hammerichs danske og norske Læsestykker er benyttede. Endvidere er gennemgaaet forskellige Stykker af Ashjörnsens Huldreeventyr, Fryxells Gustav Adolf (i norsk Oversættelse) samt af Hanstens Rejeminder. En Del Digte lærte udenad. I sidste Halvaar en Del Retskrivningsövelser. 17 Stile.

**Middelskoleklasse VI.** Af H. Lassens Læsebøger for Skolens höiere Klasser er gennemgaaet den nyere danske Literatur med dertil hörende Literaturoversigt. Desuden: Öhlenschlägers Correggio, I. L. Heibergs Elverhöi og Recensenten og Dyret samt C. Hauchs Recension af Öhlenschlägers Correggio. Efter Borgens Veiledning er Afsnittene om den gode Stils Egenskaber læst og repeteret. En Del svenske Læseövelser er anstillede. 16 Udarbeidelser er skrevne.

**Lating. Kl. I.** Literatur er læst sammen med Middelskoleklasse VI, ligesom ogsaa Stile er skrevne sammen med denne Klasse. Efter Borgens Veiledning er gennemgaaet Afsnittet om Afhandlinger over enkelte og sammensatte Themaer.

**Lating. Kl. 2 og 3.** Af H. Lassens Læsebøger for Skolens höiere Klasser er gennemgaaet den nyere danske Literatur med dertil hörende Literaturoversigt. Endvidere er der givet en Oversigt over Literaturens forskellige Arter. En Del svenske Læseövelser er anstillede. Fölgende Opgaver til Udarbeidelse er givne: 1. Om Æresfølelsen og dens Udartninger. 2. Velgjörgheden og dens Virkninger. 3. At udvikle Aarsagerne til Borgerkrigene i Norge. 4. Hvori ligner Meenneskenes Forhaabninger Frugt-

træernes Blomster. 5. Veltalenhedens Magt og Misbrug. 6. Variation af foregaaende Opgave. 7. Filip af Makedoniens Betydning for den græske Kultur. 8. Munkevæsenets Betydning for Civilisationen. 9. Hvorvidt kan vi siges at have Pligter mod Dyrene, og hvori bestaar disse. 10. Sammenligning mellem Hjemmets og Skolens Betydning for Opdragelsen. 11. Hvilke Regler bør Ungdommen iagttage ved Valget af Venner. 12. Hvilke Forhold vanskeliggjorde de 3 nordiske Rigers Ligestillen under Kalmarunionen. 13. Karakteristik af Napoleon den Store. 14. Tale ved en Familiefest. 15. Tanker ved Naturens Opvaagnen om Vaaren. 16. At udvikle Grundene til, at det spanske Monarki saa hurtigt sank ned fra den Høide, hvorpaa det befandt sig i Begyndelsen af det 16de Aarhundrede. 17. Holbergs Betydning for den danske-norske Literatur. — Med Dimittenderne er desuden skrevet en Del Extemporalstile.

#### Oldnorsk.

- Lating. Kl. 1.** Af Nygaards Udvalg af den norrøne Literatur er læst og repeteret S. 53-66. Af Sammes Grammatik er læst og repeteret det meste af Formlæren.
- Lating. Kl. 2.** Af Nygaards Udvalg er læst og repeteret S. 66--104 samt S. 170—180. Det fra forrige Aar resterende af Formlæren er læst og hele Formlæren repeteret.
- Lating. Kl. 3.** Af Nygaards Udvalg er læst og repeteret S. 170—194 og S. 212—223. Desuden er repeteret hele det Pensum, som skal lægges op til Examen artium.

## Tydsk.

**Middelskoleklasse I.** Knudsens tydske Elementær- og Læsebog S. 1—32; de norske Stykker oversatte dels mundtlig, dels skriftlig. Læseøvelser og Diktat.

**Middelskoleklasse II.** a. Knudsens tydske Læsebog S. 32—76; alle Retroversionsstykker gennemgaaede (af og til skriftlig); Gloser og Digte lærte udenad. b. Læst og repeteret Lökkes mindre Grammatik fra Begyndelsen til de possessive Pronominer.

**Middelskoleklasse III.** a. Knudsens Læsebog S. 75—133; Gloser og Digte udenad; af Retroversionsøvelserne er fra S. 88—104 kun Halvdelen af Stykkerne gennemgaaede. b. Lökkes mindre Grammatik fra Pronominerne til Syntaxen. c. Stil hver Uge, i de sidste Maaneder efter Knudsens Stiløvelser.

**Middelskoleklasse IV.** Af Knudsens Læsebog læst og repeteret S. 59—198 med Forbigaaelse af et Par Stykker. Af Lökkes mindre Grammatik er Formlæren repeteret. 1 Stil ugentlig.

**Middelskoleklasse V.** Af Autenrieths Læsebog 70 Sider. Lökkes mindre Grammatik. 1 Stil ugentlig.

**Middelskoleklasse VI.** Autenrieths Læsebog 80 Sider. Lökkes mindre Grammatik. 1 Stil ugentlig.

## Engelsk.

**Middelskoleklasse IV.** Af Arctanders Elementærkursus er Indledningen og Stykkerne 1—70 samt 74 læst og repeteret. Til Stykket 40 er ogsaa Engelsken lært udenad, og dels mundtlig oplæst, dels udenad afskrevet. I Begyndelsen af Skoleåret er afskrevet Indledningen og de første

Fabler med Linier imellem, saa at Udtalen og Oversættelsen i Skolen har kunnet dikteres, ligesom et Sammendrag af de vigtigste Regler af Udtalslære og Formlære. I Lökkes Grammatik til Skolebrug er det vigtigste af Formlæren gjenneengaaet. Vexelvis ere Disciplene övede i Afskrivning, Diktat, skriftlig og mundtlig Oversættelse og lette Stile.

**Middelskoleklasse V.** I Lökkes engelske Læsebog for Mellemklasserne er læst omtrent 60 Sider. I Lökkes Grammatik er Udtalslære og Formlære repeteret; af Ordföiningslæren er læst og repeteret til Verbets Tider (2. Afsn. Kap. 4). Hver Uge er dikteret et Stykke Engelsk, som efterat være rettet er afskrevet og oversat hjemme og lært udenad, samt mundtlig gjengivet paa Engelsk i Skolen. Til en anden Time er afskrevet hjemme et forhen ulæst Stykke af Læsebogen med tilföiet Oversættelse. Ogsaa hertil er Engelsken lært udenad og gjengivet skriftlig paa Skolen. I Almindelighed er hver Uge skrevet en Stil hjemme, hvortil Variation er dikteret og lært udenad. En Samling Homonymer er afskrevne og lært udenad.

**Middelskoleklasse VI.** har fortsat med Læsning af Wittrups Læsebog (Noget over 100 Sider). Lökkes engelske Grammatik er repeteret 2 Gange. Diktat, Oversættelser, Hjemmestile og Extemporalstile samt skriftlige og mundtlige Gjengivelser af udenad lærte Stykker har vexlet med hinanden.

**Lating. Kl. 2.** Indledningen og de prosaiske Stykker i Arctanders Elementærkursus, samt det Vig-

tigste af Formlæren i Lökkes Grammatik. Kun 15 Stykker er læste udenad. I Lökkes Læsebog for Mellemlklasserne er læst 10 Sider.

**Lating. Kl. 3** har læst omtrent 100 Sider i Wittrops Læsebog og læst ud samt repeteret Lökkes Grammatik.

Med Hensyn paa, hvad der har været læst af Engelsk i Latingymnasiet har Læreren i dette Fag anført følgende: „Som valgfrit Fag har Engelsk i denne Afdeling af Skolen været henlagt til Fritimen fra Kl. 11—12. Men da Disciplene læser 3 Timer før og 2 Timer efter denne Time, og jeg selv kun en Dag har kunnet undgaa at have Timer umiddelbart baade før og efter denne Time, saa har jeg været nødt til at udvide Friminutterne til  $\frac{1}{4}$  Time, hvorfor der i dette Aar er læst mindre end sædvanligt.“

#### Fransk.

**Middelskoleklasse V.** Borrings Læsebog fra Begyndelsen til Pag. 32. Ingerslevs Grammatik Formlæren.

**Middelskoleklasse VI.** Borrings Læsebog Pag. 90—150. Ingerslevs Grammatik, Formlæren repeteret.

**Lating. Kl. 1.** Det samme som i Middelskoleklasse VI.

**Lating. Kl. 2 og 3.** Borrings Etudes littéraires. Repeteret Ingerslevs Grammatik, jævnlig Övelse i mundtlig Oversættelse fra Norsk til Fransk.

#### Latin.

**Middelskoleklasse IV.** Schreiners latinske Grammatik Formlæren med Forbigaaelse af det mindre Væsentlige læst og repeteret. Latinsk Læsebog af Chr. Smitt, omtrent Halvdelen af de Stykker, som findes i første Afsnit; desuden de Fabler, som findes i andet Afsnit.

**Middelskoleklasse V.** Cornelius Nepos 8 Feltherrer, nemlig: Pelopidas, Agesilaus, Eumenes, Phocion,

Timoleon, Hamilcar, Hannibal og Cato. Af Phædri Fabler de 3 første Bøger. Flere Partier af Formlæren er repeterede. To Stile er skrevne ugentlig.

**Middelskoleklasse VI.** Cæsar de belle Gallico 1ste og 2den Bog. Ciceros første og tredie Tale mod Catilina. Cornelius Nepos 8 Feltherrer, nemlig: Miltiades, Themistokles, Aristides, Pausanias, Cimon, Alcibiades, Lysander og Epaminondas. Udvalgte Fabler af Phædrus, nemlig de, som findes i „Udvalg af latinske Klassikere“ af P. Voss. Af Schreiners Grammatik er flere Partier af Syntaxen læste i Sammenhæng som Lektier. To Stile er skrevne om Ugen.

**Lating. Kl. 1.** Sallusts Catilina, Ciceros Tale pro Roscio Amerino, Livius 23de Bog. Ovids Metamorphoses 1200 Vers. Schreiners latinske Grammatik: repeteret de uregelrette Verber; Syntaxen til § 377. Dorfs Mythologi. Ugentlig 1 Hjemmestil og 1 Extemporalstil.

**Lating. Kl. 2.** Læst Æneidens 2den og 4de Bog, af Horats's Oder 936 Vers, Lælius, Agricola; repeteret: Catilina, Livius's 23de Bog, Æneiden 2den Bog, Lælius og Oderne. I Grammatik repeteret Kjönsregler, Orddannelses- og Casuslære. Hver Uge en Hjemmeoversættelse og en Extemporaloversættelse; jevnlig kursorisk Læsning.

**Lating. Kl. 3.** Læst 936 Vers af Horats's Oder samt Agricola og Lælius. Repeteret det hele Artiumspensum; Antikviteter, Mythologie og Litteraturhistoric. Hver Uge en Hjemmeoversættelse og en Extemporaloversættelse; jevnlig kursorisk Læsning.

## Græsk.

**Lating. Kl. 1.** Bergs Forskole er bleven læst og repeteret, flere af dens norske Stykker er blevet oversatte til Græsk. Endvidere læst og repeteret af Zenophons Anabasis 2den Bog og 3die Bog til Cap. 4. Af Curtius's Grammatik er det væsentligste af Formlæren læst og repeteret 2 Gange.

**Lating. Kl. 2.** Læst og repeteret af Zenophons Anabasis 4de Bog Kap. 2 til Enden. Fremdeles læst 132 Capitler af Herodots 8de Bog, hvoraf repeteret ca. 100 Capitler. Iliadens 8de og 9de Bog og Apologien. I Grammatik er læst Formlære og Syntax efter et dikteret Schema.

**Lating. Kl. 3.** Læst Literaturhistorie samt Apologien og Iliadens 8de Bog; repeteret det hele Pensum; Antikviteter, Mythologi og Literaturhistorie.

## Historie.

**Forberedelsesklassen.** S. Petersens Nordens Historie indtil Kalmarunionen. Lidt nordisk Gudelære.

**Middelskoleklasse I.** har læst sammen med Forberedelsesklassen.

**Middelskoleklasse II.** Nordens Historie fra Kalmarunionen til Sverige i Reformationstiden under Gustav Vasa. Nissens Verdenshistorie indtil Perserkrigene.

**Middelskoleklasse III.** Verdenshistoriens vigtigste Begivenheder af R. T. Nissen fra Begyndelsen til Middelalderen er læst og repeteret, Første Gang er det foresatte Pensum oplæst høit af Disciplene med de nødvendige Spørgsmaal, Forklaringer og Tillæg af Læreren, som, efter at have ladet Disciplene kortelig fortælle det



Læste om igjen, har givet det til Lektie til næste Time. Det Vigtigste er optegnet hjemme paa en Oversigtstabel, og deraf er til forskjellige Tider gjort sammenlignende Sammendrag.

**Middelskoleklasse IV.** Nissens Historie, læst og repeteret fra Korstogene indtil Wienerkongressen.

**Middelskoleklasse V.** Nissens Historie, læst og repeteret fra Trettaarskrigen til Enden.

**Middelskoleklasse VI.** Efter Nissens og Daas Lærebog læstes først de sidste Blade: fra Krigen paa den pyrmæiske Halvö (1807—1813) og indtil Enden. Dernæst repeteredes Oldtidens Historie efter Nissens og Daas Lærebog. Nordens Historie er repeteret.

**Lating. Kl. I.** Thriges Oldtidens Historie læst og repeteret. En Oversigt over den græste Kunst og Literatur er bleven meddelt i Foredrag.

**Lating. Kl. 2.** Læst og repeteret: Englands Historie fra den ældste Tid til 1783 efter L. K. Daas Lærebog med dikteret Supplement til 1714.

**Lating. Kl. 3.** Læst Englands Historie fra 1783 efter Daas Lærebog med dikteret Supplement. Repeteret Oldtidens Historie efter Thrige, Nordens Historie efter Siegw. Petersens Lærebog og Erichsens Tilbageblik samt Englands Historie.

#### Geografi.

**Forberedelsesklassen.** En kort Oversigt med Benyttelse af Platous Jordbeskrivelse for Almueskolen.

**Middelskoleklasse I.** har læst sammen med Forberedelsesklassen.

**Middelskoleklasse II.** Platous „Kortfattet Jordbeskrivelse for Almueskolen.“

**Middelskoleklasse III.** Geelmuydens Lærebog for Middelskolen S. 33—48, 52—58, 140—222.

**Middelskoloklasse IV.** Geelmuydens Lærebog for Middelskolen, af den fysiske Geografi fra den store Nordeuropæiske Slette og til Afrika; af den politiske Geografi fra de britiske Besiddelser i Europa (Pag. 205) indtil Afrika (Pag. 314) læst og repeteret.

**Middelskoloklasse V.** Fra Frankrige til Afrika læst og repeteret efter Erslevs illustrerede Lærebog.

**Middelskoloklasse VI.** Erslevs illustrerede Lærebog repeteret.

#### Naturkundskab.

**Middelskoloklasse II.** Læst og repeteret Sørensens Naturhistorie, — Pattedyr og Fugle.

**Middelskoloklasse III.** Læst og repeteret Siebkes Naturhistorie, Pattedyr og Fugle.

**Middelskoloklasse IV.** Læst og repeteret Siebkes Naturhistorie, Fugle, Krybdyr og Fiske.

**Middelskoloklasse V.** Læst og repeteret Christies Fysik til Ligevægt og Bevægelse. Mineralogi en kort Oversigt.

**Middelskoloklasse VI.** Repeteret Christies Fysik til Ligevægt og Bevægelse, Siebkes Naturhistorie og Mineralogien efter en kort dikteret Oversigt.

#### Mathematiske Fag.

**Forberedelsesklassen.** De fire Regningsarter i ubenævnte hele Tal. Hovedregning.

**Middelskoloklasse I.** De fire Regningsarter i benævnte, hele Tal. Hovedregning.

**Middelskoloklasse II.** De fire Regningsarter i Brøk og Decimlbrøk.

**Middelskoloklasse III.** Brochs Tal- og Bogstavregning til 2det Afsnit, Bogstavregning læst og repe-

teret. I Geometri er gennemgaaet som Indledning de elementære Konstruktioner.

**Middelskoleklasse IV.** Brochs Tal- og Bogstavregning fra 2det Afsnit ud Kvadratroduddragning. Opgaver er stadig regnet. I Geometri er gennemgaaet Fladers Beregning samt Bonnevis Lærebog fra Begyndelsen til Perpendikulærer og Skraalinier.

**Middelskoleklasse V.** Brochs Tal- og Bogstavregning om Ligninger samt 3die Afsnit indtil Rentes- Rente er læst og indövet med stadige Opgaver. Bonnevis Geometri fra parallelle Linier og ud om Liniers Forhold er læst og repeteret. Geometriske Konstruktioner og Beregninger er ugentlig udfört.

**Middelskoleklasse VI.** Brochs Tal og Bogstavregning om Rentesregning er læst; det hele Pensum til Middelskolens Afgangsexamen er repeteret og indövet med arithmetiske og geometriske Opgaver.

**Lating. Kl. 1.** Thv. Brochs Lærebog i Arithmetik for Latingymnasiet, förste Afsnit er læst og repeteret; ligesaa er sidste Afsnit læst og repeteret samt indövet med Exempler sammen med Lating. Kl. 2.

**Lating. Kl. 2.** Guldbergs Stereometri indtil sfærisk Geometri læst og repeteret. Sammen med Kl. 1 er læst og indövet Brochs Arithmetik for Latingymnasiet, sidste Afsnit.

**Lating. Kl. 3.** Læst Guldbergs Stereometri om Kugler. Læst og repeteret Guldbergs Stereometri og Plantrigonometri samt Brochs Arithmetik for Latingymnasiet. Ugentlig er udfört en arithmetisk og en stereometrisk eller trigonometrisk Opgave.

## VII.

**Skole-og Indskrivningspenge. Skolebeneficier.**

Skolepengene ere for Tiden:

i Forberedelsesklassen	-	32	Kr. aarlig,
- Middelskoleklasse I	-	40	” —
- — II	-	48	” —
- — III	-	64	” —
- — IV, V, VI	-	96	” —
- Lalingymnasiet	-	144	” —

For Brødre tilstaaes Moderation.

Som Indskrivningspenge erlægges 8 Kr.

Hel Friplads har i dette Skoleaar været tilstaaet fem Elever, halv Friplads fire Elever.

Af Renterne af Kong Carl Johans Legat, stort 2000 Spd., have fire Elever havt Stipendier, to 120 Kr., to 80 Kr.

Skien's Sparebank har ogsaa i dette Skoleaar til Understøttelse for trængende Disciple af Middelskolen skjænket 400 Kroner, hvilke ere anvendte til helt eller delvis at betale deres Skolepenge.

Skolens Kasserer er Adjunkt O. Nielsen.

## VIII.

**Skolens Budget for Skoleaaret 1877—1878.**

Følgende Budget er af det kgl. Departement for Kirke- og Undervisningsvæsenet foreslaaet og af Storthinget bevilget for det kommende Skoleaar.

## 1. Lønninger:

## a. Til de kongelig ansatte Lærere:

Rektor . . . . . 4000 Kr.

2 Overlærere a 2400 Kr. . 4800 —

7 Adjunkter a 1600 Kr. . 11200 —

20000 Kr.

b. 1 Klasselærer . . . . . 1200 —

c. Timeundervisning:		
Sanglærer . . . . .	220	Kr.
Gymnastiklærer . . . . .	360	—
		580 Kr.
d. Kasseren . . . . .	480	—
e. Pedellen (48 Kr. som pers. Till.) . . . . .	432	—
	Tils.	22692 Kr.
2. a. Bibliotheket . . . . .	240	Kr.
b. fysikalske og naturhistoriske Samlinger . . . . .	40	—
c. andre Læremidler . . . . .	80	—
		360 —
3. Stipendier (400 Kr.) Fripladse (1080 Kr.) og Moderation for Brødre (800 Kr.) . . . . .	2280	—
4. Lys og Brænde . . . . .	620	—
5. Tryknings- og Avertissementsomkostninger, Program, Skrivematerialier . . . . .	240	—
6. Blandede og tilfældige Udgifter . . . . .	88	—
		26280 Kr.
Som Indtægter er opført:		
1. Skole og Indskrivningspenge . . . . .	10960	Kr.
2. Bidrag af Kommunen . . . . .	3200	—
3. Renter af Kong Karl Johans Legat . . . . .	400	—
		14560 Kr.
4. Statskassens Tilskud . . . . .	11720	—
	Tils.	26280 Kr.

Med Alderstillæg og midlertidige Lønstillæg var Lærernes Gager ved Enden af det forløbne Skoleaar beregnet efter følgende aarlige Summer:

Rektor	Schreiner	(4000 + 600)	. . .	4600	Kr.
Overlærer	Stoltenberg	(3600 + 600)	. . .	4200	—
—	Broch	(3200 + 600)	. . .	3800	—

Adjunkt	Holfeldt	(2600 + 400) . . .	3000 Kr.
—	Arctander	(2400 + 400) . . .	2800 —
—	Winther	(1800 + 400) . . .	2200 —
—	Nielsen	(1600 + 400) . . .	2000 —
—	Hanssen	(1600 + 400) . . .	2000 —
—	Ludvigsen	(1600 + 400) . . .	2000 —
—	Blix	(1600 + 400) . . .	2000 —
Klasselærer	Jensen	(1200 + 300) . . .	1500 —
Kaptein	Hagerup	(288 + 32) . . .	320 —
Organist	Rojahn	(220 + 24) . . .	244 —

## IX.

**Middelskolens Afgangsexamen i 1876.**

Til denne Examen fremstillede sig 4 af sjette Middelskoleklassens 5 Elever samt 3 Privatister. Af de første blev een rejiceret ved den skriftlige Prøve; for de övrige var Examens Udfald följende.

**Latinlinien.**

Rolsted, Hans	Hovedkarakter	Udm. godt (1,47)
Platou, Einar	—	Meget godt (1,79)
Hansen, Rasmus	—	Meget godt (1,86)

**Engelsklinien.**

Hundevadt, Ole	Privatister.	Hovedkarakter	Godt (2,67)
Jensen, Herman		—	Godt (2,80)
Johnsen, Jörgen		—	Godt (3,00)

De skriftlige Opgaver ved denne Examen var sendt fra Departementet og löd saaledes:

**Opgave i Modersmaalet.**

Fortæl i Korthed om en historisk Person, som især tiltaler dig, og angiv, hvorfor han gjør det.

**Opgave i tydsk Stil.**

Napoleon Bonaparte var födt den 15de August 1769 i Ajaccio paa Öen Korsika. I Krigsskolen i Brienne var

han bleven uddannet til Officer og havde allerede som Uunderfeltherre indlagt sig glimrende Fortjenester af Frankrige, hvorfor han hurtig blev befordret til en høiere militær Virkekreds. Naturen havde rigt udstyret ham med alle de Egenskaber, som i vildt bevægede Tider henrive Hære til Beundring. En gjennemtrængende Aandskraft og en Jernvilje var denne Mand egen. For ham gaves der ingen uovervindelig Modstand, ingen Fare; thi hvor Faren havde kunnet skræmme enhver Anden, selv den Modigste, der ilede han den i Tillid til sit Geni seiersikker og uden Nölen imöde, og ved at foregaa sine Soldater med et saadant Exempel gjorde han endog den Ringeste blandt sine Skarer til Helt. Saaledes bragte han det til, at hans Ord, hans Blik, hans Navn fortryllede de Soldater, som han anförte, og at de mente at kjæmpe for Fædreland og Frihed, naar de kjæmpede for hans Person. Uagtet han i Virkeligheden anvendte sin sjeldne Kraft og Udholdenhed i Ærgjærrighedens og Herskesygens Tjeneste, vil man neppe finde mange Feltherrer, som mere villigen bleve adlydte af sine Undergivne.

### Opgave i latinsk Stil.

Considius holdtes indesluttet i Adrumetum og det saa ud til<sup>1)</sup>, at han vilde forsvare Byen til det Yderste. Legaten L. Plancus bad da Cæsar om, at han skulde give ham Tilladelse<sup>2)</sup> til at underhandle med Considius; han haabede, sagde han, at denne endnu paa en eller anden Maade kunde bringes til Fornuft<sup>3)</sup>. Da denne Tilladelse var given, skriver han et Brev og overleverer det til en Fange for at bringes til Considius. Saasnart Fangen var kommen derhen og han, saaledes som det var ham befaleet, vilde overlevere Brevet, spurgte Considius, fra hvem han bragte det. Da Fangen svarede, at det fra ham gi-

<sup>1)</sup> videri. <sup>2)</sup> facultas. <sup>3)</sup> sanitas.

vet af Overanförelren<sup>4)</sup>), forat han skulde levere det til Considius selv, svarede denne: „Romerfolket har fortiden<sup>5)</sup> kun een Overanförelrer, nemlig<sup>6)</sup> Scipio.“ Derpaa lod han Fangen lige for sine Öine strax dræbe og gav Brevet forseglet, som<sup>7)</sup> det var, til en paalidelig Mand, som skulde bringe det til Scipio.

### Opgave i engelsk Stil.

Karl den 5tes Liv i Klosteret Yuste.

Klokken ti kom nogle af Keiserens Kammertjenere for at hjælpe ham med Paaklædningen. Ved Middagstid hørte han Messe. Naar han var frisk nok, overvar han altid Gudstjenesten i egen Person, idet han indtog sin Plads i Koret. Til andre Tider sad han gjerne i sit Kammervindu, der, som vi have seet, vendte mod Alteret, hvor man kunde høre hans Stemmes klare Toner, der blandede sig med Korsangernes nedenunder. Strax efter Messen spiste han Middag — et vigtigt Maaltid, som altid optog megen Tid for ham, saavel i klosteret som ved Hoffet. I Yuste beholdt han endnu den af Kongeværdigheden krævede uselskabelige Forrettighed at spise alene. Han fordrev imidlertid Tiden med at samtale med en af Hoffolkene, som var tilstede under Maaltidet. Efter Middagsmaden læste Munken for sin Herre Noget af Kirkefædrene; til andre Tider dreiede Samtalen sig om lettere og mere verdslige Gjenstande. Derpaa kom en kort Middagslur, efter hvilken Keiseren begav sig i Kirken, hvor han tre Gange om Ugen hørte paa en Prædiken af en af sine Kapellaner.

### Opgaver i Mathematik.

1. Konstruer et ligebenet Triangel, hvis Omkreds er 15 cmtr. og Grundlinje 6 cmtr. Afskjær dernæst med

<sup>4)</sup> imperator. <sup>5)</sup> oversæt: paa denne Tid. <sup>6)</sup> „nemlig“ oversættes ikke. <sup>7)</sup> ut,



- en Linje parallel med Grundlinien et Triangel, hvis Fladeindhold er  $\frac{5}{9}$  af det oprindelige Triangels.
2. Omkredsen af et Kvadrat er 99,24 mtr. Hvor lang er Omkredsen af den Cirkel, hvis Fladeindhold er lig Kvadratets?
  3. Tre Personer A. B. og C. have sammenskudt en Sum Penge i en Handel, hvorved fortjenes 15 % . Ved Gevinstens Deling faar Enhver i Forhold til sit Indskud; A. faar  $\frac{1}{3}$  af Gevinsten, B. faar  $\frac{1}{5}$  og C. faar Resten, som er Kr. 56. Hvad tilkommer A. og hvad tilkommer B. og hvor stor var den sammenskudte Sum?
  4. En Person pligter at betale Kr. 8000 om 10 Aar. Han foretrækker imidlertid at betale kontant; hvor meget har han at betale, naar Renten regnes til  $5\frac{1}{2}$  % aarlig?
  5. At finde Værdierne af  $x$  og  $y$  i Ligningerne:

$$\frac{2x + 5}{y} = \frac{5x - 6y + 8}{2}$$

$$7x - 9y + 7 = 0.$$

I Anledning af disse Opgaver tilskrev Læreren i Matematik Skolens Rektor saaledes:

Til Rektoren ved Skiens offentlige Almenskole.

Idet jeg herved oversender Hr. Rektoren Besvarelsenerne af de matematiske Opgaver ved Middelskolens Afgangsexamen, skal jeg i Ærbødighed tillade mig at anføre Følgende:

De 5 Opgaver, som har været givne, maa alle siges at have været af de vanskeligste, som man i Medfør af den gjældende Skolelov har Ret til at fordre besvarede ved Middelskolens Afgangsexamen. Specielt skal jeg i den Henseende paapege den anden Opgave, der forlanger Beregninger, som Artianere med almindelige Evner stedse har havt meget vanskelig for at sætte sig ind i.

Den første Opgave gaar ud paa en Konstruktion,

der ikke findes i den Udgave af Holmboes Geometri, som læstes til Artium i den Tid, da denne Lærebog almindelig benyttedes; om den findes i de senere Udgaver, der har optaget en Del Stof efter Dr. O. J. Brochs Lærebog, er mig ubekjendt. Fremdeles har jeg i de 16 Aar, jeg har havt Elever oppe til Examen artium, og de to Gange, jeg har været Censor ved denne Examen, ikke nogensinde erfaret, at der er blevet examineret i denne Konstruktion. Jeg har i denne Omstændighed troet at se et Vidnesbyrd om, at jeg ikke stod alene med den Opfatning, at denne Konstruktion er af temmelig uvæsentlig Betydning for den elementære Geometri, og uagtet Sætningen staar i Bonnevis Lærebog, har jeg derfor ladet Eleverne forbigaa den. Jeg har foruden denne ogsaa forbigaaet enkelte andre Sætninger af Bonnevis Lærebog, som jeg har anseet for mindre væsentlige, medens jeg paa den anden Side har dikteret enkelte Ting, som ikke findes i Bonnevis Lærebog, og som ikke forekommer mig vel kan udelades af et nogenlunde fuldstændigt Kursus i elementær Geometri. Jeg har troet at have Ret til at gaa frem paa denne Maade, fordi der ikke findes nogen legal Bestemmelse for, hvilke enkelte Sætninger der skal fordres ved Middelskolens Afgangsexamen. Derksom jeg har feilet i denne min Opfatning, saa bør denne min Feil billigvis alene komme mig til Last og ikke de Examinander, der i Tillid til mit Ord alene har lært, hvad jeg har foredraget for dem.

Den anden Opgave er ikke ganske bestemt. Det Resultat, hvortil man kommer, er nemlig, at Omkredsen af den søgte Cirkel er metr. Kvadratrod af 2462,1444 Periferiens Forhold til Diameteren. Men at blive staaende ved dette Resultat kan neppe være Meningen; der skal formodentlig indsættes en Værdi af Periferiens Forhold til Diameteren, og Spørgsmaalet bliver da, med hvor mange Decimaler dette Tal skal være

bestemt. Denne Ubestemthed er dog ikke kommet nogen af Examinanderne til Skade, fordi ingen af dem er gaaet saa langt i denne Opgave. Derimod indeholder den fjerde Opgave den Ubestemthed, at der ikke er opgivet om der af de 8000 Kr. skal betales Renter for hvert Aar eller ei. Det er vistnok saa, at de Færreste vil forstaa Opgaven saaledes, at Debitor ikke alene om 10 Aar skal betale 8000 Kr., men at han ogsaa i Mellemtiden skal betale Renter af disse Penge; imidlertid er der dog nogen Mulighed for en anden Opfatning, og det saameget mere som det i Praxis er meget sjældent, at en Mand faar et Laan, der i 10 Aar henstaar rentefrit. En af Examinanderne har ogsaa forstaaet Opgaven saaledes, at der i Mellemtiden skal betales Renter, og det har i høi Grad kompliceret Opgaven for ham.

Med Hensyn paa den hele Samling af Opgaver skal jeg endnu i Ærbødighed tillade mig at anføre, at jeg, uagtet de mange Timer, som i Middelskolen er tillagt Mathematiken, hidtil ikke har seet mig istand til at drive Elever med almindelige Evner saa vidt, at de i 15 Aars Alderen, altsaa 3 Aar før den sædvanlige Artiumsalder, i Löbet af 4 Timer kan løse 5 Opgaver, som alle indeholder saavidt store Vanskeligheder som de, der iaar har været forelagt ved Middelskolens Afgangsexamen. Det viste sig ogsaa ved denne Examen, at kun En var færdig för Kl. 1; de övrige sex maatte indlevere sine Arbejder ufuldförte Kl. 2; længer vovede man nemlig ikke at lade dem sidde over den reglementerede Tid. Jeg skal med Hensyn paa denne Side af Sagen ærbødigst tillade mig at henlede Hr. Rektorens Opmærksomhed paa den Omstændighed, at om end Elever i saa ung Alder som 15 Aar kan læres at løse Opgaver af den Natur som de forelagte, saa vil de dog endnu ikke have et saadant Herredömmet over Stoffet, at de kan løse dem paa letteste Maade; ifölge min Erfaring vil de endog have

en vis Tilbøielighed til at gaa alskens Omveie og saaledes gjøre en i sig selv let Beregning vanskelig eller ialfald besværlig. Fremdeles maa det bemærkes, at dersom en Regnefeil eller en Misforstaaelse indløber i en Opgave, der i sig selv er let, saa kan dette i ganske overordentlig Grad komplicere Opgaven.

Af de Grunde, jeg her har anført, har jeg troet at burde bedømme de indleverede Besvarelser forholdsvis mildt. Naar en Opgave af en Examinand ikke har været besvaret, saa har jeg ikke ubetinget gaaet ud fra, at han ikke kunde besvare den; thi Grunden til, at han ikke har behandlet Opgaven, kan have været, at Tiden ikke er strukket til for ham. Jeg skal i denne Forbindelse ærbødigt tillade mig at bemærke, at den Omstændighed, at en eller anden af de senere Opgaver er løst før de foranstaaende, ikke beviser, at forbigaaede Opgaver ikke kunde løses; thi da Opgaverne var givne, gjorde jeg udtrykkelig Eleverne opmærksom paa, at jo flere Opgaver, de kunde løse, desto bedre var det, selv om de ikke løstes i den Orden, hvori de var givne.

Fremdeles har jeg ikke taget Hensyn til Feil, som aabenbart kun er indkomne ved Renskrivningen, idet de senere i Besvarelsen er bortfaldne. Den Hurtighed, hvormed Renskrivningen paa Grund af den knappe Tid er foregaaet maa nemlig betragtes som en Undskyldning for Skrivfeil.

Endelig har jeg ved Bedømmelsen troet at burde tage noget Hensyn til den urolige Sindsstemning, hvorunder Examinanderne maa antages at have arbeidet, idet de lige fra Begyndelsen af har følt, at de ikke vilde være istand til i den foreskrevne Tid at løse de forelagte Opgaver.

Jeg tillader mig i Ærbødighed at anmode Hr. Rektoren om at gjøre det høie Departement bekendt med, hvad jeg ovenfor har anført. Forsaavidt det deraf maatte findes, at det Maal for Undervisningen, som jeg har lagt

med Hensyn paa Evnen for at løse Opgaver, er for lavt for Middelskolens Afgangsexamen, saa er det mit Haab, at jeg maa blive underrettet derom; jeg vil da blive nødt til baade at lægge min Undervisning anderledes an, og at dømme anderledes om den Modenhed, som Eleverne bør være i Besiddelse af for at kunne optages i de forskjellige Klasser af Middelskolen.

Skien den 21de Juni 1876.

Ærbødigst  
Thv. Broch.

Ogsaa fra flere andre Skoler fremkom der Bemærkninger i Anledning af de matematiske Opgaver, og fra enkelte Skoler ogsaa i Anledning af de andre Opgaver. Kirkedepartementet har dog ikke selv udtalt sig om Sagen; derimod har den Komitee, der var nedsat til at udarbejde Opgaverne, udtalt sig saaledes:

Med Hensyn paa de matematiske Opgaver tillader man sig at henvise til vedlagte Redegjørelse af medundertegnede Dr. Guldberg. Angaaende den formentlige Tvetydighed i den engelske Opgave, da vil vel Brugen af hvilkensomhelst af de Præpositioner, som paa Stedet med Mening kunne bruges, ikke have medført nogen Feil. Hvad Ankerne over de øvrige Opgaver angaar, skal man indskrænke sig til at bemærke, at man har stræbt at træffe en Middelvei mellem de for store og for lave Forordringer. Exempler i begge disse Retninger turde vel findes mellem de Opgaver, som Skolerne selv hidtil have givet, og muligens vil det være af Interesse, om disse, der ialfald delvis findes i de enkelte Skolers Programmer, kunde afstrykkes og nu stilles ved Siden af de sidst givne.

At Erfaring og meddelte Vink med Hensyn til Opgaverne ville kunne belære, er naturligt, og navnlig ville vel de nu sidst faldne Besvarelser kunne være til nogen Veiledning. Man tror dog at burde udtale, at man neppe af et enkelt Aars maaske mindre heldige, for flere

Skolers Vedkommende maaske i forbigaaende Forhold grundede Erfaring, bör lade sig bevæge til i nogen betydelig Grad at nedstemme Fordringerne; i saa Henseende slutter man sig ganske til Dr. Guldbergs vedlagte Udtalelse angaaende Pröven i Mathematik og de Krav, som bör stilles til Middelskolens Afgangsexamen.

Forsaavidt som der er klaget over enkelte Opgavers Længde, er det muligt, at Klagen har vist sig berettiget i Forhold til den givne Tid, fordi ikke alle Disciple arbeide med samme Hurtighed. Muligens burde der, selv om Opgaverne gives noget kortere, end nu var Tilfældet, være Anledning til efter Skjön og Konduite noget at forlænge den satte Frist.

Det bemærkes, at DHrr. Skolebestyrere Voss og Realkandidat Dahle paa Grund af Fraværelse ikke have deltaget i denne Erklærings Afgivelse.

Christiania i den til at give Opgaver ved Middelskolens Afgangsexamen i 1876 af Departementet valgte Komité, den 22de Februar 1877.

Carl Müller. Joh. Storm. Dr. Guldberg.

Et af Komiteens Medlemmer, Dr. A. S. Guldberg, har leveret et særskilt Svar paa de indkomne Bemærkninger over de matematiske Opgaver; han paaviser deri, hvorledes Opgaverne bliver at löse, og udtaler sig derpaa saaledes:

Der er fra endel Skoler klaget over, at den lovbestemte Tid, 4 Timer, var for kort til Lösningen af de 5 Opgaver i Geometri og praktisk Regning. Jeg finder dette begrundet, forsaavidt som man ikke tör gjøre Regning paa, at alle eller endog blot Flerheden af Eleverne skulde kunne blive færdige med Opgaverne i denne Tid. Dog tror jeg ikke, at Opgavernes Antal bör indskrænkes væsentlig af Hensyn til de flinkere og raske Elever, der paa denne Maade faa Anledning til at udmærke sig fremfor de mid-

delmaadige og sendrægtige. Der kan nemlig ingen Tvivl være om — hvad vistnok Erfaring har stadfæstet for manges Vedkommende —, at en flink Elev med Lethed klarer disse 5 Opgaver i 4 Timer. Derhos skal jeg gjøre opmærksom paa, at, naar flere Opgaver ere givne, har selv den mindre dygtige Elev større Chance forat løse ialfald nogle, end naar et mindre Antal er givet.

Selvfølgelig forlanges heller ikke Lösningen af alle Opgaver, forat Eleven skal kunne tildeles en meget god Karakter f. Ex. 2 — „Meget godt“ — medens dette vistnok bør forlanges, forat han skal kunne opnaa „Udmærket godt.“

Til Slutning skal jeg tillade mig at fremhæve Vigtigheden af, at Middelskolens Afgangsexamen holdes oppe og det ikke mindst, hvad angaar Faget „Geometri og praktisk Regning.“ En let Afgangsexamen, der iadskrænkede Fordringerne til et Minimum, vil kun føre til, at Examen taber sin Anseelse i den almindelige Opinion, og derved vil man i Virkeligheden komme til at skade istedetfor at gavne. Fagskoler som Krigsskolen, Handelsgymnasiet og vore tekniske Skoler støtte sig fornærværende paa Middelskolens Afgangsexamen. Men alle disse Skoler ere nødte til at lægge megen Vægt paa en grundig Indsigt i den elementære Geometri og i praktisk Regning. I Tilfælde af, at Middelskoleexamen synker ned under et vist Lavmaal, nødes de rimeligvis til at stille større Fordringer ved Optagelsen og kunne ikke slutte sig til Middelskolen. Men dette vilde være til stor Skade og Ulempe for mange.

Det maa derfor ansees betænkeligt at slappe Examen i de matematiske Discipliner ved Middelskolen. De skriftlige Opgaver bør holdes i en passende Høide og ikke gives for lette. Derved tvinges saavel Lærere som Elever til at anstrænge sig og bruge Tiden godt. Middelskolens

Afgangsexamen vil blive respekteret, hvilket atter vil bidrage til, at en Flerhed af Skolens Elever ville stræbe efter at underkaste sig samme, og dette vil være til Gavn ikke alene for Skolen som saadan, men for det hele Land.

Christiania 20de Februar 1877.

Ærbødigt  
Dr. Guldberg.

X.

Examen artium 1876.

Til Examen artium anmeldtes fra Skolen een Elev  
Nils J. B. C. Skaar, som bestod Examen med følgende  
Karakterer:

Examen artium 1876.

	Hovedkarakter.	Laudabilis.
Modersm.	4	4
Lat. Overs.	2	2
Latin.	2	2
Græsk.	3	3
Tydsck.	1	1
Fransk.	2	2
Engelsk.	—	—
Religion.	2	2
Historie.	3	3
Geograph.	4	4
Arithmetik.	2	2
Geometri.	2	2
Sum.	27	27
Antal Fag.	11	11

Nils Skaar



## XI.

## Om Anmeldelse af Kandidater til Examen artium.

Det kgl. Departement for Kirke- og Undervisningsvæsenet har tilskrevet Rektorerne ved de offentlige høiere Almenskoler saaledes:

Under 21de Februar f. A. udbad Departementet sig Hr. Rektorens Betænkning over et til Departementet indsendt og i Aftryk til samtlige vedkommende Skoler omsendt Andragende fra Bestyrerne af Aars og Voss's Latin- og Realskole om, at Departementet vilde træffe Forföining til, „at samtlige offentlige og private Skoler for den høiere Almendannelse herefter, som tidligere, maa i Skolens Navn annelde til Examen artium de Disciple, som ansees modne til at underkaste sig denne Examen, og at de fra Universitetet udgaende Meddelelser om Udfaldet af hvert Aars Examen artium blive saaledes indrettede, at deraf tillige kan sees, hvilke Skoler der have anmeldt Disciple til nævnte Examen og med hvilket Resultat.“

Efter at Departementet havde modtaget de forlangte Erklæringer fra Skolerne, af hvilke et overveiende Antal i alt Væsentligt tiltraadte Andragendet, blev dette, ledsaget af Skolernes Udtalelser, oversendt Collegium academicum til Betænkning, hvilken afgaves under 28de April f. A. og er saalydende:

„Collegiet betragter det som en Selvfölge, at Universitetet efter Dimissions-Systemets Afskaffelse ikke kan vedblive at publicere Udfaldet af Examen artium paa samme Maade som forhen, eller saaledes, at det for de Candidaters Vedkommende, der ere udgaede fra Skoler, angives, i hvilken Skole de have modtaget sin Forberedelse til Examen, medmindre ialfald alle de offentlige Skoler med Hensyn til Anmeldelsen föolge en ensartet Fremgangsmaade. De fra Skolerne udgaede Candidater kunne saa-

ledes efter Collegiets Formening ikke i den saakaldte Artiumsliste opføres ordnede efter de Skoler, hvorfra de ere komne til Universitetet, hvis ikke alle Skoler enten i eget Navn anmelde til Examen alle de af deres Elever, som efter fuldstændigt at have gennemgaaet Skolens Kursus, ønske at fremstille sig til Examen artium, eller ogsaa blot anmelde de af disse, som af Skolens Rektor og Skoleraad ansees for at være modne til at afgaa til Universitetet.

Ved Anmeldelserne til forrige Aars Examen artium havde Skolerne gaaet frem paa høist forskjellige Maader. Nogle af dem havde anmeldt Alle, der fra Skolen ønskede at gaa over til Universitetet, andre havde blot anmeldt et Udvalg af dem, atter andre havde ladet samtlige Candidater indgive Anmeldelse i sit eget Navn, ledsaget af de af Reglementet fordrede Vidnesbyrd fra Skolen.

Collegiet indser ikke, at Universitetet under disse Omstændigheder havde nogen anden rimelig Udvei end at bekendtgjøre Examens Udfald som skeet, saaledes at Candidaterne opførtes i alphabetisk Orden uden Oplysning om, af hvem de vare anmeldte.

Saafernt Enhed med Hensyn til Fremgangsmaaden ved Anmeldelserne kan opnaaes, vil Universitetet gjerne indrette Artiumslisten paa den gamle Maade forsaavidt, at de fra Skolerne anmeldte Candidater blive opførte samlede under den Skole, fra hvilken Anmeldelsen er skeet.“

I Anledning af det ovenfor omhandlede Andragende fra Bestyrerne af Aars og Voss's Skole og Collegiets dertil knyttede Udtalelse skal Departementet meddele:

Da det ifölgs § 2 i Lov om Examen artium af 17de Juni 1869, sammenholdt med § 2 i Reglement for nævnte Examen af 5te Mai 1875, maa staa Enhver, som ønsker det, frit for at anmelde sig selv til Examen artium, er der formentlig ingen Adgang til at paalægge Skolerne denne Anmeldelse.

Paa den anden Side er der Intet til Hinder for, at Anmeldelse sker gjennem vedkommende Skole. Saadan Anmeldelse er i Reglementets § 2, 5 for de offentlige Gymnasiers Vedkommende forudsat.

Det antages endvidere at staa Skolerne frit for at anmelde enten samtlige Elever, der gaa umiddelbart over til Universitetet, og som ikke foretrække at anmelde sig selv, eller kun de Elever, Skolen anser modne.

Da Departementet af flere Grunde og fornemmelig af Hensyn til Fordelingen af Examinatorer og Censorer ved Examen artium maa anse det ønskeligt, at der foreligger Oplysninger om, fra hvilken Skole Examinanderne ere afgaaede til Universitetet, skulde man henstille til Hr. Rektoren at meddele Collegium academicum en Fortegnelse over samtlige de Disciple, der umiddelbart efter fuldstændigt gennemgaaet Gymnasic-Kursus agte at fremstille sig til Examen artium.

Da Departementet antager, at det vil være af Betydning for Skolens Indflydelse over sine Elever, at den i eget Navn anmelder dem, som den anser modne til at underkaste sig Examen artium, skulde Departementet endvidere henstille til Hr. Rektoren i Forbindelse med den omhandlede Fortegnelse at opgive for Collegium academicum, hvem af det hele Antal Skolen anser modne til at underkaste sig Examen artium.

Som det af anførte Skrivelse fra Collegium academicum fremgaar, ville, dersom Ensartethed i Anmeldelsesmaaden opnaaes, Artiums-Listerne blive indrettede paa samme Maade som för.

Christiania den 31te Marts 1877.

J. Holmboe.

Fra Skiens offentlige höiere Almenskole er der iaar anmeldt to Elever til Examen artium, nemlig Gustav Blom og Jörgen Jörgensen; Skolen har om begge erklæret, at den anser dem modne til at underkaste sig Examen artium.

# A a r s e x a m e n

- ved Skiens offentlige Skole for den høiere Almendannelse 1877.

Romertal betegne Middelskolens Klasser, L. G. Latingymnasiet og Forb. Forberedelsesklassen. L. L. betegner Latinlinien, E. L. Engelsklinien. For sjette Middelskoleklasse er skriftlig Examen afholdt tidligere.

Mandag den 25de Juni.

Formiddag.		Eftermiddag.	
Examinatorer.	Værelse.	Examinatorer.	Værelse.
3 L. G. } 2 L. G. } 1 L. G. }	Norsk Stil . . . . No. 4, 5.	VI. Skrivning . . . . . No. 4.	
V.	Norsk Stil . . . . No. 6.	II. Norsk Diktat . . . . . No. 1.	
IV.	Norsk Stil . . . . No. 7.		
III.	Norsk Stil . . . . No. 1.		
II.	Norsk Diktat . . . . No. 2.		

## Tirsdag den 26de Juni.

Formiddag.		Eftermiddag.	
Examinatorer.	Værelse.	Examinatorer.	Værelse.
3 L. G. } 2 L. G. } 1 L. G. }	Latin skr. . . . .	No. 4, 5.	VI. Tegning . . . . . No. 4.
V. L. L.	Latin skr. . . . .	No. 7.	II. b. Geografi. Nielsen . . . . . No. 1.
V. E. L.	Engelsk skr. . . . .	No. 8.	I. Norsk. Jensen . . . . . No. 2.
IV.	Tydske Stil . . . . .	No. 6.	
III.	Tydske Stil . . . . .	No. 1.	
II. b.	Naturhistorie. Blix . . . . .	No. 2.	

## Onsdag den 27de Juni.

3 L. G. } 2 L. G. }	Mathematik skr. . . . .	No. 8.	III b. Geografi. Nielsen . . . . . No. 1.
VI.	Norsk. Hanssen . . . . .	No. 4.	
V.	Tydske Stil . . . . .	No. 7.	
IV. L. L.	Latin. Holfeldt . . . . .	No. 6.	
IV. E. L.	Engelsk. Arctander . . . . .	No. 4.	
II a.	Naturhist. Blix . . . . .	No. 1.	
Forb.	Norsk. Jensen . . . . .	No. 2.	

## Thorsdag den 28de Juni.

Formiddag.		Examinatorer.	Værelse.
3 L. G.	}	Fransk.	Stoltenberg No. 8.
2 L. G.			
1 L. G.		Mathematik.	Broch . No. 3.
VI.		Religion.	Nielsen . No. 4.
IV a.		Naturkundskab.	Blix . . No. 7.
IV b.		Hist. og Geografi.	Alver . No. 6.
III. a.		Tydsck.	Boyson . No. 1.
I.		Religion.	Jensen . No. 2.

Eftermiddag.		Examinatorer.	Værelse.
V.		Mathematik skr. . . .	No. 5, 6.
III b.		Historie.	Arctander . . No. 1.
II a.		Geografi.	Nielsen . . . No. 2.

## Fredag den 29de Juni.

3 L. G.	}	Engelsk.	Arctander No. 5.
VI E. L.			
VI. L. L.		Latin.	Holfeldt . No. 4.
V a.		Norsk.	Hanssen . No. 6.
V b.		Religion.	Nielsen . No. 8.
IV a.		Hist. og Geografi.	Alver . No. 7.
II.		Norsk.	Boyson . No. 1.
Forb.		Religion.	Jensen . No. 2.

IV b.		Naturkundskab.	Blix . . No. 7.
III a.		Norsk.	Boyson . No. 1.

## Lørdag den 30te Juni.

		Formiddag.		
		Examinatorer.	Værelse.	
3 L. G.	}	Religion.	Holfeldt	. No. 5.
2 L. G.				
1 L. G.		Fransk.	Stoltenberg	No. 3.
VI.		Naturkundsk.	Blix . .	. No. 4.
V a.		Religion.	Nielsen	. No. 6.
II.		Tydsk.	Boyson	. No. 7.
I.		Historie.	Jensen . .	. No. 2.

		Eftermiddag.		
		Examinatorer.	Værelse.	
2 L. G.		Græsk.	Ludvigsen, Alver	No. 5.
V b.		Norsk.	Hanssen . . .	No. 6.
III b.		Naturhist.	Blix . . . .	No. 1.

## Mandag den 2den Juli.

3 L. G.	}			
2 L. G.		}	Oldnorsk.	Hanssen . No. 5.
1 L. G.				
VI.		Fransk.	Stoltenberg	No. 4.
V a.		Hist., Geografi.	Alver . .	. No. 6.
V b.		Naturkundskab.	Blix . .	. No. 8.
IV.		Mathematik skr.	. . .	. No. 7.
III b.		Norsk.	Boyson	. No. 1.
II.		Historie.	Jensen . .	. No. 2.

III a.		Geografi.	Nielsen . . .	. No. 1.
--------	--	-----------	---------------	----------

## Tirsdag den 3die Juli.

		<b>Formiddag.</b>	
		Examinatorer.	Værelse.
3	L. G. Græsk.	Ludvigsen .	No. 5.
1	L. G. Religion.	Holfeldt .	No. 3.
VI.	Tydk.	Stoltenberg	No. 4.
V.	Mathematik.	Broch . .	No. 6.
IV a.	Norsk.	Hanssen .	No. 7.
IV b.	Religion.	Nielsen . .	No. 8.
III a.	Mathematik.	Blix . . .	No. 1.
I.	Tydk.	Jensen . .	No. 2.

		<b>Eftermiddag.</b>	
		Examinatorer.	Værelse.
2	L. G. Historie.	Ludvigsen .	No. 8.
II a.	Religion.	Nielsen . .	No. 2.

## Onsdag den 4de Juli.

3	L. G. Latin.	Ludvigsen .	No. 5.
1	L. G. Historie.	Alver . . .	No. 3.
V. L. L.	Latin.	Holfeldt. . .	No. 6.
V. E. L.	Engelsk.	Arctander .	No. 4.
6* IV.	Mathematik.	Broch . . .	No. 7.
III a.	Naturhist.	Blix . . .	No. 1.
III b.	Religion.	Nielsen . .	No. 2.

III b.	Mathematik.	Blix . . .	No. 1.
II b.	Religion.	Nielsen . .	No. 7.
I.	Geografi.	Jensen . . .	No. 2.



## Thorsdag den 5te Juli.

<b>Formiddag.</b>		
	Examinatorer.	Værelse.
2. L. G. Latin.	Ludvigsen .	No. 8.
1. L. G. Græsk.	Alver . .	No. 3.
VI. Matematik.	Broch . .	No. 4.
V. Tydsk.	Stoltenberg	No. 6.
IV a. Religion.	Nielsen . .	No. 7.
IV b. Norsk.	Hanssen .	No. 1.
Forb. Historie.	Jensen . .	No. 2.

<b>Eftermiddag.</b>		
	Examinatorer.	Værelse.
II b. Regning.	Blix . . .	No. 2.
I og Forb. Regning.	Jensen . .	No. 2.

## Fredag den 6te Juli.

3 L. G. Matematik.	Broch . .	No. 5.
2 L. G. Engelsk.	Arctander .	No. 3.
VI. Hist. og Geografi.	Alver . .	No. 4.
V. Fransk.	Stoltenberg	No. 6.
IV b. Tydsk.	Hanssen .	No. 8.
III a. Religion.	Nielsen . .	No. 1.
III b. Tydsk.	Boyson . .	No. 7.
II a. Regning.	Blix . . .	No. 2.

Alle Klasser Sang.

## Lørdag den 7de Juli.

### Formiddag.

	Examinatorer.	Værelse.
3 L. G. Historie.	Ludvigsen .	No. 5.
2 L. G. Matematik.	Broch . .	No. 8.
1 L. G. Latin.	Stoltenberg	No. 3.
V a. Naturkundskab.	Blix . .	No. 6.
V b. Hist. og Geografi.	Alver . .	No. 4.
IV a. Tydsk.	Hanssen .	No. 7.
III a. Historie.	Arctander .	No. 1.
Forb. Geografi.	Jensen .	No. 2.

~~~~~

Examen begynder hver Formiddag Kl. 9, hver Eftermiddag Kl. 4.

~~~~~

Tirsdag den 10de Juli Kl. 10 Formiddag meddeles Examens Udfald i Skolens Bibliotheksal.

Ferierne indtræder Onsdag den 11te Juli og ender Lørdag den 11te August.

Mandag den 13de August Kl. 10 Formiddag møder Eleverne igjen paa Skolen.

Mandag den 20de August Kl. 9 Formiddag holdes Optagelsesprøve for de nyindmeldte Elever.

